

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

БАГРІЙ АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 342.9

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ
ГАРАНТУВАННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ГРОМАДЯН
У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Багрій А.В.

Науковий керівник **Ріпенко Артем Ігорович**, доктор юридичних наук,
старший дослідник

Київ - 2025

АНОТАЦІЯ

Багрій А.В. Адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07. «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2025.

Дисертацію присвячено комплексному та ґрунтовному дослідженню адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту. У роботі здійснено аналіз поняття та ознак рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту як об'єкта адміністративно-правового регулювання.

Встановлено, що застосування трьох основних моделей рівності у сфері спорту дає змогу глибше зрозуміти механізми адміністративно-правового регулювання. Формальна рівність забезпечує рівні юридичні гарантії для всіх громадян у доступі до спортивних закладів, участі у змаганнях, отриманні державної підтримки. Проте цього недостатньо, якщо фактичні соціальні чи фізіологічні відмінності перешкоджають реалізації прав у рівному обсязі. Тому протекціоністська модель передбачає введення спеціальних заходів, таких як гендерні квоти у спортивних органах управління, фінансові дотації для підтримки жіночого спорту, програми адаптивного спорту для людей з інвалідністю. Субстантивна рівність спрямована на усунення не лише правових, а й соціальних бар'єрів. Вона вимагає не тільки рівного доступу до спортивної діяльності, а й створення реальних умов для розвитку всіх груп населення через модернізацію спортивної інфраструктури, забезпечення рівного фінансування, подолання стереотипів щодо участі жінок, ветеранів спорту та людей з особливими потребами. Таким чином, адміністративно-правове регулювання рівних прав у сфері фізичної культури та спорту має

спиратися на багатовимірний підхід до принципу рівності, поєднуючи формальні правові гарантії з активними механізмами соціального коригування, що сприятиме формуванню інклюзивного та справедливого спортивного середовища.

Охарактеризовано правову природу та види гарантій дотримання рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту. В контексті видів гарантій дотримання рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту автором охарактеризовано наступні. Конституційно-правові гарантії - до них відносяться базові гарантії, що закріплюються на рівні Конституції України, визначаючи рівність усіх громадян у доступі до фізичної культури та спорту як фундаментальну правову норму. Вони забезпечують захист від дискримінації, рівність перед законом і створюють основу для подальших конкретних механізмів правового регулювання цієї сфери. Щодо адміністративно-правових гарантій, то вони включають норми адміністративного законодавства та спеціальні правові акти, що регулюють питання доступності спортивних об'єктів і послуг. Процесуально-правові гарантії є правовими механізмами, що регламентують порядок реалізації та захисту прав громадян у сфері спорту, включаючи процедури звернень, оскаржень рішень органів влади чи інших суб'єктів. Вони забезпечують доступ до судового й позасудового захисту прав і законних інтересів осіб, що стикаються з порушенням їхніх спортивних прав. У сфері фізичної культури та спорту судова влада може сприяти усуненню обмежень, які перешкоджають рівному доступу громадян до спортивних ресурсів і можливостей. Соціально-економічні гарантії, у свою чергу, спрямовані на формування системи соціальних стандартів та економічної підтримки фізкультурно-спортивної діяльності. Вони передбачають створення доступних фізкультурно-спортивних закладів, фінансування програм розвитку спорту, соціального захисту спортсменів, включаючи матеріальні компенсації, соціальні пільги та пенсійні забезпечення. Антидискримінаційні гарантії передбачають юридичну

відповідальність за дискримінацію у сфері фізичної культури та спорту за будь-якими ознаками, включаючи стать, вік, фізичний стан, етнічне походження тощо. Основним завданням є створення умов для рівної участі всіх груп населення, забезпечення справедливості й захисту гідності. Щодо антидискримінаційного аспекту, гендерна рівність у спорті включає кілька ключових аспектів для формування єдиного міжнародного стандарту, серед яких: 1) рівноправний доступ до спортивної інфраструктури та ресурсів; 2) подолання гендерних стереотипів; 3) гарантування рівного фінансування чоловічого та жіночого спорту; 4) захист прав жінок-спортсменок. Універсальні (загальнолюдські) гарантії ґрунтуються на принципі загальнолюдських цінностей, моральних норм та ідеї рівності всіх людей у своїх правах і можливостях. Вони орієнтують суспільство та державу на етичні засади взаємоповаги, взаємодопомоги й толерантності у спортивному середовищі, сприяючи створенню атмосфери соціальної справедливості.

З'ясовано специфіку нормативно-правових актів, які визначають гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту. Охарактеризовано наступні особливості міжнародного адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту: 1) системне поєднання міжнародних адміністративно-правових актів із національними правовими нормами; 2) активна роль норм міжнародних спортивних федерацій як суб'єктів адміністративно-правового регулювання; 3) динамічний механізм контролю за дотриманням міжнародних адміністративних норм у сфері спорту; 4) інституційна специфіка суб'єктів міжнародного адміністративно-правового регулювання; 5) пріоритетне застосування принципів міжнародного права з питань рівності та недискримінації у спорті; 6) забезпечення міжнародно-правової стандартизації адміністративних процедур у сфері фізичної культури та спорту; 7) інтегрований (міжгалузевий) характер міжнародних адміністративних норм у сфері спорту; 8) змішана санкційно-юридична

відповідальність за порушення міжнародних адміністративних норм у сфері спорту.

Досліджено сутність адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту. Аргументовано, що осмислення сутності адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту дозволяє визначити його як складне інтегроване утворення, яке має системний характер і об'єднує нормативно-правові, організаційні, інституційні та процедурні елементи, що функціонально взаємопов'язані між собою з метою забезпечення практичної реалізації громадянами гарантованих державою прав у зазначеній сфері. Відповідно, його сутність полягає як у формальному встановленні рівності, так і у створенні реальних умов для ефективного втілення принципу рівних можливостей через механізми адміністративно-правового регулювання.

Виокремлено класифікацію системи суб'єктів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту, а також окреслено роль кожного з суб'єктів. Обґрунтовано, що суб'єкт гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту - це юридичні та фізичні особи, наділені компетенцією, правами та обов'язками щодо забезпечення рівного доступу громадян до занять фізичною культурою та спортом, усунення дискримінаційних бар'єрів, створення належних умов для реалізації гарантованих прав, формування ефективної нормативно-правової бази, фінансування, координації, контролю та моніторингу відповідних процесів.

Визначено адміністративні інструменти гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту і розкрито їх значення. Обґрунтовано перелік особливостей адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту й деталізовано елементи такого механізму. Здійснено

порівняльно-правовий аналіз міжнародно-правових стандартів рівності у спорті, а також розроблено конкретні пропозиції й рекомендації щодо удосконалення адміністративного регулювання гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту на основі позитивного досвіду США, Китаю та європейських країн.

Констатовано, що під міжнародно-правовими стандартами рівності у спорті слід розуміти систему загальновизнаних норм, принципів і процедур, закріплених у міжнародних актах універсального та регіонального характеру, спрямованих на створення правових, організаційних та процедурних умов, які гарантують абсолютну відсутність дискримінації за будь-якою ознакою, рівність доступу і можливостей у фізкультурно-спортивній сфері для кожної людини. Виявлено недоліки та проблеми адміністративно-правового регулювання вказаної сфери, на основі чого розроблено комплекс тенденцій подальшого розвитку адміністративного регулювання гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту в Україні.

Ключові слова: адміністративне законодавство, рівність прав, адміністративно-правовий механізм, правові гарантії, фізична культура, спорт, гендерна рівність, спортивна інфраструктура, адміністративно-правове регулювання, адміністративні інструменти.

SUMMARY

Bahrii A.V. Administrative and legal mechanism for guaranteeing equal rights and opportunities of citizens in the sphere of physical culture and sports of Ukraine. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

Dissertation for the degree of Candidate of Juridical Science in the specialty 12.00.07 «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law» – Scientific Institute of Public Law, Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2025.

The dissertation is devoted to a comprehensive and thorough study of the administrative and legal mechanism for guaranteeing equal rights and opportunities of citizens in the field of physical culture and sports. The work analyzes the concept and features of equal rights and opportunities of citizens in the field of physical culture and sports as an object of administrative and legal regulation.

It is established that the application of three main models of equality in the field of sports allows for a deeper understanding of the mechanisms of administrative and legal regulation. Formal equality provides equal legal guarantees for all citizens in access to sports facilities, participation in competitions, and receipt of state support. However, this is not enough if actual social or physiological differences prevent the exercise of rights to an equal extent. Therefore, the protectionist model provides for the introduction of special measures, such as gender quotas in sports governing bodies, financial subsidies to support women's sports, and adaptive sports programs for people with disabilities. Substantive equality is aimed at eliminating not only legal but also social barriers. It requires not only equal access to sports activities, but also the creation of real conditions for the development of all population groups through the modernization of sports infrastructure, ensuring equal funding, overcoming stereotypes regarding the participation of women, sports veterans and people with special needs. Thus, the administrative and legal regulation of equal rights in the field of physical culture and sports should be based on a multidimensional approach to the principle of equality, combining formal legal guarantees with active mechanisms of social

adjustment, which will contribute to the formation of an inclusive and fair sports environment.

The legal nature and types of guarantees of observance of equal rights and opportunities of citizens in the field of physical culture and sports are characterized. In the context of the types of guarantees of observance of equal rights and opportunities of citizens in the field of physical culture and sports, the author characterizes the following. Constitutional and legal guarantees - these include basic guarantees that are enshrined at the level of the Constitution of Ukraine, defining equality of all citizens in access to physical culture and sports as a fundamental legal norm. They provide protection against discrimination, equality before the law and create the basis for further specific mechanisms of legal regulation of this area. As for administrative and legal guarantees, they include the norms of administrative legislation and special legal acts that regulate the issues of accessibility of sports facilities and services. Procedural and legal guarantees are legal mechanisms that regulate the procedure for the implementation and protection of citizens' rights in the field of sports, including procedures for appeals, appeals of decisions of government bodies or other entities. They provide access to judicial and extrajudicial protection of the rights and legitimate interests of persons facing a violation of their sports rights. In the field of physical culture and sports, the judiciary can contribute to the elimination of restrictions that prevent citizens from equal access to sports resources and opportunities. Socio-economic guarantees, in turn, are aimed at forming a system of social standards and economic support for physical culture and sports activities. They provide for the creation of accessible physical culture and sports facilities, financing sports development programs, social protection of athletes, including material compensation, social benefits and pensions. Anti-discrimination guarantees provide for legal liability for discrimination in the field of physical culture and sports on any grounds, including gender, age, physical condition, ethnic origin, etc. The main task is to create conditions for equal participation of all population groups, ensuring justice and protecting dignity. Regarding the anti-discrimination aspect, gender equality in

sport includes several key aspects for the formation of a single international standard, including: 1) equal access to sports infrastructure and resources; 2) overcoming gender stereotypes; 3) guaranteeing equal funding for men's and women's sports; 4) protecting the rights of women athletes. Universal (universal) guarantees are based on the principle of universal human values, moral norms and the idea of equality of all people in their rights and opportunities. They orient society and the state towards the ethical principles of mutual respect, mutual assistance and tolerance in the sports environment, contributing to the creation of an atmosphere of social justice.

The specifics of regulatory legal acts that determine the guarantee of equal rights and opportunities in the field of physical culture and sports are clarified. The following features of international administrative and legal regulation of guaranteeing equal rights and opportunities of citizens in the field of physical culture and sports are characterized: 1) systematic combination of international administrative and legal acts with national legal norms; 2) active role of norms of international sports federations as subjects of administrative and legal regulation; 3) dynamic mechanism of control over compliance with international administrative norms in the field of sports; 4) institutional specificity of subjects of international administrative and legal regulation; 5) priority application of principles of international law on issues of equality and non-discrimination in sports; 6) ensuring international legal standardization of administrative procedures in the field of physical culture and sports; 7) integrated (inter-sectoral) nature of international administrative norms in the field of sports; 8) mixed sanction-legal liability for violation of international administrative norms in the field of sports.

The essence of the administrative-legal mechanism for guaranteeing equal rights and opportunities of citizens in the field of physical culture and sports is studied. It is argued that understanding the essence of the administrative-legal mechanism for guaranteeing equal rights and opportunities of citizens in the field of physical culture and sports allows us to define it as a complex integrated formation that has a systemic nature and combines regulatory, organizational,

institutional and procedural elements that are functionally interconnected with the aim of ensuring the practical implementation by citizens of the rights guaranteed by the state in the specified field. Accordingly, its essence lies both in the formal establishment of equality and in the creation of real conditions for the effective implementation of the principle of equal opportunities through mechanisms of administrative-legal regulation.

The classification of the system of subjects guaranteeing equal rights and opportunities in the field of physical culture and sports is highlighted, and the role of each of the subjects is outlined. It is argued that the subject of guaranteeing equal rights and opportunities in the field of physical culture and sports is legal and natural persons endowed with competence, rights and obligations to ensure equal access of citizens to physical culture and sports, eliminate discriminatory barriers, create appropriate conditions for the implementation of guaranteed rights, form an effective regulatory framework, finance, coordination, control and monitoring of relevant processes.

The administrative instruments of guaranteeing equal rights and opportunities in the field of physical culture and sports are determined and their significance is revealed. The list of features of the administrative and legal mechanism of guaranteeing equal rights and opportunities of citizens in the field of physical culture and sports is substantiated and the elements of such a mechanism are detailed. A comparative legal analysis of international legal standards of equality in sports was carried out, and specific proposals and recommendations were developed for improving administrative regulation of guaranteeing equal rights and opportunities of citizens in the field of physical culture and sports based on the positive experience of the USA, China and European countries.

It was stated that international legal standards of equality in sports should be understood as a system of generally recognized norms, principles and procedures enshrined in international acts of a universal and regional nature, aimed at creating legal, organizational and procedural conditions that guarantee the absolute absence of discrimination on any grounds, equality of access and opportunities in the field

of physical culture and sports for every person. The shortcomings and problems of administrative and legal regulation of the specified sphere were identified, on the basis of which a set of trends for the further development of administrative regulation of guaranteeing equal rights and opportunities of citizens in the field of physical culture and sports in Ukraine was developed.

Key words: administrative legislation, equal rights, administrative and legal mechanism, legal guarantees, physical education, sports, gender equality, sports infrastructure, administrative and legal regulation, administrative instruments.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Багрій А.В. Поняття та сутність адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту. *Юридична наука*. 2020. № 3. Т. 2. С. 178–183.

2. Багрій А.В. Нормативно-правові акти, які визначають гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту. *KELM*. 2023. № 7 (59). С. 407–411 (Республіка Польща).

3. Bahrii, A. Types of guarantees of equal rights and opportunities of citizens in the field of physical culture and sport. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 2. P. 116–122.

4. Bahrii, A. The legal nature of administrative instruments for ensuring equal rights and opportunities in the field of physical culture and sports. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 3. P. 174–181.

5. Багрій А.В. Рівні права та можливості громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 4. С. 72–76.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Багрій А.В. Наукова інтерпретація рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкту адміністративно-правового регулювання. *Актуальні проблеми взаємодії правової науки та*

практики її застосування: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 16–17 берез. 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 41–43.

7. Багрій А.В. Особливості міжнародного адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту. *Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 4–5 черв. 2024 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 38–40.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ГАРАНТУВАННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ГРОМАДЯН У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ.....	25
1.1 Рівні права та можливості громадян у сфері фізичної культури та спорту як об'єкт адміністративно-правового регулювання: поняття, сутність і ознаки.....	25
1.2. Правова природа і види гарантій дотримання рівних прав та можливості громадян у сфері фізичної культури та спорту.....	43
1.3. Нормативно-правові акти, які визначають гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту.....	59
1.4. Адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту.....	77
Висновки до розділу 1.....	89
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ЕЛЕМЕНТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ГАРАНТУВАННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ГРОМАДЯН У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ.....	92
2.1 Система суб'єктів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту.....	92
2.2. Адміністративні інструменти гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту.....	106
2.3. Особливості адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту.....	117
Висновки до розділу 2.....	131
РОЗДІЛ 3. ОПТИМІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	

ГАРАНТУВАННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ГРОМАДЯН У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ.....	134
3.1 Міжнародно-правові стандарти рівності у спорті: порівняльно-правовий аналіз.....	134
3.2. Тенденції розвитку адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту України.....	155
Висновки до Розділу 3.....	1 69
ВИСНОВКИ.....	1 71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	179
ДОДАТКИ.....	199

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. У сучасних реаліях особливого значення набуває дослідження адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту саме в умовах надзвичайно складної політичної, соціальної та економічної ситуації в Україні. Повномасштабна військова агресія росії проти України призвела до істотного ускладнення реалізації прав громадян у всіх сферах життя, включаючи фізичну культуру та спорт. Значна частина спортивної інфраструктури країни зазнала руйнувань або втратила функціональну спроможність, зросла кількість людей із інвалідністю, які потребують інклюзивного доступу до спортивних послуг. У таких умовах постає нагальна необхідність перегляду і вдосконалення адміністративно-правових механізмів задля ефективного гарантування рівних можливостей доступу до спортивних послуг і спортивної інфраструктури для всіх категорій громадян, незалежно від місця їх перебування, соціального статусу, стану здоров'я чи інших ознак.

Також слід зазначити, що військовий стан та постійні загрози безпеці держави й суспільства актуалізують питання фізичного та психологічного здоров'я громадян як ключової складової національної стійкості та обороноздатності України. В умовах війни фізична культура і спорт набувають особливої соціальної місії, пов'язаної не лише з підтримкою фізичного здоров'я, але й із психологічною реабілітацією, формуванням психологічної стійкості населення, особливо серед молоді, ветеранів бойових дій, внутрішньо переміщених осіб та інших соціально вразливих категорій.

Актуальність обраної теми підсилюється міжнародними зобов'язаннями України щодо реалізації принципів недискримінації та рівних можливостей, закріплених у міжнародних актах. Це обумовлює необхідність вдосконалення українського законодавства у сфері фізичної культури та спорту з метою його приведення у відповідність до міжнародних стандартів.

Водночас, незважаючи на численні дослідження у сфері адміністративного права, в українській правовій науці ще недостатньо розроблені питання гарантування рівних прав та можливостей саме у контексті фізичної культури та спорту. Таким чином, проведення комплексного дослідження адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у зазначеній сфері є не лише актуальним, але й необхідним для формування ефективної державної політики, яка відповідає сучасним викликам та міжнародним стандартам.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Проблематика гарантій дотримання рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту не була конкретним предметом дослідження, однак ряд науковців розкривали в тій чи іншій мірі її теоретичні складові. Серед таких вчених варто назвати: О.М. Алікова, С.М. Балабан, О.І. Безпалова, С.А. Вавренюк, М.Д. Василенко, О.П. Васильченко, Ю.В. Гаруст, Є.А. Гетьман, Є.Б. Геллер, Л.В. Гонюкова, О.В. Грищук, К.В. Громовенко, О.В. Джафарова, О.С. Дніпров, О.Ю. Дрозд, З.П. Дубінська, Є.В. Дуліба, О.А. Заярний, Ю.Ю. Калиновський, О.Ф. Кобзар, В.В. Коваленко, В.І. Курило, І.О. Куроченко, Л.І. Луценко-Миськів, І.Й. Магновський, А.А. Манжула, Р.С. Мельник, В.Ю. Оксінь, В.М. Орел, А.Я. Палюх, А.О. Полянський, І.С. Сахарук, Р.А. Сербин, А.Ю. Сергій, Є.Ю. Соболев, В.В. Солопенко, М.А. Тихонова, О.О. Уварова, Р.В. Шаповал, І.М. Шопіна, Н.Г. Ярова та ін. Тим не менш, переважна більшість наукових праць вказаних вчених лише поверхнево та фрагментарно висвітлює окремі питання адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту, що факультативно обґрунтовує необхідність їхнього наукового опрацювання.

Отже, актуальність теми дослідження визначається як потребою наукового переосмислення наявних проблем і недоліків, так і необхідністю розробки конкретних пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у

сфері фізичної культури та спорту, що дозволить реалізувати конституційні гарантії прав громадян та суттєво підвищити якість життя населення, сприяти соціальній інтеграції та формуванню здорової нації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження узгоджується з основними положеннями Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019; Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року, схваленої постановою Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 року № 1089; Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 року № 752-р. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб спираючись на аналіз наукових поглядів учених, норми чинного національного та міжнародного законодавства, здійснити комплексне дослідження адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту України, на основі чого розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення відповідного адміністративно-правового механізму задля встановлення обґрунтованих напрямів підвищення його ефективності.

Досягнення поставленої мети зумовлює вирішення таких наукових завдань:

- визначити рівні права та можливості громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкт адміністративно-правового регулювання;
- розкрити правову природу та види гарантій дотримання рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту;
- висвітлити нормативно-правові акти, які визначають гарантування

рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту;

- окреслити адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту;

- розкрити систему суб'єктів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту;

- визначити адміністративні інструменти гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту;

- встановити особливості адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту;

- виокремити міжнародно-правові стандарти рівності у спорті в порівняльно-правовому контексті;

- обґрунтувати тенденції розвитку адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері фізичної культури та спорту.

Предметом дослідження є адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту України.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи складають як загальнонаукові, так і спеціальні методи. Використання вказаних методів дозволило забезпечити комплексне і достовірне виконання поставлених наукових завдань, а також зробити обґрунтовані висновки та винести пропозиції щодо подальшого розвитку адміністративного регулювання гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту. *Логіко-семантичний* метод сприяв аналізу специфіки рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкта адміністративно-правового регулювання (підрозділ 1.1). *Формально-юридичний* метод застосовано, щоб виокремити систему гарантій

дотримання рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту, а також розкрити адміністративні інструменти гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту (підрозділи 1.2, 2.2). *Системно-структурний* метод та метод *прогнозування* використано для розробки тенденцій адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту (підрозділ 3.2). Методи *групування* та *класифікації* сприяли розкриттю класифікації системи суб'єктів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту (підрозділ 2.1), характеристиці адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту (підрозділ 1.4), аналізу його особливостей та складових елементів (підрозділ 2.3). *Порівняльно-правовий* метод застосовано з метою виявлення характерних рис позитивного зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту, а також визначення особливостей міжнародно-правових стандартів рівності у спорті (підрозділи 1.3, 3.1).

Науково-теоретичну основу дисертаційного дослідження сформовано на основі наукових здобутків фахівців у галузях філософії, педагогіки, загальної теорії держави і права, конституційного права, адміністративного права та суміжних правових наук.

Нормативну основу дисертаційного дослідження становлять Конституція України, міжнародні правові акти, ратифіковані Україною, а також закони та підзаконні нормативно-правові акти, які визначають адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту України.

Емпіричну основу дисертаційної роботи складають узагальнені матеріали практичної діяльності у сфері фізичної культури і спорту, офіційна статистична інформація, а також довідкові, рейтингові та енциклопедичні джерела.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що в дисертації на підставі узагальнення наукових праць вчених, аналізу національного та міжнародного законодавства комплексно та системно охарактеризовано специфіку адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту України, а також деталізовано напрями його оптимізації та вдосконалення, зокрема:

вперше:

– сформульовано та охарактеризовано перелік тенденцій розвитку адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту в Україні, серед яких названо такі: 1) посилення нормативної деталізації та диференціації правових гарантій; 2) децентралізація та територіальне вирівнювання спортивної інфраструктури; 3) запровадження більш ефективних адміністративних інструментів фінансування адаптивного та інклюзивного спорту; 4) цифровізація та оптимізація адміністративного контролю; 5) розвиток адміністративно-правових механізмів популяризації фізичної культури та підвищення рівня фізкультурної освіченості населення;

– обґрунтовано, що рівні права та можливості громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це система юридично закріплених норм і механізмів, спрямованих на забезпечення кожному громадянину, незалежно від його статі, віку, соціального чи майнового статусу, місця проживання, фізичних можливостей чи інших обставин, рівного доступу до занять фізичною культурою і спортом, включаючи можливість реалізації своїх прав на участь у спортивному житті суспільства;

– встановлено, що адміністративні інструменти гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту – це комплекс правових засобів, механізмів та організаційно-процедурних прийомів, що забезпечують формально-юридичні гарантії дотримання правових норм, що

забороняють дискримінацію за будь-якої ознаки та застосовуються суб'єктами публічної адміністрації в межах визначеної законом компетенції з метою практичної реалізації державної політики рівності у сфері фізичної культури та спорту;

– визначено та схарактеризовано перелік недоліків адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту: 1) недостатня ефективність імплементації міжнародних стандартів; 2) фінансова нерівність у спорті; 3) недостатня адаптація спортивної інфраструктури; 4) відсутність ефективних механізмів боротьби з дискримінацією у спорті; 5) корупційні ризики у фінансуванні спорту; 6) низький рівень громадського контролю за дотриманням прав у спортивній сфері;

удосконалено:

– науковий підхід до класифікації гарантій дотримання рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту, до яких віднесено: 1) конституційно-правові гарантії; 2) адміністративно-правові гарантії; 3) процесуально-правові гарантії; 4) соціально-економічні гарантії; 5) антидискримінаційні гарантії; 6) міжнародно-правові гарантії; 7) універсальні (загальнолюдські) гарантії;

– теоретичні положення щодо особливостей адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту, до яких запропоновано віднести такі: 1) системність; 2) функціональна диференціація елементів механізму; 3) взаємодія між суб'єктами механізму на основі єдиних цілей та засад; 4) адміністративно-правові норми слугують механізмом реалізації прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту; 5) плановий характер та безперервність функціонування механізму; 6) підконтрольність, субординація та координація;

– наукові положення стосовно удосконалення адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей у сфері

спорту та фізичної культури на основі досвіду Франції, а саме щодо доцільності розробки та ухвалення Спортивного кодексу України. Його прийняття дозволить систематизувати законодавство у сфері фізичної культури та спорту, встановити чіткі адміністративно-правові механізми регулювання, а також закріпити ефективні механізми державного нагляду та підтримки спортивного руху;

дістали подальшого розвитку:

– характеристика ознак рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкта адміністративно-правового регулювання, серед яких визначено такі: 1) соціально-публічна природа їх реалізації; 2) принцип недискримінації та забезпечення гендерної рівності; 3) інституційна забезпеченість; 4) системність та міжгалузевий характер; 5) поєднання формальної та субстантивної рівності у сфері спорту; 6) протекціоністська ознака;

– обґрунтування наукової думки на підставі аналізу досвіду Китаю щодо доцільності запровадження державної програми спортивних сертифікатів, які видаватимуться громадянам (зокрема дітям, молоді, людям з інвалідністю, ветеранам війни, малозабезпеченим особам) для покриття витрат на спортивні секції, індивідуальні тренування, оренду спортивних залів та обладнання. Такі сертифікати можна буде використати як в державних, так і в приватних спортивних закладах, що сприятиме розвитку масового спорту та забезпеченню рівного доступу до фізичної активності;

– науковий підхід на підставі аналізу досвіду США щодо оптимізації адміністративно-правового регулювання рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту, а саме необхідності запровадження інноваційної розгалуженої системи спортивних рад і комісій як незалежних неприбуткових організацій, які координуватимуть розвиток масового спорту та здійснюватимуть громадський контроль за дотриманням принципів рівності у спортивній сфері для людей будь-якого віку; оптимізації та вдосконалення державної підтримки професійного та

аматорського спорту через розширення механізмів грантового фінансування для спортивних клубів і федерацій, які забезпечують рівні можливості для всіх громадян, незалежно від соціального статусу, статі чи фізичних можливостей.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані й аргументовані в дисертаційному дослідженні висновки, теоретичні положення та конкретні пропозиції використовуються та можуть бути використані у:

- *науково-дослідній сфері* – як основа для подальших наукових досліджень проблем адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту України (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

- *правотворчій діяльності* – у процесі уточнення та внесення змін до чинних законів та підзаконних нормативно-правових актів, а також під час розробки проєктів відповідних нормативно-правових актів, що загалом сприятиме покращенню адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту України;

- *правозастосовній діяльності* – з метою підвищення ефективності практичного виконання завдань і функцій адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту України;

- *освітньому процесі* – у вищих юридичних навчальних закладах під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Конституційне право», «Спортивне право» при підготовці робочих програм і планів, написанні підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, проведенні семінарських занять із зазначених дисциплін.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки оприлюднено

на науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування» (Науково-дослідний інститут публічного права, 16–17 березня 2022 р.); «Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність» (м. Київ, 4–5 червня 2024 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 200 сторінок. Робота містить список використаних джерел із 180 найменувань на 20 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ГАРАНТУВАННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ГРОМАДЯН У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

1.1 Рівні права та можливості громадян у сфері фізичної культури та спорту як об'єкт адміністративно-правового регулювання: поняття, сутність і ознаки

У сфері фізичної культури та спорту забезпечення рівних прав і можливостей громадян є фундаментальним завданням адміністративно-правового регулювання, яке спрямоване на реалізацію принципів законності, соціальної справедливості й доступності. В адміністративно-правовому контексті фізична культура та спорт розглядаються як суспільно значущі галузі, які перебувають під управлінським впливом держави, спрямованим на забезпечення ефективної реалізації прав громадян згідно Конституції України.

Особливу актуальність дана тема набуває у контексті міжнародних стандартів та зобов'язань України щодо забезпечення рівності прав, зокрема в межах ратифікованої Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [1] та ратифікованої Конвенції про права осіб з інвалідністю [2]. Сучасні виклики, зокрема недостатній рівень доступності спортивної інфраструктури, гендерна нерівність, а також відсутність ефективних механізмів фінансування та підтримки вразливих категорій населення, підкреслюють необхідність вдосконалення адміністративно-правового регулювання у цій сфері.

Держава, якщо розглядати її як гарантію дотримання прав і свобод громадян, несе відповідальність за створення умов, які дозволяють кожному незалежно від соціального чи фізичного статусу брати участь у спортивному житті. У зазначеному контексті адміністративно-правове регулювання

відіграє ключову роль, забезпечуючи ефективне виконання державних програм, контроль за дотриманням норм та стандартів у сфері фізичної культури і спорту, а також стимулюючи розвиток інфраструктури та впровадження інноваційних рішень.

Беручи до уваги швидкі темпи глобалізації, інтеграцію України до міжнародної спільноти та значення фізичної культури та спорту у формуванні здорового й активного суспільства, дослідження правових механізмів забезпечення рівних прав та можливостей у даній сфері є не лише актуальним, але й необхідним для подальшого вдосконалення адміністративного законодавства та реалізації принципу соціальної справедливості.

Забезпечення рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту є предметом дослідження численних наукових праць різних вчених, серед яких доцільно назвати наступних: О.М. Алікова, С.М. Балабан, М.Д. Василенко, О.В. Джафарова, О.Ю. Дрозд, З.П. Дубінська, О.А. Заярний, В.В. Коваленко, І.О. Куроченко, Р.С. Мельник, А.Я. Палюх, А.О. Полянський, М.А. Тихонова та ін. Все ж, не применшуючи значущості і внеску вчених, доцільно відмітити, що ґрунтовного аналізу питання рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту як об'єкта адміністративно-правового регулювання досі не було здійснено й це обумовлює актуальність даного дослідження.

На сьогодні фізична культура виступає невід'ємною частиною загальної культури суспільства, яка відіграє важливу роль у зміцненні здоров'я, розвитку фізичних можливостей, морально-вольових якостей та інтелектуального потенціалу людини [3, с. 489-490]. Її основна мета полягає у сприянні гармонійному формуванню особистості, інтегруючи фізичний, моральний та інтелектуальний розвиток, а також стимулюючи активну соціальну позицію, необхідну для ефективної самореалізації в сучасному суспільстві. Суспільні відносини у сфері фізичної культури та спорту є доволі різноманітними й інтегрованими з іншими сферами суспільного життя.

Правове регулювання цієї сфери здійснюється не комплексно, а достатньо розгалужено [4, с. 92-93]. У контексті теми рівності прав і можливостей громадян у даній сфері варто звернути увагу на те, що саме розгалуженість правового регулювання стає значним викликом для забезпечення реальної рівності доступу до фізичної культури та спорту [5, с. 73]. Це породжує дисбаланс між різними категоріями громадян, особливо які мають потребу в додаткових соціально-правових гарантіях. Варто зазначити, що адміністративно-правове регулювання вказаної сфери спрямоване на створення єдиного підходу до координації державної політики у сфері фізичної культури і спорту, що включає не лише регулювання спортивної інфраструктури, а й забезпечення рівного доступу до програм розвитку фізичної культури, які фінансуються з державного бюджету.

Спорт – один з найважливіших чинників становлення і розвитку правової демократичної держави, побудови громадянського суспільства [6, с. 1]. В нинішніх умовах розвитку держави спорт стає важливою сферою економіки багатьох держав, зокрема й України. Спорт є одним із факторів, який впливає на темпи розвитку суспільства, рівень життя і якості населення, імідж країни на міжнародному рівні [7, с. 22]. На думку О.А. Моргунова, спорт - це фізичні вправи або комплекси їх окремих видів, які здійснюються на різних рівнях (аматорський спорт, масовий спорт, професійний спорт тощо), а також один із засобів та методів фізичного виховання людини, спрямований на розвиток та зміцнення її здоров'я [8, с. 29]. У контексті адміністративно-правового регулювання рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту поняття спорту як такого охоплює як фізичну активність, так і широкий спектр соціальних, правових та економічних відносин, пов'язаних із доступом до спортивної інфраструктури, державного фінансування, медичного супроводу спортсменів, а також регулюванням правового статусу учасників спортивного процесу.

Як відзначає Н.Г. Ярова, спорт як соціальний феномен є невід'ємною

складовою фізичної культури, що функціонує у вигляді структурованої системи суспільних відносин. Він слугує одним із ключових методів підтримання фізичного здоров'я, розвитку фізичних можливостей, формування морально-вольових якостей та інтелектуального потенціалу особистості. У цьому контексті спорт є не лише засобом індивідуального самовдосконалення, а й суспільною практикою, спрямованою на гармонійний розвиток людини, утвердження здорового способу життя та виховання соціально активної особистості [9, с. 6].

Розвиток спорту як форми здорового способу життя вимагає комплексного підходу до державного регулювання, що включає координацію між органами влади, громадськими спортивними організаціями та освітніми установами. Особливого значення набуває регулювання рівних можливостей для різних категорій осіб, включаючи жінок, дітей, ветеранів спорту та осіб з інвалідністю. Це потребує розробки дієвих адміністративно-правових механізмів, які б забезпечували рівноправний доступ до спортивних послуг, фінансування та інфраструктури, а також гарантували ефективний контроль за дотриманням антикорупційних, антидопінгових та інших міжнародних стандартів. Саме через адміністративно-правові інструменти держава може формувати політику, спрямовану на популяризацію спорту, стимулювання фізичної активності серед населення та створення умов для гармонійного розвитку кожної особистості.

Згідно з енциклопедичними джерелами, поняття фізичної культури охоплює комплекс заходів, спрямованих на гармонійний розвиток та зміцнення здоров'я людини шляхом систематичного виконання фізичних вправ у поєднанні з дотриманням оптимального способу життя [10, с. 1321]. Фізична культура виступає важливим чинником формування фізичної витривалості, координації рухів та загальної працездатності організму, а також відіграє ключову роль у профілактиці захворювань, підтриманні психоемоційного балансу та забезпеченні високої якості життя.

На відміну від понять «спорт» і «фізична культура», термін «фізичне

виховання» трактується як спеціалізований педагогічний процес, спрямований на цілеспрямований і систематичний вплив на людину шляхом застосування фізичних вправ, природних чинників та гігієнічних методів. Його ключова мета полягає у зміцненні здоров'я, розвитку фізичних здібностей, покращенні морфологічних і функціональних характеристик організму, а також у формуванні необхідних рухових навичок, умінь та відповідних знань. Важливим аспектом фізичного виховання є його спрямованість на підготовку людини до активної соціальної, трудової та культурної діяльності, що робить його одним із базових компонентів суспільного розвитку [11, с. 19]. Загалом діяльність держави у сфері фізичної культури та спорту містить значний компонент публічних інтересів: здоров'я нації, трудова спроможність, здатність виконувати функції, що вимагають особливих фізичних можливостей людини, резистентність населення до окремих хвороб, забезпечення відповідних умов проведення масових спортивних заходів тощо [12, с. 135]. Так, у сфері адміністративно-правового регулювання рівних прав і можливостей громадян фізичне виховання відіграє ключову роль як інструмент формування здорової нації та забезпечення належних умов для фізичного розвитку особистості.

С.В. Ліщук вірно наголошує, що в умовах соціально-економічних і політичних перетворень сучасної України особливого значення набувають питання зміцнення фізичного і духовного здоров'я людини, формування здорового способу життя. Фізична культура — це складова частина загальної культури суспільства, спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості. Фізична культура є важливим засобом підвищення соціальної та трудової активності людей, задоволення їх моральних, естетичних і творчих запитів, життєво важливої потреби взаємного спілкування, розвитку дружніх стосунків між народами [13]. Фізична культура, як відмічено, сприяє не лише фізичному та морально-вольовому розвитку, однак і слугує основою для формування інтегрованого

суспільства, де громадяни мають можливість реалізовувати свої права через участь у спортивних заходах, розвитку аматорського спорту і підтримці здорового способу життя. У даному контексті адміністративно-правове регулювання відіграє роль інструменту, що регулює взаємовідносини між державними органами, громадянами й інституціями фізичної культури та спорту.

В. І. Вернадський підкреслює, що принцип рівності людей має фундаментальне значення в контексті еволюційного розвитку геологічних та соціальних процесів. Ця ідея знаходить підтвердження не лише у філософсько-правових концепціях природного права, але й у наукових теоріях, які розглядають людство як єдину біосоціальну систему, здатну впливати на навколишнє середовище та власну історичну долю [14, с. 36]. Людство, набуваючи статусу глобальної сили, стикається з необхідністю цілеспрямованої трансформації біосфери задля досягнення гармонійного розвитку, що відповідає інтересам усіх членів суспільства.

С. П. Погребняк зазначає, що пояснення існування самого принципу рівності полягає у тому, що всі люди володіють основними (фундаментальними) правами і володіють ними однаковою мірою, тому що ці права пов'язані з ознаками людського роду, стосовно яких всі людські істоти є рівними [15, с. 56].

На думку І. К. Полховської, поняття «рівність» і «рівноправність» мають принципово відмінний зміст і не можуть розглядатися як синонімічні. Рівність є багатогранним явищем, що має прояв у різних сферах суспільного життя – правовій, політичній, соціальній, економічній, культурній, філософській та інших. Водночас рівноправність є категорією виключно юридичною, що відображає рівний статус індивідів у правовій площині. З позиції правового регулювання люди не є рівними за своїми природними, соціальними чи економічними характеристиками, проте вони визнаються рівноправними у межах закону [16, с. 61, 63]. Таким чином, рівність у суспільстві реалізується переважно через принцип рівноправності, який

гарантує однаковий правовий статус для всіх суб'єктів правовідносин у межах правового поля держави. Сфера фізичної культури і спорту, будучи частиною соціальної політики держави, спрямована на створення умов для реалізації права кожної особи на фізичний розвиток, незалежно від її індивідуальних характеристик чи соціального статусу. Проте правове забезпечення рівності у цій сфері полягає не в абстрактному ототожненні можливостей усіх осіб, а у гарантуванні рівноправності через створення спеціальних правових механізмів.

Рівність гарантується як міжнародними нормативно-правовими актами, так і Конституцією України та актами національного законодавства. Серед міжнародних актів слід виділити Загальну декларацію прав людини від 10 грудня 1948 року, Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, в якій, зокрема, зазначено, що користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження або за іншою ознакою [17, с. 37]. На теоретичному рівні в контексті ідеї рівних прав та можливостей, Н. М. Оніщенко правову рівність розглядає у двох аспектах: 1) матеріальний - у матеріальних благах, тобто економічну рівність, яка відображає певний вимір прав і свобод людини; 2) юридичний, тобто рівність перед законом у процедурах, яка пов'язана передусім з ефективністю законодавства [18, с. 168]. Іншими словами, рівноправ'я презюмує наявність механізму реалізації «формальної рівності». Але, як наголошує О.А. Полянський, закріплення в ст. 3 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» рівності можливостей вільного доступу кожного до фізичної культури й спорту зовсім не означає справжнього рівноправ'я, коли кожен має рівні можливості для реалізації своїх прав, хоча б тому, що всі, хто бажає займатися професійним спортом, мають різні фізичні дані, можливості та здібності [19, с. 30-31]. Наприклад, в економічно депресивних

регіонах бракує належної спортивної інфраструктури, тренерських кадрів і навіть базових умов для занять фізичною культурою. Це свідчить про те, що формальна рівність у законодавстві не забезпечує рівних стартових умов для всіх громадян. Адміністративно-правове регулювання повинно зосереджуватися на створенні механізмів, які б компенсували зазначені нерівності. На доповнення, адміністративно-правове регулювання рівності у фізичній культурі та спорті повинно враховувати і гендерний аспект. Незважаючи на проголошену рівність, жінки, як правило, мають менший доступ до ресурсів у цій сфері, а також стикаються з дискримінацією в професійному спорті. Таким чином, формальне проголошення рівності можливостей у фізичній культурі і спорті є лише першим кроком до досягнення реальної рівності. Завдання адміністративного права - створити такі умови, за яких кожен громадянин, незалежно від соціально-економічного становища, фізичних здібностей чи інших факторів, мав би реальний доступ до занять спортом.

У юридичній доктрині відсутня єдина позиція щодо сутності принципу рівності. Юридична рівність розглядається у наступних площинах: рівність можливостей, рівність прав та рівність результатів. Також рівність може розглядатися як рівна повага в межах певного процесу ухвалення рішень (вимога виявляти рівну повагу до думки кожного), як об'єктивне неупереджене ставлення (вимога однакового розгляду однакових ситуацій), як рівність розподілу благ (вимога отримувати кожним рівної частки певного блага), як рівність результату (вимога, згідно з якою індивіди після процедури розподілу повинні опинитися в однакових умовах). Крім того, виділяються такі види рівності: рівність прав і свобод, рівність обов'язків, рівність перед законом, рівність перед судом. Аналізуючи підходи до розуміння рівності, пропонуємо виділити три основні моделі: формальну, протекціоністську та субстантивну [20, с. 69]. Формальна модель рівності зводиться до того, що з усіма людьми потрібно поводитися однаково [21, с. 14]. Формальна рівність, з одного боку, гарантує всім особам однакові

юридичні права, однак, з іншого боку, вона не враховує індивідуальні біологічні чи соціальні характеристики, які можуть обмежувати фактичну можливість реалізації закріплених прав. Протекціоністський підхід до рівності (від англ. protection – захист) передбачає, що певні категорії населення, зокрема представники так званих вразливих груп (жінки, діти, особи з інвалідністю тощо), потребують спеціального захисту, що може включати їхній обмежений допуск до окремих сфер суспільної діяльності. На відміну від формальної моделі, цей підхід акцентує увагу на відмінностях між соціальними групами, трактуючи їх як потенційний фактор вразливості, який вимагає особливого підходу в правовому регулюванні [21, с. 14]. Тобто, якщо перша не враховує об'єктивні відмінності між різними групами людей, то друга, зважаючи на ряд відмінностей, позбавляє їх можливості реалізовувати окремі права [22, с. 64]. Субстантивний підхід до рівності передбачає обґрунтоване врахування індивідуальних відмінностей між людьми та застосування спеціальних заходів підтримки для найуразливіших категорій населення [23, с. 40]. Основна мета цієї моделі полягає не лише у формальному забезпеченні рівних прав, але й у створенні умов для реальної рівності можливостей та досягнутих результатів. Як зазначає О. М. Руднєва, оскільки люди об'єктивно відрізняються між собою, необхідно застосовувати диференційований підхід у ставленні до них, аби кожен міг отримати рівні переваги [21, с. 15]. Застосування трьох основних моделей рівності у сфері спорту дає змогу глибше зрозуміти механізми адміністративно-правового регулювання. Формальна рівність забезпечує рівні юридичні гарантії для всіх громадян у доступі до спортивних закладів, участі у змаганнях, отриманні державної підтримки. Проте цього недостатньо, якщо фактичні соціальні чи фізіологічні відмінності перешкоджають реалізації прав у рівному обсязі. Тому протекціоністська модель передбачає введення спеціальних заходів, таких як гендерні квоти у спортивних органах управління, фінансові дотації для підтримки жіночого спорту, програми адаптивного спорту для людей з інвалідністю.

Субстантивна рівність спрямована на усунення не тільки правових, а й соціальних бар'єрів. Вона вимагає як рівного доступу до спортивної діяльності, так і створення реальних умов для розвитку всіх груп населення через модернізацію спортивної інфраструктури, забезпечення рівного фінансування, подолання стереотипів щодо участі жінок, ветеранів спорту та людей з особливими потребами. Таким чином, адміністративно-правове регулювання рівних прав у сфері фізичної культури і спорту має спиратися на багатовимірний підхід до принципу рівності, поєднуючи формальні правові гарантії з активними механізмами соціального коригування, що сприятиме формуванню інклюзивного та справедливого спортивного середовища.

В контексті рівності адаптивний спорт створює реальні умови для самореалізації, розвитку особистості та соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, сприяючи практичному втіленню принципу рівності у сфері фізичної культури і спорту [24, с. 119]. Розвиток адаптивного спорту має ґрунтуватися не на прагненні до перемог будь-якою ціною, а на забезпеченні максимальної інтеграції осіб з інвалідністю у суспільство через фізичну активність і спорт [25, с. 14; 26, с. 76].

О. О. Стрельник у своїй дисертаційній роботі визначає гендерну нерівність як розходження статусних позицій жінок та чоловіків у різних сферах життєдіяльності суспільства, обумовлене впливом гендерного фактору на можливості формування та реалізації їхнього соціального потенціалу [27, с. 10]. Особливої уваги заслуговують соціологічні дослідження гендерної нерівності, які фокусуються на становищі жінок та чоловіків у різних сферах суспільного життя. Варто зазначити, що підходи до аналізу гендерної проблематики у західній і вітчизняній науці мають суттєві методологічні відмінності, що зумовлені історичними, соціокультурними та інтелектуальними особливостями їхнього становлення. Західна соціальна теорія зробила значний внесок у розробку концепцій, які дозволяють досліджувати гендерну нерівність через призму різних наукових парадигм

[27, с. 9]. У контексті адміністративно-правового регулювання рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту гендерний фактор відіграє ключову роль, адже спорт традиційно асоціювався з певними усталеними соціальними уявленнями щодо чоловічих і жіночих ролей. Історично чоловіки мали перевагу у спортивній діяльності, що зумовлювалося як біологічними факторами, так і соціальними стереотипами, які закріплювали різні рівні доступу жінок та чоловіків до спортивної кар'єри, управлінських посад у спортивних організаціях та фінансових ресурсів. Таким чином, необхідність правового регулювання гендерної рівності у сфері фізичної культури і спорту обумовлена потребою створення рівних умов для участі всіх громадян у спортивній діяльності незалежно від їхньої статі.

Забезпечення гендерної рівності в сучасному українському суспільстві має ґрунтуватися на всебічному підході, що поєднує три ключові компоненти, кожен з яких відіграє рівнозначну роль у процесі формування ефективної державної політики у цій сфері. Насамперед важливим є впровадження міжнародних стандартів та правових норм, розроблених провідними міжнародними організаціями, такими як ООН, Міжнародна організація праці, Всесвітня організація охорони здоров'я, Парламентська асамблея Ради Європи тощо. Ці міжнародні документи, закріплені у відповідних деклараціях, конвенціях та рекомендаціях, створюють загальновизнані засади забезпечення рівних прав і можливостей, що повинні бути інтегровані у національне законодавство. Другим важливим напрямом є вивчення, адаптація та застосування найкращих практик тих країн, де забезпечення гендерної рівності стало невід'ємною складовою соціальної політики, правової системи та державного управління. Третій аспект стосується усвідомлення національної історичної та культурної спадщини, яка акумулює багатовіковий досвід українського народу у боротьбі за свободу, рівноправність і соціальну справедливість [28, с. 1]. Важливим компонентом забезпечення рівних прав у цій сфері є також національна ідентичність, яка формує уявлення про рівноправність як фундаментальний

суспільний принцип. Українська історія містить численні приклади активної участі жінок у спортивному житті, зокрема у народних іграх, військовій підготовці та змаганнях, що свідчить про традиційне розуміння спорту як простору рівних можливостей. Таким чином, адміністративно-правове регулювання у сфері фізичної культури і спорту повинно спиратися на міжнародні норми та сучасні державні стратегії, а також ґрунтуватися на національному досвіді, що відображає прагнення українського суспільства до соціальної рівності, свободи та гідності.

І. П. Андрусяк визначає, що гендерна рівність – це рівні права людини для кожного члена суспільства без огляду на його стать. Гендерна рівність жодним чином не нівелює та не заперечує природні відмінності між чоловіками і жінками. Саме ці відмінності формують основу жіночих прав, тобто тих прав, які можуть мати тільки жінки з огляду на їх природну здатність до репродуктивної та інших пов'язаних з цією функцій. При цьому, вчена зауважує, що жіночі права – це специфічні права жінок, обумовлені їх репродуктивною функцією, їх бажанням, здатністю і можливістю материнства, що є умовою продовження існування людського суспільства [28, с. 8]. Незважаючи на прогресивні зміни у правовому регулюванні гендерної рівності у спорті, зокрема завдяки міжнародним ініціативам, жінки досі стикаються з обмеженнями у фінансуванні, професійних можливостях, а також дискримінаційними практиками, пов'язаними з вагітністю та материнством. Формування справедливого адміністративно-правового механізму у цій сфері має враховувати не лише необхідність недопущення дискримінації за ознакою статі, а й впровадження спеціальних заходів для підтримки жінок-спортсменок, тренерок та керівниць спортивних організацій. Йдеться, зокрема, про запровадження державних програм соціального захисту для спортсменок у період вагітності та догляду за дитиною, створення спеціалізованих програм реабілітації та повернення у спорт після материнства, а також законодавче закріплення гарантій рівного фінансування жіночого та чоловічого спорту. Крім того, правова

регламентація у цій сфері має забезпечувати жінкам можливість повноцінної реалізації їхнього потенціалу як у професійному спорті, так і у сфері фізичної культури, без ризику втрати кар'єрних перспектив через репродуктивні обов'язки.

Ми підтримуємо позицію А. М. Стельмашука, що правове регулювання – це діяльність держави щодо встановлення обов'язкових для виконання правил поведінки суб'єктів влади. Необхідний у цьому разі примус забезпечується розвитком громадської свідомості та силою державної влади. Юридичні норми мають бути зрозумілими людям, належно обґрунтованими, системно організованими і придатними для практичної реалізації [29, с. 138]. Водночас ключовою характеристикою правових норм є їхня чіткість, системність та адаптованість до практичного застосування, що гарантує їхню ефективність у різних сферах суспільного життя, зокрема у сфері фізичної культури і спорту.

На думку А. Т. Комзюка, правове регулювання слід розглядати як особливий механізм нормативного впливу, що здійснюється за допомогою права як специфічного соціального інструменту, який має інституційний характер [30, с. 47]. У цьому контексті правове регулювання встановлює загальнообов'язкові норми поведінки і забезпечує їхню цільову організацію, що спрямована на досягнення конкретних результатів у певній сфері суспільних відносин. Важливою характеристикою цього процесу є його системність, адже право функціонує як єдина структура взаємопов'язаних засобів, що матеріалізують його регуляторну сутність та забезпечують його практичну ефективність як інструменту нормативного впливу.

На думку О. М. Мельник, правове регулювання – це здійснюваний усією системою юридичних засобів державно-владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони та розвитку [31, с. 31]. Даний процес передбачає використання державою інструментарію правових засобів для створення стабільної та ефективної системи правовідносин, яка забезпечує реалізацію встановлених норм, сприяє

їхньому належному дотриманню та забезпечує їхню адаптацію до соціально-економічних змін.

Свою чергою, П. М. Рабінович наголошує, що правове регулювання слід розглядати як здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони і розвитку [32, с. 44]. Значущість адміністративно-правового регулювання у сфері фізичної культури і спорту зумовлена необхідністю забезпечення рівності умов для всіх суб'єктів цієї сфери, незалежно від їхнього віку, статі, соціального статусу чи фізичних можливостей. Ефективність такого регулювання залежить від рівня розвиненості адміністративних механізмів контролю, забезпечення відповідальності за порушення правових норм, а також від гнучкості законодавчої бази, що має відповідати міжнародним стандартам та вимогам у галузі спорту та фізичної культури.

С. М. Чистов вважає, що правове регулювання – це діяльність держави щодо встановлення обов'язкових для виконання юридичних норм (правил) поведінки суб'єктів права [33, с. 36]. Тож, у сфері фізичної культури і спорту правове регулювання відіграє вирішальну роль у формуванні та підтриманні рівних можливостей громадян, забезпеченні доступності спортивних послуг, створенні належних умов для фізичного розвитку осіб різних соціальних категорій.

О.А. Моргунов адміністративно-правове регулювання публічного адміністрування сфери фізичної культури трактує як сукупність адміністративно-правових норм та інших адміністративно-правових засобів, що закріплюють, впорядковують, охороняють відносини за участю суб'єктів владних повноважень у вказаних сферах в інтересах людини, суспільства та держави через механізм адміністративно-правового регулювання, який забезпечує втілення адміністративно-правового регулювання у правовій поведінці учасників адміністративних правовідносин на основі сприйняття та наступного відображення у соціально значущій діяльності у формах

дотримання та застосування адміністративних норм [34, с. 276].

С.М. Балабан своєю чергою публічне адміністрування сферою фізичної культури і спорту визначає як регламентовану законами та іншими правовими актами діяльність публічної адміністрації, а також інших суб'єктів, наділених делегованими владними повноваженнями, спрямовану на реалізацію спортивного. законодавства, дотримання його норм учасниками фізкультурно-оздоровчої і спортивної діяльності та приведення сфери фізичного виховання і спорту до міжнародних стандартів [11, с.62].

Адміністративно-правове регулювання має встановлювати загальні норми поведінки для суб'єктів владних повноважень і створювати ефективний механізм їхнього контролю та відповідальності за невиконання або неналежне виконання цих норм. Особливу роль у цьому процесі відіграють адміністративні процедури, які регламентують доступ громадян до спортивної інфраструктури, забезпечення рівноправного фінансування жіночого та чоловічого спорту, надання соціальних гарантій спортсменам, а також запобігання дискримінації за ознакою статі, віку чи фізичних можливостей.

Таким чином, можна резюмувати, що рівні права та можливості громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкт адміністративно-правового регулювання є системою юридично закріплених норм і механізмів, спрямованих на забезпечення кожному громадянину, незалежно від його статі, віку, соціального чи майнового статусу, місця проживання, фізичних можливостей чи інших обставин, рівного доступу до занять фізичною культурою і спортом, включаючи можливість реалізації своїх прав на участь у спортивному житті суспільства.

Сутність рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкта адміністративно-правового регулювання полягає у створенні ефективної системи державного управління, що гарантує рівний доступ до спортивних послуг та ресурсів для всіх категорій населення. Це включає правове регулювання формальної та субстантивної рівності,

гендерної рівності, інклюзивності, фінансової доступності та відповідності міжнародним стандартам. Тому, можемо резюмувати, що адміністративно-правові механізми мають бути спрямовані на реальну імплементацію прав людини у спортивній практиці, що є важливою умовою сталого розвитку суспільства.

С.М. Балабан у своїй дисертаційній праці встановив, що характерними ознаками сфери фізичної культури та спорту, як об'єкта публічного адміністрування, можна назвати такі: 1) публічний характер, що зумовлений метою фізичної культури і спорту формування, збереження та зміцнення здоров'я громадян, підвищення працездатності та збільшення тривалості активного життя, профілактики захворювань, сприяння досягненню фізичної і духовної досконалості людини, утвердження міжнародного спортивного авторитету України; 2) невід'ємний зв'язок з іншими галузями (освітою, культурою та ін.), що складають окремий напрям публічного адміністрування - соціально-культурною сферою держави; 3) наявність у межах галузі адміністративного права підгалузі - адміністративно-спортивного права; 4) регулювання фізкультурно-спортивних відносин не лише нормами адміністративного права, а й трудового, цивільного, фінансового тощо; 5) суб'єкти відносин, якими являються органи адміністрування й інші суб'єкти фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності; 6) безпосередня орієнтація на світові та європейські стандарти розвитку фізкультурно-спортивного руху; 7) взаємозв'язок суб'єктів фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності з великою кількістю державних органів, які здійснюють різні види контролю (санітарний, технічний, екологічний та ін.) за їх функціонуванням [11, с. 26-27].

Так, однією з ключових складових рівних прав і можливостей є забезпечення гендерної рівності у сфері спорту. Це може включати заходи на підтримку розвитку жіночого спорту, встановлення гендерних квот у спортивних федераціях і створення умов для рівного доступу до фінансування та інфраструктури. Також, в контексті рівності та рівних

можливостей слід відзначити, що адміністративно-правове регулювання має закріплювати обов'язковість створення безбар'єрного середовища на спортивних об'єктах, розробки спеціальних програм для занять спортом осіб з інвалідністю та їх інтеграції у спортивне життя. Для цього можуть бути впроваджені обов'язкові критерії доступності, які мають враховуватися при проєктуванні та будівництві спортивної інфраструктури в подальшому у нашій країні.

Досягнення рівних можливостей потребує впровадження багаторівневої системи адміністративних заходів, спрямованих на подолання територіальної, економічної та соціальної нерівності. Інноваційним підходом до адміністративного регулювання є впровадження цифрових платформ, які дозволяють громадянам отримувати інформацію про доступні спортивні програми, об'єкти інфраструктури та можливості для участі у спортивних заходах. Такі платформи також можуть бути інструментом подання скарг на випадки дискримінації або недоступності послуг. Наприклад, створення єдиного цифрового порталу для фізичної культури і спорту, який об'єднує інформацію про державні та приватні спортивні установи, сприятиме реалізації принципу рівності та забезпечення рівних можливостей усіх громадян.

Ефективне адміністративно-правове регулювання у сфері фізичної культури і спорту можливе лише за умов системного підходу, що поєднує державну підтримку, громадський контроль та інтеграцію сучасних технологій. Це дозволить не лише усунути наявні нерівності, але й створити умови для активної участі кожного громадянина у фізичному та спортивному житті, забезпечуючи здоров'я нації, соціальну інтеграцію та зміцнення суспільного добробуту в Україні загалом.

Тож, серед ознак рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкта адміністративно-правового регулювання визначено наступні: 1) соціально-публічна природа їх реалізації - право на рівний доступ до спортивних послуг, спортивної інфраструктури та

державних програм підтримки визначається як суспільно значуща мета, що забезпечується системою адміністративно-правових норм. Публічний інтерес тут реалізується через державне управління з метою зміцнення здоров'я населення, підвищення якості життя та формування соціальної згуртованості, що має важливе значення для сталого суспільного розвитку; 2) принцип недискримінації та забезпечення гендерної рівності - характеризує об'єкт регулювання через нормативно встановлену заборону дискримінації за будь-якими ознаками, зокрема за ознакою статі, віку, фізичних особливостей, соціального походження тощо. Забезпечення гендерної рівності вимагає спеціальних адміністративних заходів, таких як квоти для жінок у керівництві спортивних організацій, фінансова підтримка жіночого спорту, а також державні гарантії соціального захисту для спортсменок у період материнства (субстантивна рівність); 3) інституційна забезпеченість - визначає, що рівні права у сфері фізичної культури і спорту реалізуються через систему інституцій державної влади та органів місцевого самоврядування, які наділені відповідною компетенцією для забезпечення доступу всіх категорій громадян до фізкультурно-спортивних послуг. Це включає спортивні школи, спортивні федерації, центри адаптивного спорту, які діють під державним управлінням та фінансуванням, створюючи інфраструктуру для рівних можливостей фізичного розвитку усіх верств населення; 4) системність та міжгалузевий характер - характерною особливістю рівних можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту є комплексність регулювання, яке включає не лише норми адміністративного права, але й трудового, фінансового, цивільного, екологічного та інших галузей права. Такий міжгалузевий підхід забезпечує всебічну правову регламентацію суспільних відносин у спорті, що є необхідною умовою для усунення бар'єрів і створення умов справжньої рівності доступу громадян до спорту і фізичної культури; 5) поєднання формальної та субстантивної рівності у сфері спорту - адміністративно-правове регулювання рівних можливостей у фізичній культурі та спорті

поєднує в собі формальну рівність (рівність перед законом та рівний юридичний статус громадян) із субстантивною рівністю (врахування соціальних, економічних і фізичних особливостей різних груп населення). В результаті громадяни отримують не лише формально однакові права, але й реальні можливості та ресурси для їх повноцінної реалізації; 6) протекціоністська ознака - виражається у створенні особливих адміністративних механізмів захисту вразливих категорій громадян (осіб з інвалідністю, жінок, дітей, літніх людей тощо). Такий підхід спрямований на створення умов для їхнього активного залучення до фізичної культури і спорту.

Адміністративно-правове забезпечення рівних прав та можливостей у цій сфері передбачає інтеграцію принципів соціальної справедливості, що включає адресність державних програм, гендерну рівність у спорті, захист прав осіб з інвалідністю, підтримку різних ініціатив та розвиток молодіжного і масового спорту як стратегічного пріоритету державної політики [35, с. 43]. Тож, можемо констатувати, що рівні права та можливості громадян у сфері фізичної культури і спорту, розглянуті нами як об'єкт адміністративно-правового регулювання, є важливим інструментом забезпечення конституційних прав кожної людини й громадянина, соціальної інтеграції та гармонійного розвитку суспільства.

1.2. Правова природа і види гарантій дотримання рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту

Спорт та фізична культура є потужним соціально-культурним інструментом, що сприяє згуртованості суспільства, підвищенню рівня здоров'я населення та розвитку міжнародного співробітництва. Забезпечення рівних можливостей у сфері фізичної культури та спорту є важливим аспектом реалізації фундаментальних прав людини, визначених як

національним законодавством, так і міжнародно-правовими актами. Конституція України гарантує рівність громадян у правах незалежно від їх соціального статусу, статі, віку, етнічної належності або фізичних можливостей. Водночас існує низка факторів, що ускладнюють реалізацію цих прав у спортивній сфері, зокрема недостатня доступність спортивної інфраструктури, правові колізії у сфері адміністративного регулювання, недостатнє фінансування соціально-вразливих груп для залучення до занять спортом, а також випадки дискримінації у професійному спорті. Значну роль у забезпеченні рівних прав та можливостей відіграють різні види гарантій, які формують цілісний адміністративно-правовий механізм державного регулювання у сфері фізичної культури і спорту. Саме їхнє комплексне поєднання дозволяє досягти реальної рівності можливостей та забезпечити ефективний захист прав громадян у сфері спорту. Тому, надзвичайно важливо здійснити їх системний та комплексний аналіз.

Проблематика гарантій дотримання рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту не була конкретним предметом дослідження, однак ряд науковців розкривали тою чи іншою мірою її теоретичні складові. Серед таких вчених варто назвати наступних: О.М. Алікова, О.І. Безпалова, М.Д. Василенко, О.П. Васильченко, Л.В. Гонюкова, О.В. Грищук, О.Ю. Дрозд, З.П. Дубінська, О.А. Заярний, В.В. Коваленко, І.О. Куроченко, І.Й. Магновський, Р.С. Мельник, А.Я. Палюх, А.О. Полянський, І.С. Сахарук, В.В. Солопенко, М.А. Тихонова, О.О. Уварова, І.М. Шопіна та ін. Тим не менш, досі в доктрині адміністративного права не було виділено класифікації видів гарантій дотримання рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту, що й обумовлює актуальність нашої тематики.

Як слушно вказується у спеціальній літературі «гарантії прав людини охоплюють собою як загальні засоби та інститути, які забезпечують їх практичну реалізацію, охорону та захист, так і спеціальний або юридичний інструментарій їх забезпечення, що проявляє себе на національному та

міжнародному рівнях. У першому випадку йдеться про політичні, соціальні, економічні, культурні та інші загальні передумови належної реалізації, охорони та захисту прав людини, а у другому – про правовий механізм або взаємопов'язані правові засоби, які надають можливість кожній людині вільно і в повному обсязі реалізовувати та захищати свої права. Адже метою юридичних гарантій прав людини є забезпечення правовими засобами максимального сприяння здійсненню прав і свобод людини, а також їх охорона й захист» [36, с. 709]. У сфері фізичної культури та спорту поділ гарантій є особливо актуальним, оскільки, незважаючи на наявність загальних передумов рівності, реальна доступність до спортивних ресурсів може бути обмежена через недосконалість правового регулювання, відсутність ефективного механізму правозастосування чи недостатню інституційну підтримку. Важливим елементом спеціальних юридичних гарантій є ефективна система адміністративного контролю, що має включати механізми регулярного моніторингу, звітності та відповідальності за недотримання встановлених стандартів рівності.

Пошук відповідей на питання розуміння принципу рівності попри зазначене на рівні філософського тлумачення з давніх часів було предметом наукових пошуків, але при цьому постійно перебуває у стані нормативної трансформації встановлення його сутності. Розуміння принципу рівності з точки зору філософсько-правових підходів дозволяє виокремити такий його зміст, як: певне співвідношення об'єктів та суб'єктів, що є допустимим замінити один одного [37, с. 35-40]; як взаємодія двох об'єктів, де один за своїми властивостями є однаковим з іншим об'єктом [38, с. 12-19]. Поняття рівності у правовій сфері безпосередньо пов'язане з механізмами гарантування рівних прав та можливостей. Відмінності у філософських підходах до рівності, що розглядають її або як співвідношення взаємозамінних суб'єктів, або як тотожність характеристик двох об'єктів, підкреслюють складність цього поняття в юридичному контексті. Відповідно, правові гарантії рівності не можуть зводитися лише до

формального закріплення рівноправності в нормативно-правових актах – вони повинні забезпечувати ефективні механізми її реалізації.

Піфагорійці були першими філософами, які акцентували на рівності між громадянами як вимозі правди та справедливості, оскільки вона і зрівнює між собою, і віддає рівним за рівне. Іншими словами, вони перші визначили те, що правда і справедливість є рівністю [39, с. 23]. Як зазначає науковець, В. Городовенко, зміст цього принципу розкривається в таких елементах: а) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак; б) рівність процесуальних прав щодо доведення своєї правової позиції перед судом, а також рівність обов'язків, які випливають із процесуального законодавства; в) застосування судом матеріального і процесуального закону однаково для всіх незалежно від правового і соціального статусу особи, фактичних і юридичних обставин справи; г) існування єдиної для всіх судової системи, яка передбачає можливості розгляду справи по суті, а також оскарження рішення у справі у вищих судах [40, с 185-186]. Як слушно зауважує Н. М. Оніщенко у науково-практичному коментарі до Конституції України, положення про рівність громадян перед законом дозволяє не обмежувати юридичну рівність тільки конституційними правами і свободами, а це означає, що всі без винятку права і свободи громадян, які закріплені в законах, а також у підзаконних нормативних актах, мають бути гарантовано рівними [18, с. 167].

Реалізація рівності відбувається через такі складові її розуміння, як: 1) рівність особи перед законом; 2) рівність особи у здійсненні права на судовий захист; рівність доступу до інформації; 3) рівність доступу до публічного управління; рівність правових статусів [41, с. 18-20]. Рівність більшістю вчених визначається як більш широка категорія у порівнянні із рівноправністю, де перша відображує однакові можливості для дотримання принципів, ідей, концепцій для всіх учасників суспільних правовідносин,

тоді як рівноправність визначається як однакова сукупність прав як суб'єктивних можливостей особи діяти [42, с. 210-212; 43, с. 20–28]. З огляду на динамічний характер нормативного регулювання, адміністративно-правові гарантії рівності повинні включати не лише загальні принципи, але й чітко визначені інструменти правозастосування. Це, зокрема, наявність ефективних процедур судового та адміністративного захисту, механізмів контролю та відповідальності за порушення принципу рівності. Важливо також враховувати, що рівність не означає однаковості у всіх сферах суспільного життя, а передбачає створення умов для рівних можливостей у доступі до прав та благ, зокрема у сфері фізичної культури та спорту.

Дослідники підкреслюють, що для реалізації принципу рівності як основоположного елемента загальнонаціональної політики недостатньо його формального закріплення в законодавчих актах – необхідним є створення ефективних механізмів та реальних умов для його практичного втілення [44, с. 113–114]. О. Уварова розглядає принцип рівності як характеристику публічно-правового чи приватно-правового статусу особи [45, с. 186]. При цьому особливу увагу слід приділити принципу рівності як основі реалізації адміністративно-правового статусу особи. Адміністративно-правовий статус громадян безпосередньо пов'язаний із динамікою публічно-управлінських правовідносин та визначає можливості особи у взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування та іншими суб'єктами адміністративного права [46, с. 81- 82]. У сфері адміністративно-правового регулювання принцип рівності є формальною гарантією і уособлює собою інструмент забезпечення справедливого розподілу прав, обов'язків і державних послуг між громадянами.

О.П. Васильченко, досліджуючи механізм забезпечення рівності прав людини, зазначала про необхідність розгляду такого механізму через призму гарантій, адже вони безпосередньо встановлюють правові приписи, які закріплюють положення, покладені в основу механізму забезпечення принципу рівності [47, с. 29]. Звідси випливає, що гарантії виступають не

лише як допоміжний інструмент правозастосування, а як основоположний елемент механізму забезпечення рівності. Вони визначають, як саме реалізуються правові приписи на практиці, які механізми моніторингу та контролю застосовуються для їх дотримання, а також які юридичні засоби захисту передбачені у разі порушення прав громадян у спортивній сфері. Спорт є не лише засобом фізичного розвитку, а й потужним соціальним інструментом, що формує суспільну згуртованість та інклюзивність. Відтак, забезпечення рівних прав у цій сфері безпосередньо впливає на соціальну стабільність та правову визначеність, що потребує комплексного підходу до формування відповідних гарантій.

Рівність можливостей – це «ідея, згідно з якою кожному індивіду повинні бути гарантовані однакові шанси досягти успіхів у житті», тобто вона передбачає рівність умов для реалізації прав. При цьому, рівність можливостей визначається як передумова забезпечення рівності прав. Рівність прав може приводити до прирівнювання, бути гіпертрофованим політичним гаслом, тоді як рівність можливостей – це мета, що сприяє забезпеченню прав людини, прагнення до досягнення вищого блага [48, с. 9]. Як вірно зазначає І.С. Сахарук, сам принцип рівності спрямований на гарантування кожному однакового обсягу прав (формальна рівність), то принцип недискримінації – на забезпечення рівності доступу до цих прав і усунення будь-яких перешкод для досягнення фактичної рівності [22, с. 65]. Принцип рівності як базовий конституційний принцип не завжди забезпечує рівний доступ до можливостей у реальному житті, оскільки юридична рівноправність не гарантує відсутності соціально-економічних, фізичних чи культурних бар'єрів, що можуть ускладнювати реалізацію цих прав. Саме тому важливим є принцип недискримінації, який зосереджується на усуненні перешкод, що обмежують доступ окремих соціальних груп до занять фізичною культурою та спортом, включаючи осіб з інвалідністю, жінок, дітей із малозабезпечених сімей, представників етнічних меншин тощо. Тож, адміністративно-правові гарантії рівності у сфері фізичної культури та

спорту повинні бути комплексними, інтегруючи як юридичні, так і соціально-економічні механізми забезпечення рівного доступу. Лише поєднання формального закріплення рівних прав з ефективними державними програмами, спрямованими на усунення об'єктивних перешкод для занять спортом, може гарантувати реальну рівність можливостей для всіх громадян.

Рівністю можливостей є рівний доступ до реалізації своїх прав. У цьому випадку мова йде не тільки про те, що держава гарантує рівність прав, а й рівність можливостей на законодавчому рівні. Адже можливість доступу до реалізації таких прав може бути обмеженою за певними ознаками. Так, наприклад, особа може бути обмежена у можливості віддати свій голос у пункті для голосування, який не обладнаний належним чином для доступу осіб з вадами здоров'я. Виборча дільниця може бути не обладнана пандусом, ліфтом, у ній можуть бути надто вузькі двері тощо, що унеможлиблює доступ для осіб, що пересуваються на інвалідному візку. Тобто, при формальному гарантуванні рівності права брати участь у голосуванні, окремі особи (найчастіше наділені певними ознаками) можуть бути обмежені у можливості реалізації цих прав. Втілення юридичної рівності через рівність результатів та можливостей є реалізацією фактичної рівності у державі [20, с. 72].

Принцип недискримінації є фундаментальною правовою засадою, яка спрямована на усунення будь-яких необґрунтованих відмінностей, обмежень чи переваг, що базуються на певних особистісних характеристиках (постійних або змінних, об'єктивних або суб'єктивно припущених) [20, с. 73]. Варто погодитися з позицією С. П. Погребняка, який зазначає, що в сучасному праворозумінні принцип недискримінації означає не лише заборону прямої або непрямой дискримінації, але й уникнення механічного застосування однакових підходів до осіб, які перебувають у різних соціальних чи правових ситуаціях [49, с. 25].

В.М. Сисюк вірно вказує, що повинна бути створена система стандартів соціальних послуг, покликаних визначити гарантії, які держава в змозі забезпечити у цій сфері виходячи з економічних можливостей. У зв'язку з

чим, має бути передбачена наявність в кожному місті, районі фізкультурно-спортивних клубів, центрів фізкультурно-оздоровчої роботи за місцем проживання населення. Це дозволить, концентрувати кошти, що виділяються з різних джерел та активізувати фізкультурно-оздоровчу роботу серед населення [50, с. 146]. Так, одним із базових принципів забезпечення рівних можливостей є закріплення стандартів соціальних послуг у сфері фізичної культури, які мають бути інтегровані у систему державного та муніципального управління. Вони повинні передбачати мінімально гарантований рівень доступу громадян до спортивної інфраструктури, кваліфікованих тренерських кадрів, безкоштовних або пільгових програм фізичної активності, а також соціальної підтримки спортсменів та осіб, які займаються оздоровчими практиками.

Спортивна хартія Європи проголошує, що з метою сприяння спорту як важливому фактору розвитку людини уряди повинні вжити необхідних заходів, щоб: 1) дозволити кожному індивіду займатися спортом і, особливо гарантувати всім молодим людям можливість отримувати знання з фізичного виховання та опановувати основні фізичні навички; гарантувати можливість займатися спортом і фізичною активністю в безпечних для здоров'я умовах; гарантувати кожному, хто виявляє інтерес і володіє здібностями, можливість покращувати свої показники в спорті; 2) захищати та розвивати моральну й етичну базу спорту, людську гідність і безпеку, створити гарантії спортсменам і спортсменкам від їх експлуатації з метою політичної, комерційної та фінансової наживи [51].

Виходячи з наведених нами положень Спортивної хартії Європи можна резюмувати, що вона наголошує на необхідності комплексного підходу, який охоплює як матеріально-технічні аспекти (створення інфраструктури, доступ до спортивної освіти, гарантії безпечних умов), так і морально-етичні принципи, що регулюють цю сферу. На нашу думку, їх умовно можна поділити на чотири основні види: 1) соціально-економічні гарантії – зобов'язання держав щодо забезпечення кожному громадянину можливості

займатися спортом незалежно від його соціального чи матеріального статусу. Відповідні гарантії спрямовані на розвиток спортивної інфраструктури, фінансування спортивних програм та підтримку соціально вразливих груп населення; 2) освітньо-культурні гарантії – положення, що закріплюють обов'язковість фізичного виховання та спортивної освіти як важливого компонента загального розвитку особистості. Такий підхід включає інтеграцію спорту в навчальні програми, підтримку тренерських ініціатив і поширення знань про здоровий спосіб життя; 3) правові та безпекові гарантії – механізми, спрямовані на захист прав спортсменів і забезпечення безпечних умов для фізичної активності. Вказане передбачає регулювання медичного контролю, антидопінгової політики, заходів щодо запобігання травматизму та правовий захист від експлуатації спортсменів у політичних чи комерційних цілях; 4) етичні гарантії – принципи, спрямовані на збереження людської гідності, чесності у спорті та запобігання корупційним та дискримінаційним практикам. Вони включають кодекси честі, механізми боротьби з маніпуляціями спортивними результатами та заходи щодо популяризації чесної гри.

Своєю чергою, І.Й. Магновський бачить необхідність віднесення процесуальних гарантій до окремої підгрупи в системі нормативно-правових гарантій, яка зумовлюється поділом правових норм на матеріальні та процесуальні. Вчений вважає, що закріплюючи у відповідних правових нормах матеріальні гарантії – нормативні приписи, що мають на меті створити сприятливі юридичні умови для ефективного здійснення кожною особою своїх прав і свобод, держава водночас визначає конкретні форми і механізми їх реалізації та захисту, закріплюючи їх у процесуальних нормах і утворюючи, таким чином, процесуальні гарантії реалізації і захисту прав та свобод [52, с. 158].

Щодо забезпечення рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту поділ гарантій на матеріальні та процесуальні є ключовим для побудови ефективного адміністративно-правового механізму [53, с. 118].

Матеріальні гарантії створюють загальні правові умови для реалізації рівності, визначаючи права, обов'язки та відповідальність суб'єктів у спортивній сфері, тоді як процесуальні гарантії слугують інструментом їхньої реалізації, передбачаючи чіткі механізми правозастосування, оскарження порушень і правового захисту.

А.О. Полянський у своїй класифікації гарантій матеріального забезпечення спортсменів виділяє наступні: право на оплату праці; щорічні та додаткові відпустки; соціально-побутове забезпечення; пенсійне забезпечення. Також на думку вченого, доцільно до перелічених гарантій віднести форми матеріально та морального характеру, оскільки мотивація праці взагалі й спортсменів зокрема проявляється через правові, соціально-економічні, та аспекти морального спрямування [19, с. 146]. Вказане дозволяє стверджувати, що гарантії матеріального забезпечення спортсменів є невід'ємною складовою системи соціального захисту у сфері фізичної культури і спорту. Вони створюють базові умови для професійної діяльності спортсменів, їхньої фізичної та психологічної стійкості, а також сприяють досягненню високих спортивних результатів. У контексті адміністративно-правового регулювання наведені гарантії слід розглядати як частину ширшої системи соціального забезпечення, яка повинна інтегруватися з державними політиками підтримки спорту, механізмами стимулювання спортсменів і програмами соціального захисту.

Таким чином, до видів гарантій дотримання рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту відносимо наступні: 1) конституційно-правові гарантії; 2) адміністративно-правові гарантії; 3) процесуально-правові гарантії; 4) соціально-економічні гарантії; 5) антидискримінаційні гарантії; 6) міжнародно-правові гарантії; 7) універсальні (загальнолюдські) гарантії.

Конституційно-правові гарантії - до них відносяться базові гарантії, що закріплюються на рівні Конституції України, визначаючи рівність усіх громадян у доступі до фізичної культури та спорту як фундаментальну

правову норму. Вони забезпечують захист від дискримінації, рівність перед законом і створюють основу для подальших конкретних механізмів правового регулювання цієї сфери. Наприклад, згідно з частиною 3 статті 55 Конституції України, кожен має право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Частина 4 цієї ж статті закріплює можливість звернення до міжнародних судових установ чи відповідних органів міжнародних організацій, учасником яких є Україна, у випадках, коли всі національні засоби правового захисту було використано. Водночас частина 5 гарантує право кожного на захист своїх прав і свобод усіма засобами, не забороненими законом. На доповнення ст. 43 передбачає право на працю і в контексті нашої тематики це означає, право кожного мати рівні права та можливості щодо реалізації свого трудового потенціалу у сфері спорту та фізичної культури [54].

Щодо адміністративно-правових гарантій, то вони включають норми адміністративного законодавства та спеціальні правові акти, що регулюють питання доступності спортивних об'єктів та послуг. Даний вид гарантій забезпечує практичну реалізацію рівних можливостей шляхом створення ефективних адміністративних процедур і контролю з боку державних органів.

Процесуально-правові гарантії є правовими механізмами, що регламентують порядок реалізації та захисту прав громадян у сфері спорту, включаючи процедури звернень, оскаржень рішень органів влади чи інших суб'єктів. Вони забезпечують доступ до судового та позасудового захисту прав та законних інтересів осіб, що стикаються з порушенням їхніх спортивних прав.

Так, впливовість судової системи у забезпеченні втілення рівності й подоланні проявів дискримінації за ознакою статі або гендерної ідентичності зумовлена також тим, що судді наділені достатньо широким колом можливостей: вони можуть ставити перед судом конституційної юрисдикції питання про неконституційність того чи іншого законодавчого положення як

такого, що має дискримінаційний характер; вони не повинні чекати прийняття конкретного нормативного припису для того, щоб забезпечити захист від прояву дискримінаційного ставлення, яке призводить до порушення прав людини; судді можуть виносити рішення, спрямовані на подолання усталених дискримінаційних підходів і практик; вони можуть використовувати у своїх рішеннях мову міжнародних і регіональних договорів у сфері прав людини (навіть якщо такий договір не було ратифіковано; його може бути використано як переконливе, а не як обов'язкове джерело права), що тільки підвищить легітимність рішення, яке виноситься таким судом у конкретній справі; судді мають можливість прямого застосування конституційних положень, які гарантують захист від дискримінації, закріплюють рівність, зокрема, гендерну; судді можуть звертатися до прецедентної практики міжнародних і регіональних судових інституцій для аргументації власної позиції у розглядуваній справі тощо [55, с. 89-90]. У сфері фізичної культури і спорту судова влада може сприяти усуненню обмежень, які перешкоджають рівному доступу громадян до спортивних ресурсів та можливостей. Це особливо актуально у випадках гендерної дискримінації, коли жінки або представники інших вразливих груп стикаються з нерівним доступом до спортивної освіти, професійної діяльності чи фінансування. Завдяки широким повноваженням суди можуть зобов'язувати державні органи усувати дискримінаційні підходи у спортивній політиці та змінювати адміністративні процедури, які фактично обмежують рівні можливості громадян.

У практиці Європейського суду з прав людини ідея рівності пов'язується з ідеєю верховенства права. Зокрема, у постанові в справі «Партія благоденства («Рефах») проти Туреччини» Європейський суд зазначив, що верховенство права означає, що всі люди рівні перед законом і у своїх правах, і у своїх обов'язках. Проте законодавство повинне враховувати розбіжності між людьми й ситуаціями за умови, що вони мають об'єктивну й розумну підставу, правомірну мету, погоджуються із принципами, яких, зазвичай,

дотримуються демократичні суспільства, і пропорційні цим принципам. Однак не можна сказати, що у світському суспільстві забезпечується верховенство права, коли групи осіб дискримінують тільки за те, що вони належать до іншої статі, або мають інші політичні або релігійні погляди. Суспільство не дотримується верховенства права й тоді, коли для таких груп створюються інші правові системи [56, с. 44]. Принцип верховенства права у сфері фізичної культури і спорту виступає фундаментальною гарантією рівних прав та можливостей громадян, оскільки саме він визначає механізми забезпечення недискримінаційного доступу до спортивної інфраструктури, програм фізичного розвитку та державної підтримки. Його реалізація означає, що жодна соціальна група не може зазнавати правових обмежень або мати нерівні можливості у сфері фізичної активності на підставі необґрунтованих юридичних чи соціальних критеріїв.

Законодавство, що регулює сферу фізичної культури та спорту, має будуватися на засадах формальної та субстантивної рівності. Формальна рівність гарантує однаковий юридичний статус усіх осіб у доступі до спортивних об'єктів, можливості брати участь у змаганнях та отримувати державну підтримку. Водночас субстантивна рівність вимагає врахування особливих потреб соціально вразливих груп, зокрема осіб з інвалідністю, жінок-спортсменок, дітей із малозабезпечених сімей, ветеранів спорту тощо.

Рішення Європейського суду з прав людини формують загальнообов'язкові стандарти для держав щодо забезпечення рівності у спортивній сфері. Це означає, що національне законодавство має передбачати запобіжники проти дискримінації, а державні органи повинні забезпечувати механізми правового захисту від будь-яких форм порушення принципу рівних можливостей. Окрім того, адміністративно-правові гарантії у сфері фізичної культури і спорту мають враховувати міжнародні правові зобов'язання, зокрема акти ООН, Європейської конвенції з прав людини та статuti міжнародних спортивних організацій.

Отже, правова природа гарантій рівних прав та можливостей громадян у

сфері фізичної культури і спорту ґрунтується на поєднанні національного законодавчого регулювання та міжнародних стандартів, що забезпечують дотримання принципу верховенства права. Вона передбачає формування ефективної системи правового захисту, запровадження державних програм підтримки фізкультурно-спортивної діяльності та створення умов для реального доступу всіх громадян до спортивного розвитку.

Соціально-економічні гарантії, своєю чергою, спрямовані на формування системи соціальних стандартів і економічної підтримки фізкультурно-спортивної діяльності. Передбачають створення доступних фізкультурно-спортивних закладів, фінансування програм розвитку спорту, соціального захисту спортсменів, включаючи матеріальні компенсації, соціальні пільги та пенсійні забезпечення.

Державні соціальні гарантії є обов'язковими для всіх державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності. Соціальні гарантії тісним чином пов'язані з трудовими, адже виникнення таких соціальних гарантій, як виплата заробітної плати та пенсії, є наслідками вступу особи в трудові відносини, а іноді й збігаються з дією трудових гарантій [19, с. 145].

Антидискримінаційні гарантії передбачають юридичну відповідальність за дискримінацію у сфері фізичної культури та спорту за будь-якими ознаками, включаючи стать, вік, фізичний стан, етнічне походження тощо. Основним завданням є створення умов для рівної участі всіх груп населення, забезпечення справедливості та захисту гідності.

Важливо відзначити, що мета гендерної рівності полягає не в тому, щоб зробити жінок і чоловіків однаковими, а в тому, щоб забезпечити рівні можливості для обох статей в їх кар'єрі, на що також звертають увагу й інші вчені [57, с. 20]. Щодо антидискримінаційного аспекту, гендерна рівність у спорті включає кілька ключових аспектів, серед яких: 1) рівноправний доступ до спортивної інфраструктури та ресурсів - жінки мають отримувати рівні можливості у використанні державних спортивних об'єктів, тренувальних

баз та отриманні фінансової підтримки для розвитку спортивної кар'єри; 2) подолання гендерних стереотипів - традиційні уявлення про "чоловічі" та "жіночі" види спорту часто обмежують участь жінок у певних дисциплінах, що суперечить принципу рівності. Державна політика повинна спрямовуватися на руйнування таких стереотипів; 3) гарантування рівного фінансування чоловічого та жіночого спорту - у багатьох країнах існує значна диспропорція у фінансуванні чоловічих та жіночих спортивних команд, що потребує нормативного врегулювання та забезпечення рівних інвестицій у розвиток обох категорій спорту; 4) захист прав жінок-спортсменок - жінки-спортсменки стикаються з низкою проблем, зокрема щодо умов праці, договірних відносин, правового захисту у випадках дискримінації чи харасменту. Важливим є впровадження спеціальних адміністративно-правових механізмів для захисту їхніх інтересів.

Так, в основі ідеї рівності лежить не абсолютна, а відносна чи формальна рівність автономних і вільних людей на основі єдиних правових, моральних та інших соціальних норм. З моральної точки зору формальна рівність реалізується через правило (ставитись до інших так, як би людина хотіла, щоб ставились до неї), що має універсальний характер і вимагає однакового ставлення до людей, незалежно від їх особливостей. Правова рівність передбачає однакові можливості (права і свободи) та обов'язки для всіх людей. На відміну від фактичної рівності, правова рівність полягає у рівності перед правом. Формування ідеї рівності у суспільстві та праві відтворювало і продовжує відтворювати низку важливих чинників, серед яких – історичні, культурні, релігійні, економічні, політичні та інші. Однак у всі часи і сьогодні право визначається змістом ідеї рівності, а також тією мірою свободи і справедливості, яку вона визначає [56, с. 3].

Міжнародно-правові гарантії походять з міжнародних договорів та документів, ратифікованих Україною, які зобов'язують державу імплементувати міжнародні стандарти у національне законодавство та практику. Такого роду гарантії сприяють формуванню єдиного міжнародного

стандарту рівних можливостей у спорті та фізичної культури.

У західній культурі ідея рівності виникла за часів античності і впродовж сторіч поступово збагачувалась новим змістом, однак лише у XX ст. виникли передумови, щоб констатувати виникнення цієї ідеї на міжнародному рівні. Специфіка розвитку міжнародного права полягає в тому, що його норми створюються шляхом узгодження позицій різних держав, при чому жодна держава світу не може самостійно створити норми міжнародного права, які виражають загальну позицію держав. Оскільки в міжнародних відносинах беруть участь держави з різним соціальним устроєм, рівнем економічного розвитку, національними та історичними традиціями, то всі ці фактори впливають на формування міжнародного права [58, с. 227].

Універсальні (загальнолюдські) гарантії ґрунтуються на принципі загальнолюдських цінностей, моральних норм та ідеї рівності всіх людей у своїх правах і можливостях. Вони орієнтують суспільство та державу на етичні засади взаємоповаги, взаємодопомоги та толерантності у спортивному середовищі, сприяючи створенню атмосфери соціальної справедливості.

Так, розвиток ідеї людської рівності тісно пов'язаний із розумінням природи людини. Тому слушною є думка С. Рабіновича про те, що рівність людей треба розглядати через призму природи людини, у поєднанні з природним правом і правами людини [59, с. 3–7].

Таким чином, можемо підсумувати, що гарантії дотримання рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту є багатовимірною системою, що поєднує загальні соціальні передумови з конкретними правовими інструментами, спрямованими на забезпечення ефективного функціонування принципу рівності у цій сфері. Ефективність даного механізму залежить безпосередньо від його нормативної визначеності, інституційної спроможності та специфіки правозастосування, що дозволяють забезпечити формальне проголошення рівності та її фактичну реалізацію в суспільному житті. Тож, проведене дослідження підтвердило, що рівність у сфері фізичної культури є не лише юридичним принципом, але й соціальним

стандартом, який має бути забезпечений через систему різноманітних гарантій.

1.3. Нормативно-правові акти, які визначають гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту

Актуальність проблематики даного наукового дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення адміністративно-правового регулювання забезпечення рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту в Україні [60, с. 407]. Зазначена сфера має стратегічне значення для суспільства, оскільки є ключовим інструментом формування здорової нації, соціальної інтеграції та розвитку людського капіталу в цілому. Адміністративно-правовий механізм рівноправного доступу до спорту включає правове регулювання, фінансування, контроль і відповідальність. Проте аналіз чинного законодавства виявляє ряд проблем, пов'язаних із нерівним доступом різних категорій громадян до спортивних ресурсів, недостатньою адаптацією інфраструктури для осіб з інвалідністю, гендерними диспропорціями, а також нерівністю у фінансуванні спортивних заходів і програм. Незважаючи на наявність міжнародних зобов'язань, ефективність їхньої імплементації залишається низькою. У вказаному контексті важливим є системний аналіз нормативно-правових актів, які визначають механізми гарантування рівних прав і можливостей у цій сфері.

Проблематика аналізу адміністративно-правового регулювання у сфері рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту є предметом наукового аналізу вітчизняних та закордонних вчених, які досліджують її у контексті соціального, правового та адміністративного регулювання. Значний внесок у вивчення цього питання зробили такі дослідники, як С.А. Вавренюк, М.Д. Василенко, К.В. Громовенко, О.В. Джафарова, О.Ю. Дрозд, З.П. Дубінська, О.А. Заярний, М.І. Іншин,

Ю.Ю. Калиновський, В.В. Коваленко, І.О. Куроченко, Р.С. Мельник, В.М. Орел, С.М. Перепьолкін, А.О. Полянський, Я.О.Тицька, М.А. Тихонов, О.О. Усик, Н.Г. Ярова та інші. У їхніх працях розглядаються різні аспекти правового регулювання фізичної культури та спорту, гендерної рівності, соціального захисту та інклюзивного розвитку цієї сфери.

Однак, попри наявність значного масиву наукових досліджень, комплексний аналіз рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкта адміністративно-правового регулювання залишається недостатньо розвиненим.

Характеризуючи джерела спортивного права Г. Ю. Бордюгова звертає увагу на таку їх специфіку: особливе поєднання актів саморегулювання спортивних організацій (які є неурядовими міжнародними організаціями та національними спортивними організаціями) та національного законодавства із нормами міжнародного права; широко використовуються звичаї, застосовувані у спорті та характерні для багатьох його видів і спільні для всіх світових держав та, частково, прецеденти, оскільки європейське право все ж має значний вплив на формування цієї галузі права на національному рівні в багатьох країнах; джерела спортивного права характеризуються значною специфікою органів нормотворчості, характером приписів, що містяться у відповідних нормах, специфікою та механізмом забезпечення дотримання цих приписів, особливим співвідношенням із загальними актами, що регламентують права людини (Конституція, Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод тощо) [61, с. 5]. У сфері адміністративно-правового регулювання фізичної культури та спорту особливу роль відіграють нормативно-правові акти, що приймаються як національними, так і міжнародними органами публічної адміністрації. Відмінністю цього напрямку від інших сфер правового регулювання є активне застосування адміністративно-правових актів міжнародних організацій, а також внутрішньоорганізаційних (корпоративних) норм, які мають обов'язковий характер для спортсменів, тренерів, спортивних клубів

та органів спортивного управління. Це формує складну систему адміністративно-правових механізмів, які не лише деталізують загальні правові положення, але й доповнюють їх спеціальними процедурами, що мають значення для забезпечення рівності у сфері спорту.

Однією з важливих особливостей адміністративно-правового регулювання спортивної діяльності є вплив правового звичаю. Багато адміністративно-правових відносин у сфері спорту ґрунтуються на історично усталених правилах, що визначають порядок проведення змагань, регулюють професійну етику спортсменів, тренерів та суддів. У ряді випадків такі правила набувають статусу адміністративних норм, особливо якщо вони закріплені в регламентах міжнародних спортивних федерацій або визнані органами адміністративної юстиції в процесі вирішення правових спорів.

Таким чином, система адміністративно-правового забезпечення рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту має комплексний і міжгалузевий характер, включаючи елементи конституційного, міжнародного, адміністративного та спортивного права. Головним викликом у цій сфері є забезпечення ефективної взаємодії між нормами різних рівнів, що вимагає узгодженості нормативно-правових актів, адаптації адміністративних процедур та створення дієвих механізмів контролю й нагляду за реалізацією принципів рівності у сфері фізичної культури та спорту.

Як вірно відзначає О.О. Усик, міжнародні документи у сфері фізичної культури та спорту безпосередньо виражають сутність та зміст міжнародної співпраці, консолідують в собі принципи, на яких вона провадиться, а також засвідчують відповідні домовленості між сторонами міжнародних відносин [62, с. 75].

Загальна декларація прав людини 1948 року у своїй преамбулі наголошує, що Організація Об'єднаних Націй визнає рівноправність як фундаментальний принцип, що забезпечує свободу, справедливість та загальний мир. Відповідно до статті 1 цього документа, всі люди

народжуються рівними у своїй гідності та правах. У статті 7 підкреслюється рівність усіх перед законом, а також право кожного на рівний правовий захист без будь-якої форми дискримінації. Окрім цього, Декларація гарантує рівний доступ до державної служби (ч. 2 ст. 21) та передбачає рівну оплату праці за рівноцінну роботу (ч. 2 ст. 23) [63].

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1973 року, в ст. 3 якого зазначається, що «держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право на користування всіма громадянськими і політичними правами, передбаченими в цьому Пакті». З огляду на це Міжнародним пактом підтверджується право усіх незалежно від статі на доступ до державної служби (п. «с», ч. 1 ст. 25), на захист від дискримінації та на рівний захист (ч. 1 ст. 26) [64]. По-четверте, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1973 року, ст. 3 якого проголошує обов'язок держав-учасниць Пакту забезпечувати існування умов рівного (як для жінок, так і для чоловіків) користування гарантованими Пактом економічними, соціальними та культурними правами [65]. При цьому в п. «і» ч. 1 ст. 7 зазначеного документа зазначається, що держави також повинні забезпечувати «справедливу зарплату і рівну винагороду за працю рівної цінності без будь-якої різниці, причому, зокрема, жінкам повинні гарантуватись умови праці, не гірші від тих, якими користуються чоловіки, з рівною платою за рівну працю» [65]. Міжнародна хартія фізичного виховання, фізичної активності та спорту, ухвалена ЮНЕСКО, є ключовим міжнародним документом, що проголошує право кожної людини на участь у фізичному вихованні та спорті без дискримінації. Вона підкреслює важливість фізичної активності для всебічного розвитку особистості та сприяння здоров'ю нації і передбачає ряд положень про рівність прав та можливостей, відповідно, слугуючи нормативною основою для формування адміністративно-правових механізмів, спрямованих на забезпечення такої рівності у сфері фізичної культури та спорту [66].

Гарантія рівного доступу до державної служби та рівної оплати праці,

закріплена у міжнародних актах, безпосередньо стосується діяльності органів державної влади у сфері фізичної культури та спорту. Важливим завданням публічного адміністрування є забезпечення рівних умов для участі жінок і чоловіків у спортивних заходах, тренерській діяльності, управлінні спортивними організаціями та розподілі бюджетних ресурсів на розвиток фізичної культури. Недотримання цих принципів може стати підставою для адміністративно-правових заходів, спрямованих на усунення дискримінаційних практик та створення сприятливого середовища для рівного доступу до спортивної діяльності.

Зважаючи на ієрархію нормативно-правових документів, доцільно продовжити наш аналіз з міжнародних нормативно-правових актів, які визначають основоположні стандарти забезпечення рівних прав у сфері фізичної культури і спорту. Серед них головними є Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [1] та Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю [2]. Вони встановлюють ключові принципи недискримінації, гендерної рівності, інклюзивності спортивного середовища та забезпечення рівного доступу до фізичної активності для всіх громадян, незалежно від їхніх соціальних чи фізичних особливостей. Аналіз цих актів визначає міжнародно-правові стандарти, яких повинна дотримуватися Україна у своїй правовій політиці у сфері фізичної культури та спорту.

Так, Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок є основоположним міжнародним договором, спрямованим на забезпечення рівних прав і можливостей для жінок у всіх сферах суспільного життя [1]. Даний міжнародний документ набув статусу міжнародного стандарту боротьби з дискримінацією, а його ратифікація Україною у 1981 році зобов'язує нашу державу дотримуватися принципів гендерної рівності, зокрема у сфері фізичної культури і спорту. У досліджуваному нормативно-правовому акті міститься зобов'язання держав-учасниць усувати правові, соціальні та економічні бар'єри, що перешкоджають жінкам користуватися рівними правами, у тому числі у сфері фізичної культури. Вона є одним із

ключових міжнародних документів, які вимагають від держав впровадження правових механізмів, що гарантують рівний доступ жінок і чоловіків до занять спортом, а також викорінення дискримінації у сфері спорту.

Стаття 2 даного міжнародного нормативно-правового акту визначає, що держави повинні запроваджувати законодавчі заходи, спрямовані на ліквідацію дискримінації у спорті та інших сферах, а також гарантувати правові санкції за порушення цього принципу. У статті 10 встановлено зобов'язання держав-учасниць гарантувати жінкам рівний доступ до занять фізичною культурою та спортом, включаючи освіту в цій сфері, участь у спортивних заходах та користування спортивною інфраструктурою. Статтею 13 закріплено необхідність забезпечення рівних можливостей для жінок щодо участі у всіх формах рекреації, спортивної діяльності та культурного життя [1]. Надзвичайно вагомим у гендерному контексті є те, що Конвенція розглядає рівність у спорті не лише як юридичний аспект, але і як елемент ширшого соціального контексту, що включає усунення стереотипів та сприяння жінкам у всебічному розвитку їхніх фізичних здібностей.

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, у свою чергу є основним міжнародним актом, що встановлює стандарти правового забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю у всіх сферах суспільного життя, включаючи фізичну культуру і спорт [2]. Дана Конвенція є важливим інструментом міжнародного права, оскільки вона не лише закріплює загальні принципи рівності, а й накладає на держави конкретні зобов'язання щодо створення безбар'єрного середовища, адаптації спортивної інфраструктури та усунення дискримінації осіб з інвалідністю.

Серед найважливіших положень відзначимо наступні. Стаття 4 даного міжнародно-правового акту зобов'язує держави вживати законодавчі заходи для усунення будь-яких бар'єрів, що перешкоджають участі осіб з інвалідністю у спортивних заходах. Стаття 9 вимагає від держав забезпечення безбар'єрного доступу до спортивних об'єктів, що включає адаптацію будівель, транспорту, комунікаційних технологій та послуг. Стаття 30

закріплює право осіб з інвалідністю на рівний доступ до занять фізичною культурою, рекреаційними заходами та спортом на всіх рівнях, включаючи масовий, професійний і паролімпійський спорт.

Головним новаторським аспектом даного міжнародно-правового акту є зміщення акценту з патерналістського підходу (відповідно до якого люди з інвалідністю розумілися як об'єкт соціального захисту) на правозахисний підхід, що розглядає їх як повноправних учасників суспільного життя, включаючи заняття фізичною культурою та спортом.

Також у контексті дослідження міжнародних нормативно-правових актів варто зазначити наступне. 6 березня 2024 року Комітет міністрів Ради Європи затвердив Стратегію гендерної рівності Ради Європи на 2024-2029 роки, яка визначає основні напрямки діяльності Ради Європи та її держав-членів, включно з Україною, у сфері забезпечення гендерної рівності. Документ акцентує увагу на шести ключових стратегічних завданнях: 1) усунення гендерних стереотипів і сексизму та боротьба з їх проявами у суспільстві; 2) попередження насильства щодо жінок і дівчат, включно з протидією домашньому насильству; 3) гарантування рівного доступу жінок до правосуддя; 4) забезпечення рівномірного представництва жінок і чоловіків у політичній, громадській, соціальній та економічній сферах; 5) створення умов для розширення прав і можливостей жінок у контексті глобальних та геополітичних змін; 6) інтеграція принципу гендерної рівності у всі політики та програми Ради Європи на міжсекторному рівні [67].

Розробка та затвердження Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2024-2029 роки демонструє послідовність міжнародного співтовариства у забезпеченні рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя. Цей документ відіграє важливу роль у гармонізації національних політик держав-членів Ради Європи з міжнародними стандартами. Особливістю стратегії є комплексний підхід до питання гендерної рівності, що поєднує нормативно-правові, соціальні та економічні механізми. Важливим аспектом є акцент на усуненні гендерних стереотипів та сексизму,

оскільки вони залишаються однією з головних перешкод для повної реалізації прав жінок.

З метою сприяння забезпеченню гендерної рівності як у період війни, так і в післявоєнний час, Планом передбачено такі заходи: 1) підтримка осіб, які зазнали насильства, зокрема внутрішньо переміщених осіб та тих, хто повертається до місць свого проживання, шляхом посилення спроможності органів державної влади України у виконанні положень Стратегії Ради Європи щодо забезпечення гендерної рівності (2018-2023 роки) та імплементації Стамбульської конвенції, що спрямована на запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству; 2) надання технічної підтримки у сфері інтеграції гендерного підходу в процеси формування державної політики, ухвалення рішень та надання публічних послуг на державному та місцевому рівнях з метою мінімізації довгострокових наслідків конфліктів і насильства; 3) розвиток професійної компетентності українських державних службовців, представників органів прокуратури та правоохоронних структур у питаннях забезпечення гендерної рівності та боротьби з насильством щодо жінок (включає впровадження спеціалізованих тренінгів, навчальних курсів); 4) поглиблення знань про європейські та міжнародні стандарти щодо забезпечення гендерної рівності та протидії насильству серед представників державних органів, правоохоронних структур, медіа та громадськості; 5) сприяння діяльності громадських організацій, що працюють у сфері захисту прав жінок, зокрема у боротьбі з насильством, просуванні принципів рівності та підвищенні обізнаності населення про гендерні стандарти та Стамбульську конвенцію як національному, так і місцевому рівнях; 6) підтримка державних органів у подоланні адміністративних та правових бар'єрів, які ускладнюють доступ жінок до правосуддя [67].

На основі цього можемо резюмувати, що запропоновані у документі заходи, такі як гарантії рівного доступу до правосуддя та політичної участі, сприяють формуванню більш інклюзивного суспільства, де жінки та чоловіки

матимуть рівні можливості у сфері прийняття рішень та зайнятості. Таким чином, Стратегія гендерної рівності Ради Європи 2024-2029 років є вагомим міжнародним нормативним актом, який окреслює системний підхід до усунення дискримінації за ознакою статі, створює умови для посилення ролі жінок у суспільстві та встановлює чіткі механізми інтеграції принципу рівності у політику держав-членів Ради Європи.

Таким чином, на основі здійсненого аналізу можна вести мову про наступні особливості міжнародного адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту: 1) системне поєднання міжнародних адміністративно-правових актів із національними правовими нормами - міжнародне регулювання характеризується інтеграцією актів міжнародних організацій (наприклад, Міжнародний олімпійський комітет), які мають адміністративно-правовий характер і діють паралельно з національними адміністративними актами. Зазначене створює унікальний феномен регулювання, де міжнародні норми безпосередньо імплементуються у внутрішнє право, вимагаючи високої узгодженості норм та процедур на різних рівнях; 2) активна роль норм міжнародних спортивних федерацій як суб'єктів адміністративно-правового регулювання - важливу специфіку міжнародного адміністративного регулювання визначає активна нормотворча роль спортивних федерацій, що встановлюють внутрішньоорганізаційні правила, які, попри корпоративний характер, фактично виконують функцію адміністративних норм із безпосередньою обов'язковістю для суб'єктів спортивної діяльності; 3) динамічний механізм контролю за дотриманням міжнародних адміністративних норм у сфері спорту - важливою рисою міжнародного регулювання є специфіка контролю, яка реалізується через міжнародні спортивні арбітражі. Відповідний контроль має адміністративно-правову природу, оскільки поєднує елементи управлінського впливу та юридичної відповідальності спортивних організацій і спортсменів за порушення принципів рівності й

недискримінації; 4) інституційна специфіка суб'єктів міжнародного адміністративно-правового регулювання - регулювання рівності у сфері спорту міжнародного рівня здійснюється специфічними суб'єктами, які є міжнародними публічно-адміністративними утвореннями, що наділені як нормотворчими, так і правозастосовними функціями, визначаючи зміст адміністративно-правових процедур у світовому спорті; 5) пріоритетне застосування принципів міжнародного права з питань рівності та недискримінації у спорті - на міжнародному рівні адміністративне регулювання рівності у сфері фізичної культури та спорту базується на загальних принципах міжнародного права (недискримінація, гендерна рівність, інклюзивність), закріплених у таких актах, як Загальна декларація прав людини, Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, що надає міжнародним нормам переважне значення у процесі регулювання відповідних правовідносин; 6) забезпечення міжнародно-правової стандартизації адміністративних процедур у сфері фізичної культури та спорту - особливістю міжнародного регулювання є стандартизація процедурних питань: доступу до спортивних заходів, захисту спортсменів від дискримінації, організації змагань тощо, що реалізується через міжнародні рекомендації, стандарти і регламенти міжнародних організацій, які виступають орієнтиром для національних адміністративних норм; 7) інтегрований (міжгалузевий) характер міжнародних адміністративних норм у сфері спорту - вагомою рисою міжнародного адміністративного регулювання є поєднання норм адміністративного, міжнародного, спортивного та конституційного права, що створює особливу правову конструкцію з підвищеним рівнем нормативної складності й багатоаспектності; 8) змішана санкційно-юридична відповідальність за порушення міжнародних адміністративних норм у сфері спорту - характерною є специфіка санкцій за порушення міжнародних адміністративних норм у сфері спорту, що передбачає водночас і традиційні

адміністративні стягнення, і спеціалізовані санкції (дискваліфікації, штрафи, позбавлення статусу, анулювання спортивних результатів), які реалізуються через міжнародні адміністративні механізми.

Серед національного законодавства вищу юридичну силу має Конституція України. Доцільно погодитись з Я.В. Чистоколяний щодо характеристики значущості Основного Закону, якою Конституція є за своєю сутністю («*lex fundamentales*»), що виражає волю безпосередньо всього Українського народу і політику держави; по-друге, за змістом Конституція має вищу юридичну силу; по-третє, норми Конституції є нормами прямої дії; по-четверте, Конституція приймається і вводиться в дію відповідно до передбаченої законом спеціальної процедури. Спеціальна процедура передбачена і щодо внесення змін і доповнень до Основного Закону. По-п'яте, чинне законодавство передбачає спеціальний механізм правового захисту, гарантування Конституції [68, с. 106]. Так, у доповнення зазначеному, варто зауважити, що у контексті досліджуваної тематики особливу значущість має стаття 24 Конституції України, яка закріплює принцип рівності громадян перед законом і забороняє дискримінацію за будь-якими ознаками, що є ключовим підґрунтям для забезпечення рівноправного доступу до занять фізичною культурою і спортом [54].

Не менш важливою є стаття 49, яка гарантує право кожного на охорону здоров'я, що безпосередньо пов'язане з розвитком фізичної культури та її доступністю для всіх категорій населення. Водночас незважаючи на конституційно визначений імператив рівності, на рівні підзаконних актів та правозастосовної практики існують проблеми з фактичним забезпеченням цього принципу. Серед них можна виділити дискримінаційні бар'єри у доступі до спортивної інфраструктури для осіб з інвалідністю, недостатню гендерну рівність у сфері професійного спорту, а також нерівномірний розподіл бюджетного фінансування між різними соціальними групами.

Крім того, значення Основного Закону проявляється у встановленні спеціального механізму правового захисту та гарантування його норм, що є

важливим фактором у забезпеченні рівноправного доступу громадян до спортивної діяльності. У вказаному аспекті слід зробити акцент на необхідності посилення конституційного контролю за виконанням норм щодо соціальної рівності у спорті, що передбачає удосконалення діяльності профільних державних органів, запровадження ефективних моніторингових механізмів та забезпечення належного судового захисту порушених прав.

Наступним елементом в ієрархії нормативно-правових актів, що виступає джерелом регулювання відносин у сфері фізичної культури та спорту, є закон, тобто нормативно-правовий акт представницького вищого органу державної влади (або громадянського суспільства безпосередньо народу), який регулює найважливіші питання суспільного життя, встановлює права і обов'язки громадян, має вищу юридичну чинність і приймається з дотриманням особливої законодавчої процедури [69, с. 343]. Закон як елемент нормативно-правового регулювання у сфері фізичної культури та спорту виступає основним правовим інструментом, що формує державну політику, встановлює механізми забезпечення рівних прав та можливостей громадян і гарантує соціально-економічні права осіб, залучених до спортивної діяльності. Його якість та ефективність реалізації значною мірою визначають рівень розвитку спортивної індустрії, доступність спортивних послуг для громадян і забезпечення принципу соціальної справедливості у цій сфері.

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року № 3808-XII [70] є базовим нормативно-правовим актом, що регулює сферу фізичної культури і спорту в Україні. Він визначає правові, організаційні, економічні та соціальні основи державної політики у цій сфері, закріплюючи гарантії рівних можливостей для громадян у доступі до фізичної активності.

Принцип рівних можливостей у сфері фізичної культури і спорту та гарантії їх забезпечення закріплені у ряді положень. Наприклад, стаття 3 проголошує, що фізична культура і спорт в Україні базуються на принципах загальнодоступності, рівноправності та гуманізму. У статті 4 встановлено

обов'язок держави створювати умови для доступу всіх громадян до фізичної культури. Стаття 24 містить гарантії рівного доступу до спортивних заходів для осіб з інвалідністю. Стаття 25 передбачає державну підтримку фізичної активності серед жінок, дітей, ветеранів, осіб з інвалідністю та інших соціально вразливих категорій [70].

Даний національний нормативно-правовий акт має комплексний характер, оскільки регулює діяльність органів державної влади у сфері спорту, визначає права та обов'язки громадян щодо занять фізичною культурою, встановлює принципи розвитку професійного, дитячо-юнацького, студентського, паралімпійського, дефлімпійського та адаптивного спорту, забезпечує державні соціальні гарантії та механізми підтримки спортсменів. Попри свою ключову роль у правовому забезпеченні фізичної культури та спорту, Закон України має низку концептуальних недоліків, пов'язаних із недостатньою конкретизацією механізмів реалізації принципу рівності у доступі до спортивних ресурсів, що вимагає його глибшого дослідження та вдосконалення.

Оскільки суттєвою прогалиною вважаємо лише фрагментарну згадку про рівність прав та можливостей громадян в статті 4 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», пропонуємо в даному нормативно-правовому акті в статті 1 додати визначення інклюзивного спорту та адаптивного спорту. Також доцільно розширити досліджуваний нормативно-правовий акт новою статтею 3-1 такого змісту:

«Стаття 3-1. Принцип забезпечення рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту

Держава гарантує створення та реалізацію адміністративно-правових механізмів, які забезпечують рівний доступ до фізичної культури і спорту для всіх категорій громадян, у тому числі осіб з інвалідністю, ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб, дітей та молоді, осіб похилого віку та інших соціально вразливих груп.

Органи державної влади та місцевого самоврядування зобов'язані

забезпечувати умови для розвитку інклюзивного та адаптивного спорту, зокрема шляхом створення доступної спортивної інфраструктури, впровадження спеціальних програм, адаптації спортивного обладнання та застосування інших заходів, спрямованих на подолання дискримінації у сфері фізичної культури і спорту».

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 року № 2866-IV є ключовим нормативно-правовим актом [71], що регулює питання гендерної рівності в усіх сферах суспільного життя, включаючи фізичну культуру і спорт. Він визначає правові механізми забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків, передбачає боротьбу з дискримінацією за ознакою статі та встановлює гарантії державної політики у сфері гендерної рівності. Стаття 6 даного нормативно-правового акту закріплює обов'язок держави забезпечувати рівні права та можливості жінок і чоловіків у всіх сферах життя, включаючи спорт. У статті 7 визначено необхідність усунення дискримінаційних бар'єрів та сприяння жінкам у доступі до фізичної культури. Статтею 8 передбачено обов'язковий гендерний аналіз державних програм, що фінансуються коштом бюджету. Стаття 17 встановлює відповідальність за порушення принципу гендерної рівності, у тому числі у сфері фізичної культури [71]. Доцільно підсумувати, що загальні положення аналізованого нами Закону України потребують доповнення нормами, що регулюватимуть питання фінансування жіночого спорту, рівного представництва жінок у спортивних організаціях та захисту спортсменок від дискримінації.

Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21 березня 1991 року № 875-XII є базовим нормативно-правовим актом [72], що регламентує державну політику щодо соціального захисту осіб з інвалідністю, у тому числі у сфері фізичної культури і спорту. У статті 21 закріплено право осіб з інвалідністю на заняття фізичною культурою і спортом, а також зобов'язання державних органів створювати для цього відповідно всі необхідні умови. Стаття 22 передбачає підтримку

паралімпійського та дефлімпійського руху, а також фінансування заходів з розвитку адаптивного спорту. Щодо статті 24, то її важливість проявляється у встановленні обов'язку держави забезпечувати доступність спортивної інфраструктури для осіб з інвалідністю.

Підсумовуючи, доцільно відмітити, що його положення є застарілими та не враховують сучасні міжнародні підходи, що обмежує ефективність державної політики щодо розвитку інклюзивного спорту. Для забезпечення фактичної, а не декларативної рівності необхідно суттєво доопрацювати законодавство, закріпивши у ньому чіткі механізми фінансування, адаптації спортивної інфраструктури, правового захисту осіб з інвалідністю та ефективного державного контролю. Лише через комплексну реформу правового регулювання можна створити умови для повноцінної участі осіб з інвалідністю у фізичній культурі та спорті в Україні.

В контексті підзаконних нормативно-правових актів, доцільно відмітити, що у національному законодавстві термін «гендерна рівність» вперше з'явився в постанові Кабінету Міністрів України від 6 травня 2001 р. «Про Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню гендерної рівності у суспільстві на 2001–2005 роки» [73]. Цей нормативний акт був прийнятий з метою покращення соціального становища жінок, підвищення їхньої ролі в суспільному житті, а також для реалізації пріоритетних заходів у рамках виконання міжнародних зобов'язань, визначених підсумковими документами Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН «Жінки у 2000 році: рівність між чоловіками та жінками, розвиток та мир у XXI столітті». Проте варто зауважити, що прийняття цього документа було радше відповіддю на міжнародні зобов'язання, ніж результатом усвідомлення нагальної потреби у комплексних змінах у сфері гендерної рівності. Запровадження терміна «гендерна рівність» у підзаконних нормативно-правових актах України відображає загальну тенденцію до адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів прав людини. Водночас формальний характер ухвалення цієї

постанови свідчить про поверхневий рівень сприйняття проблеми на державному рівні. Законодавча імплементація гендерних ініціатив є необхідною, однак без належного механізму їх реалізації нормативні положення залишаються декларативними.

Національна стратегія з розвитку фізичної культури і спорту в Україні на період до 2028 року є основним програмним документом, що визначає довгострокові пріоритети та напрями державної політики у сфері фізичної культури і спорту [74]. Даною Постановою Кабінету Міністрів встановлено головну мету Стратегії, якою є формування доступної, ефективної та інклюзивної системи фізичної культури і спорту, яка забезпечить рівні можливості для всіх громадян, незалежно від віку, статі, соціального статусу чи фізичних можливостей. Проте, попри амбітні цілі, практичне втілення багатьох заходів аналізованої нами Стратегії стикається з проблемами реалізації, що вимагає додаткового правового аналізу та удосконалення механізмів її виконання.

Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 року № 752-р, передбачає досягнення чотирьох ключових стратегічних цілей. По-перше, документ спрямований на розбудову ефективного та цілісного функціонування національного механізму забезпечення гендерної рівності, що сприятиме врахуванню потреб різних соціальних груп чоловіків і жінок під час ухвалення управлінських рішень на всіх рівнях і у всіх сферах суспільного життя. По-друге, значна увага приділяється протидії всім формам насильства, включно з насильством, що виникає у зв'язку з воєнним конфліктом. Також стратегія передбачає створення рівних можливостей для жінок і чоловіків у таких галузях, як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, культура та спорт. По-третє, у документі наголошується на необхідності забезпечення рівного доступу представників обох статей до економічної діяльності, що сприятиме уповільненню зростання рівня бідності, зокрема внаслідок збройної агресії

російської федерації проти України [75].

Доцільно в доповнення зазначеному навести позицію Л.І. Заїченко, що аналіз законодавства у названій сфері свідчить про наявність досить масштабного конгломерату правових норм, зокрема внутрішніх правил, положень, які цілком не належать до жодного з механізмів правового регулювання: господарського, конституційного, адміністративного, трудового та цивільного права. Так, предметом регулювання окремих з них є, зокрема, правила прийому до спортивних клубів та федерацій, регламенти спортивних змагань, правила трансферу гравців, антидопінгове законодавство, законодавство про спортивні третейські суди тощо. Особливість таких норм полягає у встановленні спеціальних вимог до спортивних клубів, професійних спортсменів тощо [76, с. 798-801].

На основі здійсненого аналізу можемо виділити перелік переваг та недоліків сучасного стану адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту. Так, до переваг відносимо наступні: 1) міжнародно-правова інтеграція та стандартизація - Україна є учасницею ключових міжнародних конвенцій, які встановлюють високі стандарти рівності у фізичній культурі і спорті. Це дає можливість імплементації передових практик захисту прав громадян у сфері спорту; 2) конституційне закріплення принципу рівності - Конституція України гарантує рівні права громадян у доступі до спорту, що є базовою правовою основою для подальшого розвитку законодавчих механізмів їх реалізації; 3) системне та комплексне адміністративно-правове регулювання - широка законодавча база включає спеціальні закони, що регламентують діяльність спортивних організацій, соціальний захист спортсменів, інклюзивність у спорті та гендерну рівність; 4) динамічний розвиток адаптивного спорту - Україна демонструє високі досягнення у сфері адаптивного спорту у контексті адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей для підтримки спортсменів з інвалідністю й інших людей із фізичними чи психічними особливостями, які

потребують адаптованих умов для занять.

Серед недоліків адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту: 1) недостатня ефективність імплементації міжнародних стандартів - попри наявність міжнародних зобов'язань, їх виконання в Україні залишається проблемним, зокрема щодо забезпечення рівного доступу жінок до спортивної діяльності та адаптації інфраструктури для осіб з інвалідністю; 2) фінансова нерівність у спорті - державне фінансування спорту є нерівномірним: професійний спорт отримує значно більше ресурсів, ніж масовий, а також існують диспропорції у фінансуванні жіночого та чоловічого спорту; 3) недостатня адаптація спортивної інфраструктури - частина спортивних об'єктів не відповідає міжнародним стандартам інклюзивності, що обмежує можливості осіб з інвалідністю займатися фізичною культурою; 4) відсутність ефективних механізмів боротьби з дискримінацією у спорті - правові механізми запобігання дискримінації у спорті є недосконалими, а судова практика з цього питання – недостатньо розвиненою; 5) корупційні ризики у фінансуванні спорту - використання бюджетних коштів у сфері фізичної культури та спорту часто супроводжується корупційними схемами, що впливає на ефективність державної політики рівності у спорті; 6) низький рівень громадського контролю за дотриманням прав у спортивній сфері - відсутність ефективних механізмів громадського моніторингу порушень прав громадян у спорті знижує рівень правозахисту та робить адміністративно-правове регулювання менш ефективним.

Таким чином, можемо резюмувати, що правове регулювання рівноправного доступу до спорту враховує особливі потреби соціально вразливих груп (осіб з інвалідністю, жінок, дітей, ветеранів війни) [77, с. 40]. Це обумовлює адаптаційний характер правових норм, які регулюють фізичну культуру та спорт, що виявляється у розробці спеціальних програм (наприклад, державної підтримки паралімпійського руху) та запровадженні механізмів правового захисту у відповідних випадках дискримінації. Аналіз

міжнародних та національних нормативно-правових актів свідчить про значну еволюцію підходів до регулювання цієї сфери, проте водночас вказує на наявність суттєвих правових прогалин та проблем практичного застосування закріплених гарантій рівності.

1.4. Адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту

В умовах сучасного етапу розвитку українського суспільства, що характеризується інтеграцією у європейський правовий простір, формування ефективних адміністративно-правових механізмів гарантування рівних прав та можливостей громадян набуває особливої актуальності [78, с. 178]. Вказане зумовлено необхідністю правового закріплення рівності як фундаментального принципу демократичного суспільства та нагальною потребою у практичній реалізації цих норм у різноманітних сферах соціального життя, серед яких особливе місце посідає фізична культура та спорт. У сучасних складних соціально-політичних умовах саме дана сфера виступає важливим показником реальної рівності прав громадян, їхніх можливостей для самореалізації, фізичного розвитку та повноцінної інтеграції в суспільні процеси.

Адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту за своєю сутністю є складною, інтегрованою системою правових, організаційних та процедурних елементів, спрямованою на створення умов для реалізації принципу рівності на рівні формальних декларацій та у реальному житті. Сучасні соціально-економічні трансформації та процеси глобалізації потребують не формального, а реального забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від соціальних, гендерних, вікових, фізичних чи інших характеристик, що актуалізує необхідність удосконалення

відповідних механізмів правового регулювання у контексті тематики дослідження.

Адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту тією чи іншою мірою є предметом дослідження численних наукових праць різних вчених, серед яких доцільно назвати наступних: О.М. Алікова, С.М. Балабан, О.І. Беспалова, М.Д. Василенко, Л.В. Гонюкова, О.Ю. Дрозд, З.П. Дубінська, О.А. Заярний, В.В. Коваленко, І.О. Куроченко, Р.С. Мельник, А.Я. Палюх, А.О. Полянський, В.В. Солопенко, М.А. Тихонова, О.О. Усик, І.М. Шопіна та ін. Все ж, не применшуючи внеску вказаних науковців, комплексного дослідження наукової інтерпретації саме адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту досі не було проведено, що й обумовлює актуальність проблематики.

Досліджуючи понятійно-категоріальний апарат, необхідно насамперед визначити фундаментальне поняття “механізм”. Звертаючись до понять, наведених у словнику, доцільно відмітити, що механізм (у перекладі з грецької *μηχανή*, *mechane* - «машина»; з англійської *mechanism* та німецької *mechanismus* - «механізм») визначається як пристрій, що передає або перетворює рух; внутрішня будова, система чого-небудь; сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та ін. явище [79, с. 695].

Загальне визначення даного терміну відображає його багатогранність, включаючи технічне, природниче та соціально-правове трактування. У широкому сенсі механізм розглядається як сукупність елементів, що забезпечують передавання, перетворення або регуляцію руху, процесів чи функціонування певної системи. У більш вузькому розумінні це внутрішня структура та організація будь-якого явища або процесу, що включає взаємодію його складових частин.

Відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови під механізмом найчастіше розуміють внутрішню побудову, систему чого-

небудь, сукупність станів і процесів, з яких формується певне фізичне, хімічне та інше явище; переважно поняття «механізм» використовують у техніці як пристрій, який передає або перетворює рух [10, с. 665].

Таким чином, поняття «механізм» має глибоку структурно-функціональну природу, яка виходить за межі суто технічного розуміння. У ньому закладена ідея взаємопов'язаності компонентів, які формують єдину систему, здатну змінювати свій стан залежно від внутрішніх та зовнішніх факторів.

Категорію «механізм» використовують у таких суспільних науках, як правознавство, економіка, соціологія, психологія, філософія, державне управління та ін. Механізм як категорія має значні пізнавальні можливості для опису явищ і процесів суспільно-політичного життя. Термін «механізм» використовують для позначення різних суспільних явищ і визначають його як сукупність систем, процедур та їх логічних зав'язків, способів і засобів тощо [80, с. 680]. Використання наведеного нами терміну у суспільних науках демонструє його потенціал як пояснювального інструмента, що дозволяє описувати причинно-наслідкові зв'язки між соціальними, правовими чи політичними явищами. Зокрема, варіативність підходів до його тлумачення підкреслює складність цієї категорії, що унеможливлює її редукцію до єдиного універсального визначення.

Гносеологічні можливості «механізму» дозволяють пояснити, як задекларовані права чи наявні інтереси суб'єктів суспільно-політичного життя реалізуються на ділі [81, с. 7]. Вказана категорія є одним із ключових елементів наукового пізнання, оскільки дозволяє не лише фіксувати явища, але й пояснювати їх функціонування через системний підхід. Особливістю цього терміна є його здатність репрезентувати як статичні, так і динамічні процеси, що відображає фундаментальну властивість соціальної реальності – її постійну змінність.

Тож, можемо резюмувати, що механізм – це цілісна, впорядкована система взаємопов'язаних елементів, що функціонують у межах визначеної

логічної структури, забезпечуючи передбачувану динаміку змін та адаптацію до багатоаспектних зовнішніх і внутрішніх чинників. Його сутність полягає в інтегрованій взаємодії складових частин, що характеризується функціональною взаємозалежністю, здатністю до регуляції та системною організацією, яка забезпечує досягнення конкретної цілі або реалізацію певного процесу.

Існують також позиції науковців, зокрема В. Б. Авер'янова, згідно з якими під механізмом слід розуміти певний набір взаємоузгоджених відносин, методів і засобів, які забезпечують належне функціонування системи, або складне системне утворення, що органічно поєднує в собі різні складові елементи [82, с. 36]. У зв'язку з цим поділяємо точку зору Ю. М. Тодики, який зазначає, що в юридичній літературі використання дефініції «механізм» є свідченням необхідності вироблення дієвого взаємозв'язку між матеріальними нормами та системою законодавства, з метою забезпечення якого і створюються чіткі механізми їх впровадження в життя, що повною мірою стосується і адміністративно-правової сфери [83, с. 337].

Механізм правового регулювання забезпечує застосування правових норм і виступає самостійною категорією, що має системну природу. У сфері фізичної культури та спорту адміністративно-правовий механізм повинен включати не лише загальні законодавчі гарантії рівності прав, а й ефективні інституційні засоби їх впровадження. Важливим є взаємозв'язок між нормативними положеннями, державними органами, органами місцевого самоврядування та громадянським суспільством у процесі реалізації цих гарантій.

Таким чином, у юридичному аспекті під терміном «механізм» слід розуміти сукупність методів, форм, прийомів, способів, завдяки правильному використанню яких можливо буде досягти оптимальної організації всіх елементів системи, їх ефективного функціонування, що в результаті повинно привести до отримання бажаного результату [84, с. 44]. Поняття «механізм» у правовій науці є багатограним і використовується для опису структурно

впорядкованої сукупності методів, форм, прийомів та способів, спрямованих на досягнення певної мети. Юридичний механізм, на відміну від технічного чи соціального, має унікальну особливість – він функціонує в рамках правового регулювання та є засобом впорядкування суспільних відносин. Значний вплив на ефективність правового механізму має рівень правової культури суспільства та якість правозастосовної діяльності. Якщо правові норми не забезпечуються належним виконанням, а органи публічної влади не реалізують механізм правового регулювання відповідно до принципів законності, ефективність такого механізму буде мінімальною.

У тому випадку, якщо сукупність методів, форм, прийомів та способів, які можна використовувати для досягнення поставленої мети, визначена на рівні нормативно-правових актів, мова вже йде про правовий механізм (механізм правового регулювання). Серед учених сформувалася відносно стійка позиція стосовно змісту механізму правового регулювання. Переважно під механізмом правового регулювання розуміється сукупність юридичних засобів, за допомогою яких держава здійснює правовий вплив на суспільні відносини [85, с. 488]. Загальна наукова концепція механізму правового регулювання ґрунтується на розумінні права не просто як набору норм, а як динамічного явища, що охоплює правотворчість, правозастосування, правореалізацію та правовий контроль. У цьому контексті механізм правового регулювання має три основні складові: нормативно-правову, функціональну та організаційно-інституційну. Нормативно-правова складова відображає сукупність правових норм, закріплених у законодавстві, що регулюють конкретні суспільні відносини. Ці норми є основою механізму правового регулювання, оскільки саме через них держава формує загальні правила поведінки. Функціональна складова визначає механізм реалізації правових норм, тобто шляхи, якими здійснюється їх застосування та виконання. Вона включає правозастосовну діяльність, юридичні процедури, адміністративні механізми забезпечення виконання законодавчих приписів. Організаційно-інституційна складова

охоплює систему органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів, уповноважених здійснювати правове регулювання, а також механізми їхньої взаємодії.

Важливим аспектом є те, що механізм правового регулювання забезпечує юридичний вплив держави на суспільні відносини шляхом використання як імперативних, так і диспозитивних методів правового регулювання. Це означає, що в межах цього механізму реалізуються як обов'язкові юридичні приписи, так і можливості для суб'єктів самотійно обирати варіанти поведінки в межах правового поля. Таким чином, механізм правового регулювання виступає комплексною категорією, яка поєднує нормативність, інституційність та процедурність, що робить його універсальним засобом забезпечення правопорядку.

На думку О. Ф. Скакун, механізм правового регулювання – це узятя в єдності система правових засобів, способів і форм, за допомогою яких нормативність права переводиться в упорядкованість суспільних відносин, задовольняються інтереси суб'єктів права, встановлюється і забезпечується правопорядок. Він є складовою частиною механізму соціального регулювання, збирає воедино всі явища правової дійсності: засоби (норми права, суб'єктивні права і юридичні обов'язки, рішення судів тощо, об'єктивовані в правових актах); способи (дозволяння, зобов'язування, заборона); форми (використання, виконання, додержання, застосування) [85, с. 499].

Необхідно також звернути увагу на позицію В. В. Галунька щодо розуміння поняття механізму адміністративно-правового регулювання. Так, учений визначає дане поняття як засоби функціонування єдиної системи адміністративно-правового регулювання з метою забезпечення прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, функціонування громадянського суспільства і держави [86, с. 92–93].

Адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав у сфері фізичної культури та спорту має включати нормативно-правові акти,

інституційні механізми, організаційні процедури та правозастосовну практику. Важливо не лише формально закріпити рівність прав, а й забезпечити реальні механізми їх здійснення. Наприклад, відсутність дієвого контролю або недосконалість інструментів реалізації може звести нанівець навіть найбільш прогресивні норми, що формально гарантують рівність.

Усі функції держави мають свій механізм реалізації, основою якого слугує сукупність правових, організаційних, економічних, матеріальних елементів. Система таких елементів обов'язково має бути адекватною тим завданням, що стоять перед державою, та спрямованою на досягнення цілей реалізації відповідних функцій держави. У зв'язку з наведеним важливого значення набуває створення механізму реалізації правоохоронної функції держави. Зважаючи на це слушною є позиція Н. Л. Омельченка, який вважає, що такий підхід дозволяє виявити реальність функцій чи їх штучність, адекватність системи цих функцій механізму та здатність цього механізму здійснювати відповідну функцію або їх систему частково або повністю, внести відповідні пропозиції та зробити відповідні висновки [87, с. 122].

З огляду на це, адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав і можливостей у сфері фізичної культури та спорту повинен бути структурованим у спосіб, що забезпечує його функціональну цілісність, здатність до саморегуляції та ефективного реагування на правові та соціальні виклики. Аналіз відповідності такого механізму нормативним цілям та суспільним потребам є критично важливим, оскільки його надмірність може створювати зайві бюрократичні бар'єри, а недосконалість – спричиняти правову невизначеність і нерівність у доступі до можливостей спортивного розвитку.

Як вважає І. П. Голосніченко, механізм адміністративно-правового регулювання – це сукупність адміністративно-правових засобів, за допомогою яких здійснюється вплив на відносини, що виникають у процесі реалізації державної виконавчої влади [88, с. 14]. Наведене визначення підкреслює роль адміністративного права як фундаментального регулятора

управлінських процесів, що забезпечує організацію, координацію та спрямованість діяльності державних органів у сфері виконавчої влади. У контексті адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту цей підхід дозволяє розглядати механізм багатоаспектно як систему правових норм і як динамічний процес правозастосування, спрямований на усунення правових, економічних та організаційних бар'єрів, що можуть перешкоджати рівному доступу до спортивних ресурсів.

Саме завдяки адміністративно-правовій складовій механізму правового регулювання здійснюється правовий вплив на відносини, що виникають у процесі реалізації виконавчої влади в державі у певній сфері. Результатом застосування адміністративно-правового механізму повинно бути, в першу чергу, упорядкування діяльності відповідних суб'єктів, які вступили між собою у правові відносини; удосконалення форм і методів управлінської діяльності; реальне дотримання прав і свобод людини і громадянина, а також ефективний захист у разі їх порушення [89, с. 66].

В контексті забезпечення рівних прав та можливостей можемо навести наступні позиції. Наприклад, Л. В. Гонюкова і Н. С. Педченко визначають, що механізм забезпечення гендерної рівності - це впорядкована система міжнародних, регіональних і національних організаційних структур державного і громадського характеру [90, с. 116]. Визначення цього механізму підкреслює його багаторівневу природу, що поєднує нормативно-правові, інституційні та управлінські елементи, необхідні для забезпечення рівноправності в суспільстві.

У свою чергу, під механізмом забезпечення гендерної рівності О. М. Венгер трактує інституційну урядову та парламентську структуру, яка створюється з метою сприяння посиленню ролі жінок і повноцінної реалізації жінкою своїх прав [91, с. 142]. У сфері фізичної культури та спорту адміністративно-правовий механізм гарантування рівності прав має включати законодавчі й управлінські аспекти, а також спеціальні

інституційні структури, що здійснюють нагляд за реалізацією відповідних правових норм. Зокрема, важливим є створення спеціалізованих органів, відповідальних за моніторинг дотримання принципів рівності у сфері спорту, розроблення відповідних програм підтримки та запобігання дискримінаційним практикам.

Г. В. Герасименко також, ототожнює державний механізм сприяння гендерній рівності в Україні з його суто інституційною складовою та зауважує, що національні механізми з питань гендерної політики є другорядними у рамках урядових структур [92, с. 142, 150]. Розгляд адміністративно-правового механізму забезпечення рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту вимагає інтеграції правових, організаційних та інституційних компонентів у єдину дієву систему. Аналіз наукових підходів до визначення механізмів забезпечення рівності свідчить про необхідність посилення інституційної складової цього механізму, зокрема через створення спеціалізованих державних органів, розширення компетенції наявних адміністративних структур та впровадження ефективних контрольних заходів.

Як вважає Я. В. Лазур, під адміністративно-правовим механізмом забезпечення прав і свобод громадян у сфері публічного управління слід розуміти процес діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування щодо створення належних умов реалізації, охорони та захисту прав і свобод громадян від протиправних дій шляхом виконання матеріальних і процесуальних юридичних засобів та способів [93, с. 17]. Щодо адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту такий підхід дозволяє розглядати правове регулювання як формальне закріплення рівності і як активний процес державного управління, спрямований на створення сприятливих умов для участі всіх категорій громадян у спортивних заходах та програмах. Також доцільно додати, що забезпечення рівних прав має базуватися на впровадженні правових стандартів, що усувають

дискримінаційні бар'єри, а також ефективному контролю за їх дотриманням.

Також В.М. Сисюк приходить до висновку, що нормативний механізм державної політики фізичного виховання визначається як система засобів і методів, що визначають ступінь державного впливу щодо моделі поведінки всіх суб'єктів сфери фізичного виховання, забезпечують стабільність галузі шляхом нормативного визначення її елементів і динаміку розвитку через регулювання вертикальних і горизонтальних зв'язків суб'єктів [50, с. 121].

У межах адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту цей підхід дозволяє розглядати нормативно-правове регулювання як багатовимірну систему, яка встановлює стандарти та вимоги, регулює взаємодію різних рівнів управління, забезпечуючи інтеграцію державної політики на національному, регіональному і місцевому рівнях. Наявність як вертикальних (ієрархічних) механізмів регулювання, так і горизонтальних (партнерських) зв'язків між суб'єктами правовідносин у цій сфері є ключовим чинником ефективного правозастосування.

Тож, можемо зробити висновок, що адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту - це комплексна, системно впорядкована сукупність взаємопов'язаних адміністративно-правових норм, принципів, інструментів, методів, форм, процедур та інституційних структур, яка спрямована на ефективне забезпечення державних гарантій рівноправного доступу всіх громадян до занять фізичною культурою і спортом, усунення дискримінації та подолання соціально-правових бар'єрів, а також створення умов для повноцінної реалізації будь-якої особистості шляхом формування прозорого та справедливого правового середовища.

Також важливо зазначити, що адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту розповсюджується на різні види рівності: рівність прав і свобод, рівність обов'язків, рівність перед законом, рівність перед судом [94,

с. 166].

Рівність у правах і свободах означає, що кожен громадянин має гарантований доступ до фізичної культури та спорту, можливість брати участь у спортивних заходах, користуватися спортивною інфраструктурою, отримувати підтримку від держави або приватних ініціатив незалежно від соціального статусу, національності, статі чи фізичних можливостей. Рівність у виконанні обов'язків передбачає, що всі учасники спортивної діяльності повинні дотримуватися однакових вимог, зокрема щодо спортивної етики, антидопінгових правил, дотримання норм спортивного права та стандартів безпеки.

Це забезпечує однакові правила гри та виключає можливість привілеїв для окремих осіб або груп. Рівність перед законом гарантує, що всі особи у сфері фізичної культури і спорту, включаючи спортсменів, тренерів, спортивних менеджерів та чиновників, перебувають у рівних правових умовах, зобов'язані діяти відповідно до чинного законодавства, не маючи жодних привілеїв чи обмежень, які б суперечили принципу правової справедливості.

Рівність перед судом означає, що у разі правопорушень або спорів у сфері фізичної культури і спорту всі суб'єкти мають право на неупереджене судове розглядання справи та рівний доступ до правового захисту, незалежно від їхнього соціального статусу, фінансових можливостей чи посадового становища.

Таким чином, осмислення сутності адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту дозволяє визначити його як складне інтегроване утворення, яке має системний характер і об'єднує нормативно-правові, організаційні, інституційні та процедурні елементи, що функціонально взаємопов'язані між собою з метою забезпечення практичної реалізації громадянами гарантованих державою прав у зазначеній сфері. Відповідно, його сутність полягає як у формальному встановленні рівності, так і у

створенні реальних умов для ефективного втілення принципу рівних можливостей через механізми адміністративно-правового регулювання.

Отже, можемо підсумувати, що сучасна парадигма адміністративного права дедалі більше відходить від традиційної концепції жорсткої державної регламентації та контрольних функцій щодо створення правових механізмів, які сприяють реалізації прав особи. У сфері фізичної культури та спорту це означає, що адміністративно-правовий механізм має бути зосереджений на створенні сприятливого нормативно-організаційного середовища, що забезпечує рівний доступ громадян до спортивних послуг, інфраструктури та програм розвитку. Таке правове середовище повинно гарантувати відсутність дискримінації за будь-якими ознаками, а також створювати ефективні механізми юридичного захисту у разі порушення прав на рівний доступ до спортивних ресурсів. Таким чином, адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту має ґрунтуватися на комплексному підході, що включає нормативно-правове регулювання, організаційні заходи, систему нагляду та контролю, а також інструменти забезпечення доступності та прозорості у сфері спорту та фізичної культури.

Також В.М. Сисюк приходить до висновку, що нормативний механізм державної політики фізичного виховання визначається як система засобів і методів, що визначають ступінь державного впливу щодо моделі поведінки всіх суб'єктів сфери фізичного виховання, забезпечують стабільність галузі шляхом нормативного визначення її елементів і динаміку розвитку через регулювання вертикальних і горизонтальних зв'язків суб'єктів [50, с. 121].

Доктринально сутність адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту полягає у створенні державно-правових умов і процедур, які дозволяють ефективно впроваджувати принцип рівності не лише як абстрактне положення, але і як реально наявний принцип. Це передбачає чітке нормативне закріплення критеріїв рівності, встановлення належних

інституційних структур, здатних забезпечити дотримання цих стандартів, та впровадження дієвих механізмів контролю і захисту громадян у випадках дискримінаційних порушень. Таким чином, механізм гарантування рівності виходить за межі декларативних положень та набуває конкретних правозастосовних рис, стаючи реальним інструментом соціальної справедливості та правового регулювання.

Висновки до розділу 1

1. Обґрунтовано, що рівність у суспільстві реалізується переважно через принцип рівноправності, який гарантує однаковий правовий статус для всіх суб'єктів правовідносин у межах правового поля держави. Сфера фізичної культури і спорту, будучи частиною соціальної політики держави, спрямована на створення умов для реалізації права кожної особи на фізичний розвиток, незалежно від її індивідуальних характеристик чи соціального статусу. Проте правове забезпечення рівності у цій сфері полягає не в абстрактному ототожненні можливостей усіх осіб, а у гарантуванні рівноправності через створення спеціальних правових механізмів.

2. Підсумовано, що сутність рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкта адміністративно-правового регулювання полягає у створенні ефективної системи державного управління, що гарантує рівний доступ до спортивних послуг та ресурсів для всіх категорій населення. Це включає правове регулювання формальної та субстантивної рівності, гендерної рівності, інклюзивності, фінансової доступності та відповідності міжнародним стандартам.

3. На основі аналізу міжнародних та національних нормативно-правових актів, які визначають гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту визначено такий перелік переваг сучасного

стану адміністративно-правового регулювання вказаної галузі, а саме: 1) міжнародно-правова інтеграція та стандартизація - Україна є учасницею ключових міжнародних конвенцій, які встановлюють високі стандарти рівності у фізичній культурі і спорті. Це дає можливість імплементації передових практик захисту прав громадян у сфері спорту; 2) конституційне закріплення принципу рівності - Конституція України гарантує рівні права громадян у доступі до спорту, що є базовою правовою основою для подальшого розвитку законодавчих механізмів їх реалізації; 3) системне та комплексне адміністративно-правове регулювання - широка законодавча база включає спеціальні закони, що регламентують діяльність спортивних організацій, соціальний захист спортсменів, інклюзивність у спорті та гендерну рівність; 4) динамічний розвиток адаптивного спорту - Україна демонструє високі досягнення у сфері адаптивного спорту у контексті адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей для підтримки спортсменів з інвалідністю й інших людей із фізичними чи психічними особливостями, які потребують адаптованих умов для занять.

4. Резюмовано, що сучасна парадигма адміністративного права дедалі більше відходить від традиційної концепції жорсткої державної регламентації та контрольних функцій щодо створення правових механізмів, які сприяють реалізації прав особи. У сфері фізичної культури та спорту це означає, що адміністративно-правовий механізм має бути зосереджений на створенні сприятливого нормативно-організаційного середовища, що забезпечує рівний доступ громадян до спортивних послуг, інфраструктури та програм розвитку. Таке правове середовище повинно гарантувати відсутність дискримінації за будь-якими ознаками, а також створювати ефективні механізми юридичного захисту у разі порушення прав на рівний доступ до спортивних ресурсів. Таким чином, адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту має

ґрунтуватися на комплексному підході, що включає нормативно-правове регулювання, організаційні заходи, систему нагляду та контролю, а також інструменти забезпечення доступності та прозорості у сфері спорту та фізичної культури.

РОЗДІЛ 2.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ЕЛЕМЕНТІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ ГАРАНТУВАННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ГРОМАДЯН У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

2.1 Система суб'єктів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту

Формування ефективної системи гарантування рівного доступу до спортивних ресурсів, інфраструктури та програм є вагомим чинником зміцнення здоров'я нації, інтеграції соціально вразливих груп, популяризації здорового способу життя та підвищення міжнародного авторитету держави у сфері спорту. Водночас сучасні виклики, з якими стикається Україна, ускладнюють реалізацію принципів рівності у спортивній галузі. Від 2014 року на території України триває військова агресія з боку Російської Федерації, яка з 2022 року переросла у повномасштабну війну. Ця ситуація супроводжується масовими порушеннями прав людини, зокрема, у сфері охорони здоров'я, фізичної культури і спорту, а також загостренням проблем гендерної рівності. Військові дії спричинили значні міграційні процеси, руйнування спортивної інфраструктури, обмеження доступу до занять спортом для широких верств населення, особливо для внутрішньо переміщених осіб, жінок, дітей, ветеранів війни та осіб з інвалідністю. У цьому контексті особливого значення набуває ефективне адміністративно-правове регулювання, спрямоване на створення умов для рівноправного розвитку фізичної культури і спорту в умовах кризи.

Гарантування рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту передбачає формування цілісної системи суб'єктів, які реалізують відповідні державні політики, правові механізми, інституційні ініціативи та міжнародні зобов'язання України. Діяльність відповідних

суб'єктів є багаторівневою та передбачає участь законодавчих, виконавчих, місцевих, самоврядних, міжнародних та громадських інституцій. Вони забезпечують правове регулювання, фінансування, моніторинг та контроль, а також розвиток нормативно-правової бази, спрямованої на усунення будь-яких форм дискримінації та створення рівних умов для всіх категорій населення. З огляду на вказане нами вище, проведення комплексного наукового аналізу системи суб'єктів гарантування рівних прав і можливостей у сфері фізичної культури і спорту є надзвичайно актуальним.

Перед українським суспільством сьогодні, стоїть важливе соціальне завдання, яке стосується інтеграції культурного потенціалу в практику. Це стало можливим завдяки особистостям нової формації, яким притаманні високі професійні та особисті якості, що відповідають високим вимогам сучасного суспільства. Дані особи повинні мати високу фізичну форму та працездатність, власну фізичну культуру та духовність. Основою фізичного виховання має стати формування гармонійної високоморальної особистості, громадянина, який отримує системні навички у галузі фізичної культури. Сучасне покоління не боїться конкуренції, вміє приймати самостійні рішення, бути творчими, глибокими, активними та високоморальними [50, с. 22].

Безпосередньо впливаючи на становлення, розвиток фізичної культури, держава має свої зовсім конкретні політичні, економічні та соціальні інтереси, які багато в чому пов'язані з тією особливою роллю, що фізичне виховання відіграє в сучасному суспільстві, впливаючи практично на всі сфери сучасного суспільства: політику, економіку, техніку, науку, освіту, мистецтво, засоби масової інформації, сферу дозвілля. Проведений аналіз державного регулювання діяльності фізкультурно-спортивних організацій доводить об'єктивну необхідність впливу держави на процеси становлення, розвитку та ефективного фізичного виховання [12, с. 134-138]. На думку С.Б. Боднара, соціальні факти демонструють наближення нерівності до природного, а рівності – до штучно створених відносин, що підтверджує

самовідтворення нерівності у будь-яких соціокультурних системах, легкість і постійність, із якими нерівність устанавлюється у глобальних суспільних формаціях, а також багатоаспектність проблем реалізації принципу рівності. Отож, сучасне розуміння концепту «рівність» дослідник трактує як прояв незалежності й оцінюється сучасною правосвідомістю як обставина, що надає нормативного змісту реалізації самостійності суб'єкта права [39, с. 173]. З огляду на це, держава відіграє ключову роль у формуванні механізмів забезпечення рівних прав і можливостей, адже саме вона є суб'єктом, наділеним владними повноваженнями та обов'язком усувати правові та інституційні перешкоди для реалізації цього принципу. Від держави вимагається не лише усунення юридичних бар'єрів, що можуть ускладнювати або обмежувати реалізацію рівності в різних сферах суспільного життя, зокрема у сфері фізичної культури і спорту, а й створення необхідних інституційних та правових механізмів для її реального втілення. Таким чином, держава діє через систему суб'єктів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту, кожен з яких має визначену компетенцію у цій сфері.

Принцип юридичної рівності всіх людей перед законом, а також в контексті осмислення зв'язку людини та існуючого правопорядку є не просто однією з множини базових засад, на яких ґрунтується і вибудовується правопорядок у всіх сучасних правових і соціальних державах [95, с. 177]. Зазначений принцип виступає центральною правовою засадою, котрою пронизується вся правова система цивілізованої держави та діяльності усіх її суб'єктів [96, с. 24-34].

Популяризація фізичної культури та спорту як важливого суспільного інституту є одним із пріоритетних напрямів державної політики, що реалізується через систему органів влади. Вказані інституції забезпечують розроблення та впровадження комплексних заходів, спрямованих на стимулювання громадян до систематичних занять фізичною культурою, розширення доступу до масового спорту, а також розвиток спортивної

інфраструктури [97, с. 14-15]. Водночас держава сприяє організації науково-дослідної діяльності у сфері фізичної культури, що має на меті підвищення ефективності державного регулювання, удосконалення правових механізмів забезпечення рівних можливостей для всіх категорій населення, а також модернізацію матеріально-технічної бази фізкультурно-спортивного руху.

Г.Ю. Бордюгова, стверджує, що суспільні відносини, які виникають щоденно між суб'єктами діяльності в сфері фізичної культури і спорту перетворюються на спортивні правовідносини тоді, коли на них розповсюджується дія норм, які містяться в найрізноманітніших нормативно – правових актах спортивного законодавства. Навіть правила змагань до певної міри вже є засобами регулювання, за своїм складом це регулюючі норми, недотримання яких тягне за собою відповідальність [98, с. 119]. Однак, щоб розуміти, хто ж відноситься до суб'єктів гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту, потрібно дослідити правову природу суб'єкта права та суміжних категорій в цілому.

У юридичній науці, зокрема в теорії держави та права, найбільш визнаними та широко застосовуваними є визначення понять «суб'єкт права» і «суб'єкт правовідносин», запропоновані О. Ф. Скакун [85, с. 354]. На думку дослідниці, суб'єктом права слід вважати особу чи організацію, що наділені правосуб'єктністю, тобто здатністю бути носієм прав та обов'язків. Натомість суб'єкт правовідносин – це конкретний індивідуальний або колективний суб'єкт права, який реалізує свою правосуб'єктність через участь у конкретних правовідносинах, виконуючи суб'єктивні юридичні права, обов'язки та повноваження [85, с. 356]. У сфері адміністративного права та гарантування рівних прав у фізичній культурі і спорті ця відмінність має ключове значення. Вона дозволяє визначати обсяг прав та обов'язків органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, спортивних федерацій та інших учасників правовідносин, які беруть участь у забезпеченні рівноправного доступу громадян до спорту та фізичної активності. Таким чином, розмежування цих понять сприяє

точнішому регулюванню правових механізмів у сфері фізичної культури та спорту.

Правосуб'єктність учасників характеризується виключно галузевою ознакою. Вона реалізується лише в межах певного виду правовідносин [99]. Тобто, учасникам адміністративно-правових відносин притаманна адміністративна правосуб'єктність, що може бути реалізована безпосередньо у даних правовідносинах. Як вважає М. О. Перепелиця, суб'єкт права – це особа, потенційно здатна бути учасником правовідносин, а суб'єкт правовідношення – особа, що реально бере участь у правовідношенні [100, с. 11]. Зважаючи на наведені визначення поділяємо точку зору В. В. Мурзи, згідно з якою суб'єкт права наділений певною можливістю реалізовувати свої правові можливості, проте їх фактичне використання залежить від волевиявлення особи та конкретних правових умов [101, с. 322].

У межах адміністративно-правового регулювання фізичної культури і спорту особливу роль відіграє адміністративна правосуб'єктність, що визначає здатність органів влади, громадських організацій, юридичних і фізичних осіб виступати учасниками адміністративно-правових відносин. Це означає, що суб'єкти гарантування рівних прав і можливостей у сфері фізичної культури та спорту можуть мати потенційну або реальну адміністративну правосуб'єктність: наприклад, центральні органи виконавчої влади володіють загальною адміністративною правосуб'єктністю, оскільки можуть приймати нормативні акти та контролювати їх дотримання, тоді як спортивні федерації чи місцеві органи влади реалізують адміністративну правосуб'єктність у межах делегованих повноважень.

Необхідність розмежування понять «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин» підтримують такі науковці, як М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко та О. В. Петришин, які вказують на те, що ці категорії не є тотожними. По-перше, правовідносини становлять лише одну з можливих форм реалізації правових норм, але не охоплюють усі механізми правового регулювання. По-

друге, певні категорії осіб, зокрема малолітні діти чи особи, які мають психічні захворювання, визнаються суб'єктами права, проте вони не можуть набувати статусу суб'єктів правовідносин через відсутність необхідної дієздатності. По-третє, кожен громадянин володіє правосуб'єктністю, тобто є суб'єктом права, однак він не завжди вступає у конкретні правовідносини та реалізує свої правові можливості [102, с. 338].

Як зазначає М. Хаустова, суб'єкти права як особи, навколо яких формуються правові зв'язки, для досягнення своїх практичних цілей вступають у правову комунікацію, намагаються формувати не тільки свої правові відносини, але й створювати «другу природу» – право [103, с. 32]. При цьому важливо розмежовувати суб'єкта права та суб'єкта правовідносин. Перший є вихідною правовою категорією, яка потенційно охоплює всіх осіб, наділених правоздатністю, тоді як другий – це конкретний учасник правовідносин, який реалізує свою правосуб'єктність у межах визначених правових норм [103, с. 32; 104, с. 176-177]. Таким чином, суб'єкт правовідносин завжди належить до категорії суб'єктів права, однак суб'єкт права не завжди бере участь у правовідносинах. Суб'єкт правовідносин є конкретно визначеним носієм правосуб'єктності, який реалізує її в межах певних правовідносин – цивільних, адміністративних, трудових тощо. Водночас суб'єкти управління виконують функцію активного елемента в системі регулювання, взаємодіючи з об'єктом управління, проте їхній функціональний потенціал, сфера компетенції та межі впливу визначаються саме характеристиками об'єкта, що часто відображається у самій структурі та діяльності управлінського суб'єкта [105, с. 98].

У сфері адміністративного права, наприклад, В. Б. Авер'янов вважає, що суб'єкт адміністративного права – це учасник суспільних відносин, який має визначені адміністративно-правовими нормами суб'єктивні права та юридичні обов'язки [106, с. 189]. Водночас варто зауважити, що таке розуміння є надто широким, адже ключовою характеристикою суб'єкта адміністративного права є його здатність вступати в адміністративні

правовідносини. Це дає підстави стверджувати, що поняття «суб'єкт адміністративно-правових відносин» є більш вузьким і конкретизує фактичну участь суб'єкта у відповідних правовідносинах.

На думку В. Л. Коваля, В. К. Колпакова та Ю. А. Ведернікова, суб'єкт адміністративного права є носієм (власником) юридичних прав і обов'язків у сфері державного управління, які визначені нормами адміністративного права. Такий суб'єкт має здатність реалізовувати надані йому права та виконувати покладені на нього обов'язки, діючи в межах встановлених правових приписів [107, с. 96; 108, с. 69; 109, с. 40].

Відповідно до позиції Ю. М. Фролова, суб'єкт адміністративного права – це самостійна особа, яка наділена адміністративною правосуб'єктністю, тобто має юридично закріплені права та обов'язки в межах адміністративного права. Такий суб'єкт має потенційну можливість здійснювати власну волю в рамках адміністративно-правових відносин, реалізуючи свої правомочності та виконуючи покладені на нього зобов'язання [110, с. 551].

На думку Т. О. Мацелик, суб'єкт адміністративного права є незалежним правовим утворенням, що володіє здатністю вступати в адміністративно-правові відносини. Йому притаманні власні інтереси, стратегічні цілі та волевиявлення, що формують базис його правосуб'єктності загалом і, зокрема, адміністративної правосуб'єктності [111, с. 160]. Водночас, відповідно до позиції С. М. Алфьорова, С. В. Ващенко та М. М. Долгополової, суб'єкти адміністративного права – це як фізичні, так і юридичні особи, які, згідно з положеннями адміністративного законодавства, наділені конкретним обсягом прав та обов'язків у сфері адміністративно-правового регулювання суспільних відносин. Вони також відіграють ключову роль у реалізації функцій виконавчої влади [112, с. 26]. Розглядаючи суб'єкта адміністративного права в загальнотеоретичному контексті, необхідно підкреслити його багатofункціональну природу. Будучи носієм визначених правових можливостей та обов'язків, він виконує роль регулятора адміністративних процесів, що відбуваються в публічному управлінні.

Важливим є також те, що суб'єкти адміністративного права можуть бути як державними органами, так і недержавними установами, які взаємодіють із державою та громадянами в межах адміністративних правовідносин. Таким чином, адміністративно-правова суб'єктність відображає здатність брати участь у правовідносинах та забезпечує ефективне функціонування механізму державного управління в умовах правової держави.

А. Апарова, у свою чергу під суб'єктом спортивних правовідносин розуміє особу чи сукупність осіб, які беруть участь у спортивній діяльності та наділяється при цьому спортивним законодавством певними суб'єктивними правами та юридичними обов'язками [113, с. 10]. Таким чином, правове регулювання спортивної діяльності є багаторівневим процесом, що враховує специфіку суб'єктів, їх правові статуси та особливості взаємодії у сфері спорту як об'єкта адміністративно-правового регулювання.

Реалізацію державної політики у сфері фізичної культури і спорту на місцях здійснюють обласні та районні державні адміністрації, відповідні ради та органи місцевого самоврядування, які в межах своїх повноважень здійснюють виконавчі та організаційно-розпорядчі функції щодо організації та розвитку сфери фізичної культури і спорту [114, с. 230-231].

Роль органів місцевого самоврядування та державних адміністрацій у сфері фізичної культури та спорту є визначальною для ефективної реалізації державної політики в цій галузі. Саме вони забезпечують адаптацію загальнодержавних стратегій до конкретних регіональних умов, сприяючи їх належному виконанню. Важливою складовою діяльності цих суб'єктів є координація між центральними органами влади, спортивними організаціями та громадськістю, що дозволяє ефективно реалізовувати заходи, спрямовані на розвиток фізичної культури, залучення населення до здорового способу життя, організацію масових спортивних заходів та підтримку професійного спорту.

Таким чином, можемо резюмувати, що суб'єкт гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту - це юридичні та фізичні

особи, наділені компетенцією, правами та обов'язками щодо забезпечення рівного доступу громадян до занять фізичною культурою та спортом, усунення дискримінаційних бар'єрів, створення належних умов для реалізації гарантованих прав, формування ефективної нормативно-правової бази, фінансування, координації, контролю та моніторингу відповідних процесів.

Дана категорія охоплює державні, самоврядні, громадські, міжнародні та приватні інституції, які через правові, організаційні, економічні та соціальні механізми забезпечують реалізацію рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту. Суб'єкти гарантування виконують свої функції шляхом правотворчої діяльності, державного управління, адміністрування спортивної інфраструктури, реалізації програм соціальної підтримки, фінансування спортивних заходів, забезпечення дотримання прав людини у сфері фізичної культури та контролю за імплементацією принципу рівності.

Характерними ознаками суб'єкта гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту можна назвати наступні: 1) правосуб'єктність – наявність юридично визначеного статусу, що дозволяє здійснювати дії у сфері гарантування рівності у спорті та фізичній культурі; 2) адміністративно-правова компетенція – визначені законом функції, права, обов'язки та відповідальність у сфері забезпечення рівного доступу громадян до фізичної культури і спорту; 3) інституційна спроможність – наявність необхідних ресурсів (кадрових, фінансових, матеріальних) для реалізації державної політики у сфері рівних можливостей; 4) юридична відповідальність – зобов'язання діяти відповідно до міжнародних і національних стандартів рівності, а також відповідальність за порушення цих зобов'язань; 5) функціональна багаторівневість – включення до системи гарантування рівних можливостей різних рівнів управління: державного, регіонального, місцевого, міжнародного та громадського; 6) галузева спрямованість – спеціалізація суб'єкта у сфері фізичної культури і спорту або

залученість до цього процесу через виконання міжгалузевих функцій (фінансових, освітніх, медичних, соціальних тощо); 7) моніторингово-контрольна функція – забезпечення виконання норм законодавства, контроль за імплементацією стандартів рівності, виявлення та усунення дискримінаційних практик у сфері спорту; 8) соціальна орієнтованість – спрямованість діяльності на створення рівних умов для всіх категорій населення, включаючи осіб з інвалідністю, жінок, дітей, ветеранів та інших соціально вразливих груп; 9) міжнародне співробітництво – співпраця з міжнародними організаціями (ЮНЕСКО, ООН тощо) для впровадження передових практик у сфері рівноправного доступу до спорту; 10) антидискримінаційний імператив – дотримання принципів недискримінації, гендерної рівності, інклюзії та доступності у спорті як ключових стандартів правового регулювання.

Як зазначає О.М. Залізко, суб'єктами міжнародних приватних спортивних відносин є фізичні та/або юридичні особи, наділені певним правовим статусом, тобто правами і обов'язками у зв'язку зі здійсненням тренувально-змагальної діяльності. До них належать: спортсмени (фізичні особи, які систематично займаються певним видом (видами) спорту та беруть участь у спортивних змаганнях); фахівці сфери фізичної культури і спорту (тренери, арбітри, посередники тощо); заклади фізичної культури і спорту (спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, школи вищої спортивної майстерності, центри олімпійської підготовки, центри студентського спорту вищих навчальних закладів, центри фізичної культури і спорту інвалідів); національні та міжнародні спортивні організації (Національний олімпійський комітет, Міжнародний олімпійський комітет, Спортивний арбітражний суд, Міжнародний паролімпійський комітет, Всесвітнє антидопінгове агентство, національні та міжнародні федерації з різних видів спорту тощо). До другої групи слід віднести: спонсорів, волонтерів, вболівальників, а також інших фізичних та юридичних осіб, які безпосередньо не беруть участь в

спортивних відносинах, але сприяють розвитку спорту [115, с. 24-25].

Державне управління у сфері фізичної культури і спорту є організованим та цілеспрямованим впливом спеціалізованого виконавчо-розпорядчого апарату на суспільні відносини, що формуються в процесі реалізації державної політики у сфері розвитку та популяризації фізичної культури і масового спорту. Цей процес здійснюється в чітко визначених організаційних формах, що мають владний характер та базуються на системі адміністративно-правового регулювання [116, с. 139-134]. Основним завданням державної політики у сфері фізичного виховання є не лише забезпечення рівного доступу громадян до фізичної активності, а й реалізація основоположних прав людини, включаючи свободу світогляду та віросповідання. Крім того, державна політика у цій сфері має сприяти гармонізації суспільних та державних інтересів, створюючи умови для всебічного духовного розвитку громадян. Фізичне виховання та масовий спорт відіграють важливу роль у формуванні особистості, сприяючи розвитку її фізичних, моральних та етичних якостей [117, с. 40].

Держава, виступаючи основним суб'єктом регулювання сфери фізичного виховання та масового спорту, реалізує відповідну політику через систему органів державної влади, які мають чітку ієрархію та визначені повноваження. До суб'єктів, що беруть участь у формуванні та реалізації державної політики у цій сфері, належать також суспільні інституції, включаючи спортивні асоціації, громадські об'єднання, благодійні фонди, що спеціалізуються на оздоровчій діяльності, а також інші організації, що сприяють розвитку фізичної культури та спорту [118, с. 120]. Спільна взаємодія цих суб'єктів створює необхідні умови для забезпечення рівного доступу громадян до занять спортом, підвищення рівня фізичної активності та зміцнення здоров'я населення.

С. М. Балабан, у свою чергу визначає, що систему суб'єктів публічного адміністрування сферою фізичної культури і спорту складають суб'єкти: 1) загальної (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів

України, центральні органи виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування); 2) галузевої (спеціальної) (для них адміністрування у фізкультурно-спортивній галузі є основним або одним з основних напрямів їхньої діяльності, наприклад Міністерство молоді та спорту України); 3) міжгалузевої (функціональної) (наприклад, Комітет з фізичного виховання і спорту Міністерства освіти і науки України, спортивні установи Міністерства оборони України тощо); 4) спеціалізованої (самоврядної) (Національний олімпійський комітет України, Національний комітет спорту інвалідів України, Спортивний комітет України, спортивні федерації тощо) компетенції [11, с.126].

Тож, беручи до уваги здійснений аналіз пропонуємо розділяти систему суб'єктів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту на загальні та спеціальні.

До загальних суб'єктів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту відносимо таких: 1) Верховна Рада України - парламент як вищий представницький орган державної влади здійснює законодавче регулювання та контроль у сфері фізичної культури і спорту. Верховна Рада ухвалює основні закони, які закріплюють принцип рівності у спорті (наприклад, Закон України «Про фізичну культуру і спорт», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» тощо). Крім того, ВРУ здійснює бюджетний контроль, визначає фінансування спортивних програм та аналізує їхню ефективність через відповідні комітети; 2) Президент України - глава держави відіграє важливу роль у формуванні стратегічної політики у сфері фізичної культури та спорту. Президент видає укази, які визначають пріоритети спортивного розвитку, ініціює програми державного рівня та здійснює нагородження видатних спортсменів. Президент також сприяє міжнародній співпраці у сфері спорту, підписує відповідні міжнародні договори та акти; 3) Кабінет Міністрів України - уряд здійснює координацію діяльності всіх органів виконавчої влади, які беруть участь у забезпеченні

рівних прав і можливостей у сфері фізичної культури і спорту. Кабінет Міністрів затверджує державні програми, визначає бюджетне фінансування, забезпечує виконання міжнародних зобов'язань України, укладає міжурядові угоди щодо спортивної співпраці; 4) Міністерство економіки України та Міністерство фінансів України - дані органи відповідають за розробку механізмів фінансування спортивної галузі, визначають нормативи кадрового забезпечення, затверджують стандарти бюджетної підтримки спортивних програм, контролюють цільове використання коштів, що виділяються на розвиток фізичної культури і спорту; 5) Міністерство охорони здоров'я України - МОЗ України відіграє ключову роль у забезпеченні медичного супроводу спортивної діяльності, зокрема щодо охорони здоров'я спортсменів, антидопінгового контролю та медичної реабілітації. Важливим напрямом є розвиток адаптивного спорту для осіб з інвалідністю, що безпосередньо пов'язане з програмами медико-соціального забезпечення; 6) органи місцевого самоврядування - місцеві ради, виконавчі органи, територіальні громади відповідають за розвиток спортивної інфраструктури на місцях, фінансування спортивних заходів, популяризацію фізичної культури серед населення, створення безбар'єрного середовища для осіб з інвалідністю, проведення регіональних і місцевих спортивних заходів.

До спеціальних суб'єктів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту належать такі: 1) Міністерство молоді та спорту України - центральний орган виконавчої влади, який безпосередньо здійснює державну політику у сфері фізичної культури та спорту. Його функції охоплюють розробку законодавчих ініціатив, управління державними спортивними програмами, контроль за спортивними організаціями, реалізацію антидопінгових заходів, розвиток інклюзивного спорту та підтримку міжнародної спортивної співпраці; 2) Комітет з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України - забезпечує фізичне виховання у навчальних закладах, розвиток студентського спорту, впровадження програм здорового способу життя серед

молоді, підготовку спортивних резервів та координацію діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл; 3) Міністерство оборони України (спортивні установи та військовий спорт) - відповідає за розвиток фізичної культури у Збройних Силах України, підготовку військових спортсменів, організацію спортивних заходів серед військовослужбовців, підтримку національних змагань з військово-спортивних дисциплін; 4) Національний олімпійський комітет України - є самоврядною громадською організацією, яка координує розвиток олімпійського руху в Україні. Національний олімпійський комітет України бере участь у формуванні спортивної політики, популяризації олімпійських цінностей, організації підготовки національних збірних до міжнародних змагань, співпрацює з Міжнародним олімпійським комітетом; 5) національний комітет спорту інвалідів України - організація, що займається розвитком адаптивного спорту в Україні, координацією паралімпійського та дефлімпійського руху, забезпеченням прав осіб з інвалідністю на участь у фізичній культурі та спорті, залученням державного фінансування для створення доступного спортивного середовища; 6) Спортивний комітет України - об'єднує національні спортивні федерації, здійснює координацію неолімпійських видів спорту, розробляє програми їхнього розвитку, організовує національні та міжнародні змагання, популяризує фізичну активність серед населення; 7) спортивні федерації та асоціації - незалежні організації, які регулюють діяльність у певних видах спорту, встановлюють правила змагань, забезпечують підготовку спортсменів, формують національні збірні, розвивають спортивні дисципліни та контролюють виконання міжнародних спортивних стандартів.

Отже, система суб'єктів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту є багаторівневою та охоплює як загальні органи державної влади, так і спеціалізовані організації. Кожен із суб'єктів виконує унікальну функцію, спрямовану на забезпечення рівного доступу громадян до спорту, усунення дискримінаційних бар'єрів, розвиток спортивної інфраструктури, популяризацію фізичної активності та

міжнародну інтеграцію українського спорту. Удосконалення взаємодії між цими суб'єктами є важливим завданням, що сприятиме підвищенню ефективності адміністративно-правового регулювання у сфері фізичної культури і спорту.

2.2. Адміністративні інструменти гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту

Гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту є одним із ключових напрямів державної політики України, що відповідає міжнародним зобов'язанням країни у сфері прав людини та соціальної інтеграції. Важливим елементом цього процесу є адаптація національного законодавства до європейських стандартів, що є визначальним у межах співробітництва між Україною та Європейським Союзом [119]. Тому, вагомим правовим інструментом налагодження співробітництва між Україною та Європейським Союзом є Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, підписана 27 червня 2014 року [120], яка містить положення, що прямо чи опосередковано впливають на формування політики недискримінації, рівності та інклюзії, включаючи сферу фізичної культури та спорту.

Фізична культура та спорт відіграють критичну роль у формуванні здорової нації, соціальній інтеграції, розвитку особистості та реалізації принципу рівності. Однак, попри формальне закріплення норм, що забороняють дискримінацію у сфері фізичної культури та спорту, на практиці продовжують існувати системні бар'єри, які обмежують доступ окремих категорій громадян – зокрема осіб з інвалідністю, представників різних соціальних груп, жінок та молоді – до спортивної інфраструктури та програм фізичного розвитку.

Необхідність аналізу адміністративних інструментів гарантування рівних прав та можливостей у цій сфері зумовлена потребою розробки ефективних механізмів їхньої реалізації. Адже адміністративно-правове регулювання є ключовим інструментом формування державної політики, що спрямована на усунення будь-яких форм дискримінації, створення рівноправного доступу до спортивних можливостей та розширення соціального впливу фізичної культури.

Проблематика адміністративних інструментів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту у тій чи іншій мірі досліджувалася різними науковцями, серед яких, насамперед, варто назвати наступних: О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, В. Т. Білоус, Ю. В. Гаруст, І. С. Гриценко, О. М. Люшик, Е.О. Казміришин, Т. А. Кобзева, О.С. Кравченко, А. М. Куліш, В. В. Люх, В. І. Мельник, О. М. Музичук, С. І. Лекарь, О. І. Нікітенко, С. М. Ольховська, А.О. Орел, Н. С. Панова, І. В. Патерило, О.О. Усик, Ю. С. Шемшученко та ін. Тим не менш, не применшуючи значення праць вказаних вчених, досі в доктрині адміністративного права не було здійснено комплексного та детального дослідження адміністративних інструментів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту, що й обумовлює актуальність нашої тематики.

Варто вказати, що аналіз адміністративних інструментів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту, які ще часто в доктрині адміністративного права вважають засобами або прийомами доцільно почати з розкриття розуміння змісту адміністративно-правових засад. Так, термін «засада» у тлумачному словнику української мови визначається, як: 1) основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; 2) вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки; 3) спосіб, метод здійснення чого-небудь [121, с. 300].

Отже, адміністративно-правові засади, що стосуються сфери фізичної культури та спорту, є загальноправовими орієнтирами та базисними

правилами, що визначають стратегічні напрями й методи правового регулювання у цій галузі. Розгляд адміністративно-правових засад у контексті фізичної культури та спорту виходить за межі традиційного правового регулювання та набуває філософського значення як механізм досягнення соціальної гармонії. Встановлення рівних прав і можливостей у досліджуваній нами сфері гарантує дотримання адміністративно-правових норм і формує суспільну культуру справедливості. Адміністративні інструменти є проявом правової аксіології, де державне регулювання виступає інструментом підтримки соціальної рівноваги та забезпечення свободи вибору для кожного громадянина.

Н.С. Панова наголошує, що адміністративно-правові засади діяльності характеризуються сукупністю адміністративно-правових норм, що визначають основні цінності, принципи, завдання, форми та методи нормотворчої і розпорядчої діяльності органів виконавчої влади [122, с. 4]. У цьому контексті адміністративно-правові засади можуть бути розкриті через призму юридичних норм та інституціональної теорії права, яка розглядає адміністративні механізми як засоби легітимізації державної політики у відповідній сфері.

Установлення норм адміністративного права, які визначають адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права, формальна фіксація принципів адміністративного права так би й залишилися прописними істинами, які б ніколи не були реалізовані на практиці, якщо б в арсеналі суб'єктів публічної адміністрації не було належних й ефективних інструментів публічного адміністрування. Саме використовуючи їх, суб'єкти публічної адміністрації вступають в адміністративно-правові відносини і досягають бажаного для публічного адміністрування якнайповнішого забезпечення прав, свобод та законних інтересів приватних осіб публічного інтересу держави й суспільства загалом [123, с. 238].

Публічне адміністрування інструментів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту передбачає баланс між

державним регулюванням та особистою автономією, адміністративні інструменти виконують роль своєрідного мосту між формальними приписами та їхньою матеріалізацією у вигляді практичних гарантій. Відповідно, вони є елементами правового забезпечення та важливим чинником, що визначає якість суспільного життя, сприяючи створенню умов для рівного доступу до спортивних та оздоровчих програм, незалежно від соціального статусу, статі чи фізичних можливостей громадян.

Як вірно зазначає І. В. Патерило, під інструментом правового регулювання необхідно розуміти цінності права як цілісний арсенал, комплексний спектр правових феноменів різних рівнів, що відокремлюються та розглядаються у контексті потреб юридичної практики, а також їх функціонального призначення, тобто саме тих рис, що характеризують їх як інструменти розв'язання за допомогою них соціальних, економічних або політичних завдань [124, с. 4]. З позиції аксіологічного підходу адміністративні інструменти є виразом суспільного консенсусу щодо необхідності формування рівного доступу до фізичної активності, незалежно від соціального статусу, фізичних можливостей чи економічного становища особи.

О.І. Безпалова вказує, що закон є цікавим не лише з юридичної точки зору, він є тим необхідним інструментом (засобом), завдяки якому регулюються суспільні відносини, що виникають в процесі реалізації правоохоронної функції держави уповноваженими на те суб'єктами [84, с. 180]. Тобто, закон є активним засобом впливу на суспільні процеси через адміністративно-правові механізми його реалізації.

В доктрині адміністративного права вчені визначають, що інструмент публічного адміністрування – це зовнішній вираз однорідних за своїм характером і правовою природою груп адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, що реалізується у межах відповідності визначеної законом компетенції з метою досягнення бажаного публічного результату. Інструмент публічного адміністрування характеризуються такими ознаками:

є зовнішнім виразом форми адміністративної діяльності публічної адміністрації; віддзеркалюють правову динаміку (адміністративну діяльність) публічного адміністрування; залежать від змісту компетенцій суб'єктів публічної адміністрації; їх вибір зумовлюється специфікою поставленої мети щодо певного об'єкта публічного впливу, що встановлює найкращий ефективний варіант діяльності [125, с. 182–184].

Таким чином, адміністративні інструменти у досліджуваній нами сфері можуть розглядатися як засоби соціального балансу, що спрямовані на підтримку фізичного та ментального благополуччя громадян, водночас виконуючи роль механізму правової інтеграції та запобігання дискримінації. Це підкреслює їх функціональний і соціально-ціннісний характер у правовій системі. Водночас ефективність таких інструментів залежить від рівня їхньої відповідності реальним потребам громадян та наявності механізмів контролю за їх застосуванням.

Під самою ж категорією «адміністративно-правовий інструмент» Е.О. Казміришин трактує юридичні засоби (прийоми), які використовуються публічною адміністрацією для здійснення регулюючого впливу на учасників суспільних відносин, що склалися у сфері публічного адміністрування [126, с. 79].

Залежно від характеру суспільних потреб, адміністративні інструменти можуть набувати різних форм – від імперативних правових приписів до гнучких процедурних механізмів, спрямованих на підтримку рівноваги між державними інтересами та правами приватних осіб. Адміністративне регулювання у відповідній сфері має подвійний вимір: воно одночасно виконує роль юридичного обмежувача для недобросовісних практик та стимулюючого чинника для створення сприятливого середовища, що сприяє фізичному розвитку населення. Таким чином, адміністративно-правові інструменти визначають межі допустимого впливу держави і формують соціальний простір, у якому рівність прав та можливостей у спорті стає не декларативною, а реально діючою категорією.

О. С. Кравченко, аналізуючи адміністративно-правові засоби реалізації гендерної політики в Україні, відзначає, що основними з них є такі: формування законодавства про гендерну рівність та недискримінацію чоловіків і жінок, а також контроль за його виконанням; ефективне забезпечення діяльності державних інституцій, які здійснюють контроль за реалізацією національної гендерної політики; розробка та забезпечення різноманітних соціальних програм та проєктів, пов'язаних із забезпеченням гендерної рівності та гендерної недискримінації; проведення досліджень та публікація результатів цих досліджень з метою забезпечення рівних прав та можливостей як для чоловіків, так і для жінок [127, с. 133].

Аналіз адміністративно-правових засобів реалізації гендерної політики є важливим для розуміння механізмів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту, оскільки ця галузь є однією з тих, де гендерна нерівність проявляється найбільш помітно. Адміністративні інструменти виконують функцію правового регулювання та соціальної трансформації, сприяючи подоланню бар'єрів у доступі до спортивної діяльності, фінансування, тренувальних можливостей та керівних посад у спортивних організаціях. Ефективне застосування адміністративних інструментів у сфері фізичної культури і спорту повинно базуватися на принципах рівності та прозорості, забезпечуючи кожній особі можливість реалізувати свої права та потенціал у спортивній діяльності.

На думку А.О. Орел, особливість адміністративних інструментів запобігання дискримінації за гендерною ідентичністю полягає у їхній здатності забезпечувати практичну реалізацію прав людини в умовах сучасних суспільно-правових трансформацій, що включає як правові заходи, так і організаційно-правові механізми, ефективність яких залежить від якості законодавчої бази, узгодженості дій публічної адміністрації та рівня обізнаності суспільства [128, с. 602].

Тож, адміністративні інструменти у сфері фізичної культури та спорту формують правові рамки для захисту рівності і сприяють активній

трансформації суспільних уявлень про гендерну справедливість, фізичну активність та інклюзивність у спорті. Таким чином, адміністративно-правові інструменти у сфері фізичної культури та спорту можуть розглядатися як форма нормативної інтервенції, спрямованої на створення рівних можливостей для всіх категорій громадян.

Е.О. Казміришин під самою ж категорією «адміністративно-правовий інструмент» пропонує розуміти юридичні засоби (прийоми), які використовуються публічною адміністрацією для здійснення регулюючого впливу на учасників суспільних відносин, що склалися у сфері публічного адміністрування [126, с. 79].

А.О. Орел обґрунтовує, що адміністративні інструменти запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності в Україні – це юридично-гарантовані та організаційно-визначені форми, методи та засоби публічного впливу, які застосовуються уповноваженими суб'єктами публічної адміністрації у визначеній адміністративній процедурі або адміністративно-юрисдикційному порядку для запобігання та усунення проявів дискримінації, забезпечення рівності прав, свобод та можливостей осіб незалежно від гендерної ідентичності [128, с. 602].

Отже, можемо резюмувати, що адміністративні інструменти гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту – це комплекс правових засобів, механізмів та організаційно-процедурних прийомів, що забезпечують формально-юридичні гарантії дотримання правових норм, що забороняють дискримінацію за будь-якої ознаки та застосовуються суб'єктами публічної адміністрації в межах визначеної законом компетенції з метою практичної реалізації державної політики рівності у сфері фізичної культури та спорту.

Таким чином, дослідження правової природи адміністративних інструментів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту дозволяє констатувати їх комплексний, системний та багатовимірний характер. Дані інструменти виступають правовими нормами,

що встановлюють межі допустимої поведінки і ціннісними механізмами, які виражають суспільний консенсус щодо необхідності забезпечення соціальної справедливості й рівності доступу до спорту. Правова природа адміністративних інструментів охоплює нормативно-правовий аспект, який виражається у закріпленні відповідних норм у законодавстві та контролі за їх виконанням, і організаційний аспект, що передбачає проведення просвітницьких заходів, моніторингу, формування відповідної інфраструктури та впровадження соціальних програм.

Ефективність застосування адміністративних інструментів визначається ступенем узгодженості та комплексності державної політики, рівнем професійної підготовки посадовців, якістю нормативної бази та активністю громадянського суспільства. Відтак, правова природа адміністративних інструментів гарантування рівних можливостей у фізичній культурі та спорті охоплює нормативну та етичну складову, що вимагає врахування суспільних очікувань щодо справедливості й доступності спортивних ресурсів.

Установлення норм адміністративного права, які визначають адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративного права, формальна фіксація принципів адміністративного права так би й залишилися прописними істинами, які б ніколи не були реалізовані на практиці, якщо б в арсеналі суб'єктів публічної адміністрації не було належних й ефективних інструментів публічного адміністрування. Саме використовуючи їх, суб'єкти публічної адміністрації вступають в адміністративно-правові відносини і досягають бажаного для публічного адміністрування якнайповнішого забезпечення прав, свобод та законних інтересів приватних осіб публічного інтересу держави й суспільства загалом [123, с. 238].

На думку К. Примакова, інструменти функціонування публічної адміністрації являють собою систему однорідних за юридичною природою і змістовним наповненням адміністративно-правових дій, які виявляються назовні в межах визначених законом форм, реалізуються уповноваженими суб'єктами відповідно до встановлених процедур і спрямовані на виконання

завдань та функцій публічної адміністрації, а також на забезпечення прав та законних інтересів учасників публічно-правових відносин. Інструменти функціонування публічної адміністрації виступають формалізованими проявами її діяльності, які закріплюються в законодавчих нормах, визначаються характером і обсягом наданих повноважень та реалізуються шляхом дотримання встановлених адміністративних процедур [129, с. 192].

У науковій літературі сформувалися два підходи до класифікації інструментів публічного адміністрування. Згідно з вузьким підходом (Р. Мельник, С. Мосьондз), до інструментів належать лише ті, що можуть бути оскаржені в адміністративному суді за КАС України: нормативно-правові та індивідуальні акти, адміністративні договори, акти-плани й акти-дії. Широкий підхід (В. Галуцько, О. Правоторова) охоплює комплекс адміністративних засобів (інструментів) - від правових форм (акти, договори, фактичні дії) до методів впливу, адміністративно-правових режимів, контролю й цифрового врядування - які застосовуються публічною адміністрацією відповідно до її повноважень з метою реалізації публічного інтересу [125, с. 182–184; 130, с. 58-60; 131, с. 243].

Таким чином, вузький підхід гарантує юридичну визначеність і правозахисні механізми, тоді як широкий забезпечує комплексність, адаптивність та ефективність адміністративної діяльності. Оптимальним є інтегративний підхід, який дозволяє одночасно враховувати як нормативно-правові, так і організаційно-управлінські аспекти публічного адміністрування, що є особливо важливим для регулювання такої соціально значущої сфери, як фізична культура і спорт.

На думку І.С. Гриценка, до переліку інструментів діяльності публічної адміністрації віднесено адміністративний акт, адміністративний договір, акти-дії, плани, приватно-правові інструменти, нормативні акти, адміністративний розсуд, електронне урядування [131, с. 559-564].

А.О. Орел на основі аналізу наукових позицій, а також Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» та Закону

України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» виділяє наступні види адміністративних інструментів запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності в Україні: видання нормативно-правових актів; видання індивідуальних актів; укладення адміністративних договорів; контроль; моніторинг; інформаційно-роз'яснювальна робота; просвітницька діяльність; організація навчання, тренінгів; планування; надання адміністративних послуг; організація надання соціальних послуг; адміністративна організація надання допомоги; обмежувальний припис; взяття на профілактичний облік; виконання спеціальних програм; адміністративна відповідальність; забезпечення та сприяння науково-дослідної та експертної діяльності; організаційне забезпечення співробітництва та координації [128, с. 603].

З огляду на комплексний характер адміністративних інструментів забезпечення рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту, можна виділити декілька основних їх видів, які забезпечують ефективне функціонування системи адміністративно-правового регулювання, а саме:

1) нормативно-правові інструменти - до цієї категорії відносяться адміністративні акти, що встановлюють правила, принципи та обов'язкові вимоги у сфері фізичної культури і спорту. Вони є основою правового регулювання та гарантією реалізації рівних прав. Так, видання нормативно-правових актів як адміністративний інструмент охоплює прийняття законів, підзаконних актів, постанов Кабінету Міністрів України, наказів міністерств, які регулюють питання доступу до спортивної інфраструктури, фінансування, недискримінаційної політики у сфері фізичної культури;

2) організаційно-адміністративні інструменти - дана група включає заходи управлінського характеру, що спрямовані на забезпечення рівноправного доступу до фізичної культури і спорту. Адміністративний нагляд та контроль передбачає перевірку дотримання законодавчих вимог у сфері фізичної культури та спорту, особливо щодо рівноправного доступу

різних соціальних груп до спортивних ресурсів. Моніторинг та статистичний аналіз передбачає систематичне відстеження динаміки участі різних соціальних груп у спортивній діяльності, дослідження рівня гендерного балансу та рівня доступу осіб з інвалідністю до спортивної інфраструктури. Планування та розробка стратегій передбачає розробку державних програм, національних стратегій розвитку фізичної культури і спорту, що містять конкретні заходи із забезпечення рівності;

3) освітньо-інформаційні інструменти - дана категорія охоплює заходи, спрямовані на формування суспільної свідомості щодо рівних прав та можливостей у спорті. Просвітницька діяльність та інформаційно-роз'яснювальна робота спрямована на підвищення рівня обізнаності населення щодо рівних прав у сфері фізичної культури і спорту. Організація навчальних заходів і тренінгів стосується освітніх програм, спрямованих на підготовку кваліфікованих кадрів у сфері спорту, здатних забезпечити рівні можливості;

4) соціальні та фінансові інструменти - включають заходи, що передбачають державну підтримку для забезпечення рівного доступу всіх громадян до фізичної культури. Надання соціальних та адміністративних послуг передбачає державну підтримку окремих категорій громадян у сфері фізичної культури і спорту (наприклад, осіб з інвалідністю, ветеранів, дітей із малозабезпечених сімей). Адміністративна відповідальність за порушення принципу рівності передбачає застосування санкцій до осіб або організацій, що порушують принцип рівних прав у сфері спорту. Організація фінансування та залучення інвестицій - держава здійснює фінансування спортивної інфраструктури, реалізацію соціальних спортивних програм, залучає приватні інвестиції;

5) інституційно-координаційні інструменти - передбачають організацію співробітництва між державними органами та громадянським суспільством. Стосується забезпечення ефективної взаємодії між органами державної влади, спортивними федераціями, громадськими організаціями та приватним

сектором.

Отже, адміністративні інструменти гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту є невід’ємною частиною державної політики, що спрямована на створення рівноправного, відкритого та доступного спортивного середовища. Удосконалення цих механізмів передбачає посилення нормативно-правового регулювання, впровадження ефективних моніторингових систем, оптимізацію фінансування, розширення міжнародної співпраці та активне залучення громадянського суспільства до процесу формування та реалізації державної політики у сфері спорту. Тож, ефективне застосування цих інструментів є запорукою реалізації державної політики рівності, сприяє розвитку фізичної культури та зміцненню соціальної згуртованості в суспільстві.

2.3. Особливості адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту

Актуальність дослідження особливостей адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту обумовлена необхідністю реформування системи державного управління фізичною культурою та спортом у контексті євроінтеграційних процесів. Україна прагне адаптувати свою правову систему до стандартів Європейського Союзу, що передбачає імплементацію принципів рівності у всіх сферах суспільного життя, включаючи фізичну культуру та спорт. Проте, аналіз чинного законодавства свідчить про наявність низки проблем, пов’язаних із декларативністю норм, недостатньою ефективністю механізмів адміністративного контролю, слабкою координацією між органами виконавчої влади та недоліками у фінансовому забезпеченні програм рівності.

У цьому контексті важливим є вивчення особливостей адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту. Таким чином, актуальність теми дослідження зумовлена як загальними тенденціями розвитку адміністративно-правового регулювання рівності у спорті, так і конкретними викликами, з якими стикається Україна на сучасному етапі. Системний аналіз особливостей адміністративно-правового механізму дозволить визначити ефективні заходи для усунення дискримінаційних бар'єрів та створення умов для рівного доступу до спорту для всіх громадян.

В рамках структурно-функціонального підходу до характеристики особливостей механізму управління акцент робиться не лише на організаційній основі його побудови, але й на динаміці, реальному функціонуванні [132, с. 65]. Як зазначає О. Ю. Оболенський, зазначений механізм має включати до себе не лише органи державної влади; механізм управління – це просякнута єдиними, законодавчо закріпленими принципами, заснована на розподілі влади і наявності необхідних матеріальних придатків система органів державної влади та органи місцевого самоврядування [133, с. 153]. В. В. Сухонос також дотримується точки зору, згідно з якою під механізмом реалізації функцій глави держави слід розглядати цілісну систему державних організацій (підприємств, установ і органів) чи технологій (найвідомішими серед них є бюрократія, диктатура, адхократія, соціальна ієрархія, креативна корпорація, електронний уряд та державне проектування) [134, с. 153]. Крім того, аналіз зазначених підходів свідчить про необхідність поєднання традиційних бюрократичних механізмів з гнучкими управлінськими інструментами, що враховують індивідуальні особливості різних груп населення. Це передбачає розвиток адхократії, тобто створення тимчасових робочих груп та спеціалізованих державних ініціатив, спрямованих на вирішення конкретних проблем рівноправного доступу до спортивної інфраструктури. Наприклад, у сучасних умовах воєнного стану в Україні особливо важливо розробити механізми залучення ветеранів бойових

дій до реабілітаційних спортивних програм, що потребує не лише централізованого управління, а й гнучких адміністративних підходів, адаптованих до індивідуальних потреб громадян.

Загалом діяльність держави у сфері фізичної культури і спорту містить значний компонент публічних інтересів: здоров'я нації, трудова спроможність, здатність виконувати функції, що вимагають особливих фізичних можливостей людини, резистентність людини до окремих хворіб, забезпечення відповідних умов проведення масових спортивних заходів тощо [12, с. 134]. Як слушно зауважують адміністративісти С. В. Ківалов та В. Б. Авер'янов рівень розвитку демократичності в державі залежить від того, на скільки є значущою роль норми права, на скільки суспільство дотримується даних норм, рівень правової свідомості та правової культури [135, с. 33]. Адміністративно-правове регулювання у сфері фізичної культури і спорту повинно базуватися на системності та передбачуваності, що означає впровадження стабільного адміністративно-правового механізму, який би забезпечував: чітке розмежування повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування; нормативну визначеність у питаннях фінансування, підтримки спортивних ініціатив та доступності спортивної інфраструктури; дотримання принципів правової рівності та недискримінації у доступі до спортивних ресурсів; забезпечення ефективних механізмів контролю за виконанням нормативних актів, зокрема у питаннях спортивної безпеки, охорони здоров'я спортсменів та запобігання дискримінації у професійному та аматорському спорті.

Невід'ємною складовою механізму адміністративно-правового регулювання реалізації правоохоронної функції держави є адміністративно-правове забезпечення, тобто статична складова. Особливе значення даної складової підкреслюється тим, що в сучасному суспільстві, яке характеризується державною організацією, базова управлінська діяльність опосередковується правовим регулюванням, оскільки лише за допомогою права, яке завдяки низці власних сутнісних ознак є найдієвішим засобом

регулювання суспільних відносин, а також правового інструментарію видається можливим забезпечення оптимального функціонування соціальної системи та досягнення визначених перед суспільством цілей [136, с. 8]. Таким чином, адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав у сфері фізичної культури і спорту має ґрунтуватися на поєднанні нормативного регулювання, державного адміністрування, муніципального управління та новітніх управлінських технологій, що дозволяє ефективно реалізовувати політику рівності у спорті та усувати бар'єри для доступу громадян до фізичної активності. Також доцільно відмітити, що ефективність адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту залежить від ступеня узгодженості правових норм із реальними соціальними потребами. Саме системний підхід до правового регулювання, наявність чітких критеріїв відповідальності державних органів, а також формування високої правової культури у суспільстві є визначальними факторами у забезпеченні рівноправного доступу громадян до фізичної активності та спортивного життя.

До складових елементів адміністративно-правового регулювання в широкому розумінні відносять норми адміністративного права та їх зовнішнє вираження – джерела адміністративного права; публічну адміністрацію; принципи діяльності публічної адміністрації; індивідуальні акти публічної адміністрації; адміністративно-правові відносини; форми адміністративно-правового регулювання; методи адміністративного права; адміністративно-правові режими; тлумачення норм адміністративного права, адміністративні процедури [137, с. 251]. Виходячи з цього в контексті досліджуваної нами теми, можемо констатувати, що адміністративно-правове регулювання рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту є складним багаторівневим процесом, що включає широкий спектр правових, організаційних та процедурних механізмів. Його ефективність залежить від узгодженості складових елементів та їхнього належного функціонування у

правовій системі. Аналізуючи наведені компоненти адміністративно-правового регулювання, можна стверджувати, що кожен з них відіграє критично важливу роль у забезпеченні належного управління спортивною сферою, формуванні стійкої правозастосовної практики та мінімізації правових колізій.

Є. Ю. Соболев у свою чергу зазначає, що механізм адміністративно-правового забезпечення прав та свобод людини має свої специфічні складові елементи, до них можна віднести, в першу чергу, структуру механізму, яка включає дві взаємопов'язані підсистеми, зокрема, впорядкування суспільних відносин та державно-владних. В другу чергу, даний механізм виступає як засіб реалізації державної влади щодо управління суспільними відносинами в цілому, цей механізм не виключає можливості його подрібнення, спеціалізації з метою якнайкращого забезпечення окремих однорідних груп суспільних відносин, які охоплюються державою, а саме певними функціями. В третю чергу, механізм адміністративно-правового забезпечення охарактеризується власним, специфічним змістом, який можна визначити як об'єкт [138, с. 72].

Сучасна модель адміністративно-правового регулювання фізичної культури та спорту ґрунтується на необхідності забезпечення рівного доступу громадян до спортивних ресурсів. Відповідно до адміністративно-правової доктрини, впорядкування суспільних відносин передбачає: 1) гармонізацію законодавчого регулювання у сфері фізичної культури та спорту відповідно до міжнародних стандартів (зокрема, норм Європейської хартії спорту, Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю тощо); 2) створення ефективної нормативної бази, яка б забезпечувала рівноправний доступ до спортивної інфраструктури для всіх категорій громадян, включаючи осіб з інвалідністю, жінок, дітей та ветеранів; 3) оптимізації правозастосовної практики, спрямованої на усунення дискримінаційних бар'єрів у професійному спорті, фінансуванні спортивних заходів та реалізації соціальних спортивних програм.

Я. В. Лазуром серед основних елементів адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у сфері публічного управління відносить наступні: а) норма права; б) правовідносини; в) принципи прав і свобод громадян; г) стадії їх забезпечення; д) гарантії здійснення прав і свобод громадян; е) юридичні факти; є) акти застосування норм права. Крім того, науковець виокремлює функціональні складові частини вказаного механізму, до яких належать правова свідомість та правова культура, юридичні факти, законність, акти тлумачення та акти застосування норм права, які не є обов'язковими елементами зазначеного механізму, однак значним чином впливають на його ефективність [93, с. 7, 17].

Аналіз запропонованої класифікації дозволяє дійти висновку, що адміністративно-правовий механізм забезпечення рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту повинен включати не лише правові норми та організаційні процедури, а й елементи правової культури, які забезпечують ефективність його функціонування та сприяють формуванню у суспільстві відповідального ставлення до реалізації прав у сфері фізичної культури та спорту.

Отже, розглянемо детальніше елементи адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту. Першим елементом є норми адміністративного права та їх зовнішнє вираження – джерела адміністративного права. Норми адміністративного права є фундаментальною основою регулювання фізичної культури і спорту, адже саме вони визначають загальні правила, принципи та стандарти, яких повинні дотримуватися суб'єкти адміністративних відносин у даній сфері. Вони можуть закріплюватися в законах, підзаконних актах, міжнародних договорах, а також у локальних нормативних актах спортивних федерацій та органів місцевого самоврядування. Законодавче забезпечення рівності у сфері фізичної культури та спорту вимагає гармонізації національного та міжнародного права, а також інтеграції адміністративно-

правових норм у ширший контекст соціальної політики. Недостатня системність, фрагментарність, а також застарілість адміністративно-правового регулювання є потенційними загрозами, що можуть ускладнювати реалізацію адміністративних процедур та гальмувати розвиток спортивної галузі.

Також доцільно зауважити, що публічна адміністрація виступає ключовим елементом у реалізації державної політики рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту. Її діяльність охоплює формування та імплементацію нормативно-правових актів, здійснення контролю за їх виконанням, фінансування спортивних програм та забезпечення інфраструктурних можливостей. Адміністративна діяльність державних органів повинна бути орієнтована не лише на створення рівних умов для всіх громадян, а й на запобігання дискримінаційним практикам.

Принципи діяльності публічної адміністрації як елемент адміністративно-правового механізму є засадничими орієнтирами, що визначають межі реалізації адміністративних повноважень та методи забезпечення рівних прав у сфері спорту. Вони включають: 1) принцип законності – державні органи, органи місцевого самоврядування, спортивні установи та організації мають діяти виключно в межах своїх повноважень, визначених законодавством; 2) принцип рівності – передбачає усунення будь-яких бар'єрів, що перешкоджають доступу громадян до спортивних ресурсів, а також недопущення дискримінації у фінансуванні, доступі до інфраструктури та спортивних змагань; 3) принцип доступності – гарантує, що заняття спортом та фізичною культурою є відкритими для всіх громадян незалежно від соціального статусу чи регіону проживання. Дотримання цих принципів є обов'язковою передумовою ефективності адміністративно-правового механізму та забезпечення рівності можливостей у спорті.

У свою чергу, індивідуальні адміністративні акти є важливим інструментом реалізації правових норм, оскільки вони безпосередньо впливають на окремих суб'єктів правовідносин. Вони можуть мати різні

форми. Так, наприклад, це можуть бути рішення органів виконавчої влади щодо фінансування спортивних заходів, розвитку інфраструктури, надання грантів і стипендій спортсменам. Адміністративні накази і постанови щодо допуску спортсменів до участі в змаганнях, ліцензування тренерської діяльності, проведення перевірок спортивних установ. Розпорядження органів місцевого самоврядування щодо організації спортивних програм, модернізації спортивних об'єктів та підтримки спортивних ініціатив громад. Індивідуальні акти мають бути правомірними, обґрунтованими, прозорими та відповідати принципу належного врядування, що забезпечує їхню легітимність та ефективність.

Щодо такого елементу адміністративно-правових відносин у сфері фізичної культури і спорту, то варто констатувати, що вона формується між суб'єктами публічної адміністрації та громадянами, які реалізують своє право на заняття спортом, отримання послуг спортивних установ або участь у державних програмах підтримки. Вказані нами відносини можуть мати регуляторний, контрольний або координаційний характер і стосуватися різних аспектів: 1) надання адміністративних послуг (наприклад, видача дозволів, сертифікатів, ліцензій); 2) контроль за діяльністю спортивних установ (перевірки дотримання стандартів безпеки, прав осіб з інвалідністю тощо); 3) фінансове адміністрування (державна підтримка, субсидії, програми розвитку інклюзивного спорту).

Форми та методи адміністративно-правового регулювання як елементи включають нормативні акти, адміністративні договори, акти-плани та фактичні дії державних органів. Методами, у свою чергу, можуть бути такі як переконання та заохочення (просвітницька діяльність, популяризація здорового способу життя). Також це адміністративний примус - санкції за порушення правил спортивної діяльності, недотримання умов доступності для маломобільних груп населення. Окрім цього, контроль і нагляд - перевірки діяльності спортивних федерацій, сертифікація спортивного обладнання та установ. Застосування цих методів має бути системним та

пропорційним, щоб уникати зайвого втручання держави, але водночас гарантувати належний рівень правового порядку в галузі фізичної культури і спорту.

Адміністративно-правові режими охоплюють спеціальні регуляторні підходи, які стосуються організації спортивної діяльності. Вони можуть включати режим підвищених вимог до безпеки (особливо щодо масових заходів, змагань, допінг-контролю); ліцензійно-дозвільний режим для тренерської діяльності, управління спортивними закладами; контрольний режим щодо дотримання стандартів доступності та інклюзивності спортивної інфраструктури; ефективність адміністративно-правових режимів визначається їхньою гнучкістю та відповідністю реальним потребам спортивної галузі.

Аналіз складових елементів адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту дозволяє стверджувати, що його ефективність залежить від узгодженості правових норм, інституційної спроможності державних органів, дотримання принципів рівності та правової визначеності. Формування комплексної, системної адміністративно-правової моделі є необхідною передумовою забезпечення реального доступу всіх громадян до спортивних ресурсів та створення сприятливих умов для розвитку фізичної культури у суспільстві.

Таким чином, специфіка адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту полягає в реалізації принципів соціальної справедливості та людської гідності через правові інструменти державного управління. Цей механізм є не лише інструментом нормативного впливу, але й втіленням ціннісних орієнтирів сучасного суспільства, яке визнає необхідність не просто формального закріплення прав людини, але й створення реальних умов для їх реалізації. У цьому контексті адміністративно-правовий механізм виступає засобом гармонізації суспільних відносин, запобігання дискримінації,

соціальному виключенню, та, зрештою, забезпечення цілісності суспільства через доступність фізичної культури та спорту для всіх громадян незалежно від їхніх фізичних особливостей, статі, віку, матеріального становища чи інших соціальних ознак.

Характеристика явища або процесу як механізму (у найширшому смисловому значенні цього поняття) передбачає: по-перше, складність його структурної будови; по-друге, системність, узгодженість організації його елементів; по-третє, здатність до динаміки, визначеної цілеспрямованої діяльності; по-четверте, його схильність до самоуправління або зовнішнього управління. Очевидно, що поняття «механізм» як родова наукова абстракція може застосовуватися для характеристики достатньо широкого кола явищ та процесів [139, с. 66].

На думку О.І. Безпалової до числа характерних для адміністративно-правового механізму ознак слід віднести такі: а) системність; б) виконання кожним елементом механізму свої специфічної функції; в) особливий склад суб'єктів, на які покладено обов'язок реалізації правоохоронної функції держави; г) зв'язок суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави між собою єдиними цілями та засадами діяльності; д) здійснення застосування даного механізму за допомогою адміністративно-правових норм; е) плановий характер; є) безперервність функціонування даного механізму; ж) підконтрольний характер; з) здійснення взаємодії між суб'єктами реалізації правоохоронної функції держави на засадах субординації та координації; и) домінуюче становище одних елементів механізму реалізації правоохоронної функції держави над іншими [84, с. 55].

На основі наведеного вище, можемо резюмувати, що можна дійти висновку, що такі особливості, як системність, плановість, підконтрольність та безперервність функціонування, є невід'ємними атрибутами будь-якого ефективного механізму правового регулювання в публічному управлінні. Адміністративно-правовий механізм, будучи інтегрованою системою правових норм, організаційних структур та інструментів правозастосування,

має відповідати динаміці розвитку суспільних відносин та враховувати сучасні виклики, зокрема щодо забезпечення рівності та недискримінації в спортивній сфері. Підконтрольний характер механізму є особливо важливим, оскільки ефективність адміністративно-правового регулювання залежить від спроможності держави здійснювати контроль за дотриманням відповідних норм, а також коригувати їх у разі необхідності. Принцип субординації та координації в цьому контексті забезпечує ієрархічну узгодженість у реалізації державної політики, що особливо важливо для сфери фізичної культури та спорту, яка є багаторівневою та передбачає участь як державних органів, так і громадських інституцій. Також, доцільно та необхідно забезпечити баланс між централізованим адмініструванням та автономією локальних ініціатив, що дозволить уникати надмірної бюрократизації та забезпечувати ефективність адміністративно-правового механізму в його практичному застосуванні.

Особливостями адміністративно-правового механізму забезпечення організації та функціонування системи економічної безпеки України І.В. Мельник назвав такі: 1) за своєю сутністю аналогічний базовим загальним об'єктивним закономірностям механізм державно-правового регулювання; 2) його існування зумовлено потребою держави в забезпеченні практичної реалізації окремих відповідних її функцій; 3) націленість на економічну сферу; 4) нормативно-правова врегульованість процедур ужиття заходів, націлених на забезпечення організації та функціонування вітчизняної системи економічної безпеки; 5) наявність законодавчих обмежень щодо здійснення управлінського впливу; 6) наявність відповідних суб'єктів, які на різних рівнях уповноважені реалізувати певні заходи в рамках цього механізму; 7) існування об'єктів управлінського впливу в економічній сфері; 8) існування відповідного спектра засобів для досягнення всіх цілей системи економічної безпеки України [140, с. 127]. Аналізуючи особливості адміністративно-правового механізму забезпечення організації та функціонування системи економічної безпеки, виділені І.В. Мельником,

можна простежити аналогію з механізмами правового регулювання в інших сферах державної політики, зокрема у сфері фізичної культури та спорту. Системний характер механізму, його нормативно-правова визначеність, існування спеціальних суб'єктів та об'єктів регулювання, а також використання цільових інструментів управлінського впливу є ключовими параметрами, що визначають ефективність функціонування будь-якої державно-правової системи. Вагомим є цільова спрямованість механізму, яка у випадку економічної безпеки орієнтована на захист національних інтересів у сфері економіки, тоді як у сфері фізичної культури та спорту адміністративно-правовий механізм спрямований на реалізацію принципу рівності та забезпечення рівного доступу громадян до спортивної інфраструктури та послуг.

Ключовою особливістю аналізованого механізму є наявність законодавчих обмежень щодо здійснення управлінського впливу, що вказує на необхідність дотримання демократичних принципів і правових процедур при реалізації державної політики. У сфері фізичної культури та спорту ця особливість також відіграє важливу роль, оскільки будь-яке державне втручання повинно бути пропорційним і відповідати загальновизнаним стандартам правової держави. Крім того, акцент на використанні широкого спектра засобів для досягнення стратегічних цілей підкреслює, що адміністративно-правовий механізм має бути багатофункціональним та здатним адаптуватися до динаміки суспільних процесів.

Отже, до особливостей адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту належать наступні: 1) системність; 2) функціональна диференціація елементів механізму; 3) взаємодія між суб'єктами механізму на основі єдиних цілей та засад; 4) адміністративно-правові норми слугують механізмом реалізації прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту; 5) плановий характер та безперервність функціонування механізму; 6) підконтрольність, субординація та координація.

Системний характер адміністративно-правового механізму означає, що всі його елементи мають функціонувати як єдиний цілісний організм, у якому кожна складова має своє місце та виконує визначену роль. У сфері фізичної культури та спорту системність проявляється через взаємодію різних рівнів влади (центральної, регіональної, місцевої), громадських організацій, спортивних федерацій та інших інституцій, які спільно реалізують державну політику рівності.

Відсутність єдиної системності або слабка координація між суб'єктами призводить до неефективного використання адміністративних інструментів, нерівномірного фінансування спортивної сфери, дискримінації певних соціальних груп у доступі до спортивної інфраструктури. Особливо це актуально щодо осіб з інвалідністю, жінок, дітей із малозабезпечених сімей, ветеранів війни, які часто стикаються з обмеженими можливостями для занять спортом.

Важливою характеристикою є те, що кожен елемент адміністративно-правового механізму виконує свою специфічну функцію. Наприклад, норми адміністративного права регулюють взаємодію суб'єктів у сфері фізичної культури, встановлюючи гарантії рівності та недискримінації. Органи державної влади забезпечують розробку та реалізацію державної політики у сфері фізичної культури та спорту. Механізми контролю сприяють дотриманню правових норм та виявленню порушень. Громадські організації та спортивні федерації відіграють роль посередників між державою та громадянами, сприяючи демократизації процесів регулювання. Наявність чіткої функціональної диференціації дозволяє забезпечити комплексний підхід до гарантування рівних прав та можливостей у спорті, проте на практиці часто спостерігається дублювання функцій, що потребує їх законодавчого унормування.

Взаємодія між суб'єктами механізму ґрунтується на спільних цілях та принципах. Це особливо важливо у сфері фізичної культури та спорту, де реалізація політики рівності вимагає тісної координації між державою,

спортивними установами, міжнародними організаціями та суспільством. Відповідна взаємодія базується на таких основних принципах як принцип недискримінації, що забезпечує рівний доступ усіх громадян до спортивної інфраструктури та заходів; принцип інклюзивності, який сприяє участі осіб з інвалідністю, жінок, дітей із соціально вразливих груп у спортивному русі; принцип прозорості, що передбачає відкритість механізмів фінансування та розподілу ресурсів у спортивній сфері. На практиці відсутність чіткої взаємодії між суб'єктами може призводити до бюрократичних перепон, неефективного управління спортивними програмами, корупції та непрозорого розподілу бюджетних коштів.

Забезпечення рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту здійснюється через застосування адміністративно-правових норм, які регулюють правовідносини у цій сфері. Фрагментарність правового регулювання, суперечності у нормативних актах та недостатня адаптація міжнародних стандартів у національне законодавство залишаються проблемними аспектами, які потребують подальшого вдосконалення. Адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту має плановий характер, що означає необхідність системного підходу до його реалізації. Це виявляється у: розробці державних програм розвитку фізичної культури та спорту; плануванні заходів із підтримки масового спорту та професійного спорту; забезпеченні довгострокового фінансування спортивних ініціатив. Разом з тим, важливою умовою є безперервність функціонування механізму, що означає його сталість та стабільність, незалежно від змін у політичному курсі держави чи економічних обставин.

Механізм гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту має бути підконтрольним, що означає наявність дієвих механізмів нагляду та аудиту щодо дотримання встановлених стандартів рівності. Це може здійснюватися через: державний контроль (з боку Міністерства молоді та спорту, Кабінету Міністрів України); незалежний

моніторинг (громадські організації, правозахисні інституції); судовий контроль (оскарження дискримінаційних дій у судовому порядку). Разом з тим, взаємодія між суб'єктами має здійснюватися на засадах субординації (підпорядкування) та координації, що дозволяє уникати хаотичного управління та дублювання повноважень.

Отже, можемо зробити висновок, що доктринальна специфіка адміністративно-правового механізму забезпечення рівності у сфері фізичної культури і спорту полягає як у формальному встановленні відповідних юридичних норм, так і у їх практичній реалізації через цілісну систему адміністративно-організаційних та контрольних заходів. В умовах сучасного розвитку українського суспільства це означає необхідність не лише декларації рівних можливостей, але й розбудови конкретних інституційних та процедурних засобів, які здатні забезпечити ці гарантії на практиці. Такий механізм має бути не статичною структурою, а динамічною системою, яка адаптується до соціальних змін та відповідає на нові виклики у сфері гарантування рівності громадян.

Висновки до розділу 2

1. Резюмовано, що характерними ознаками суб'єкта гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту можна назвати наступні: 1) правосуб'єктність; 2) адміністративно-правова компетенція; 3) інституційна спроможність; 4) юридична відповідальність; 5) функціональна багаторівневість; 6) галузева спрямованість; 7) моніторингово-контрольна функція; 8) соціальна орієнтованість; 9) міжнародне співробітництво; 10) антидискримінаційний імператив.

2. Аргументовано, що з огляду на комплексний характер адміністративних інструментів забезпечення рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту, можна виділити декілька

основних їх видів, які забезпечують ефективне функціонування системи адміністративно-правового регулювання, а саме: 1) нормативно-правові інструменти - до цієї категорії відносяться адміністративні акти, що встановлюють правила, принципи та обов'язкові вимоги у сфері фізичної культури і спорту; 2) організаційно-адміністративні інструменти - дана група включає заходи управлінського характеру, що спрямовані на забезпечення рівноправного доступу до фізичної культури і спорту; 3) освітньо-інформаційні інструменти - дана категорія охоплює заходи, спрямовані на формування суспільної свідомості щодо рівних прав та можливостей у спорті. Просвітницька діяльність та інформаційно-роз'яснювальна робота спрямована на підвищення рівня обізнаності населення щодо рівних прав у сфері фізичної культури і спорту; 4) соціальні та фінансові інструменти - включають заходи, що передбачають державну підтримку для забезпечення рівного доступу всіх громадян до фізичної культури; 5) інституційно-координаційні інструменти - передбачає організацію співробітництва між державними органами та громадянським суспільством.

3. Відмічено, що норми адміністративного права як елемент адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту є фундаментальною основою регулювання фізичної культури і спорту, адже саме вони визначають загальні правила, принципи та стандарти, яких повинні дотримуватися суб'єкти адміністративних відносин у даній сфері. Законодавче забезпечення рівності у сфері фізичної культури та спорту вимагає гармонізації національного та міжнародного права, а також інтеграції адміністративно-правових норм у ширший контекст соціальної політики. Недостатня системність, фрагментарність, а також застарілість адміністративно-правового регулювання є потенційними загрозами, що можуть ускладнювати реалізацію адміністративних процедур та гальмувати розвиток спортивної галузі.

4. Щодо такого елементу як адміністративно-правові відносини у сфері фізичної культури і спорту, то варто констатувати, що вони формуються між

суб'єктами публічної адміністрації та громадянами, які реалізують своє право на заняття спортом, отримання послуг спортивних установ або участь у державних програмах підтримки. Вказані відносини можуть мати регуляторний, контрольний або координаційний характер і стосуватися різних аспектів: 1) надання адміністративних послуг (наприклад, видача дозволів, сертифікатів, ліцензій); 2) контроль за діяльністю спортивних установ (перевірки дотримання стандартів безпеки, прав осіб з інвалідністю тощо); 3) фінансове адміністрування (державна підтримка, субсидії, програми розвитку інклюзивного спорту).

РОЗДІЛ 3.

ОПТИМІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГАРАНТУВАННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ГРОМАДЯН У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

3.1 Міжнародно-правові стандарти рівності у спорті: порівняльно-правовий аналіз

У сучасних умовах глобалізації та інтенсивного розвитку міжнародних зв'язків спорт стає фундаментальним елементом соціально-культурного життя суспільств та визначальним індикатором дотримання фундаментальних прав і свобод людини. Світова практика свідчить, що спорт нерідко перетворюється на арену для проявів різних форм дискримінації та нерівності, що потребує відповідних правових механізмів їх запобігання та усунення. У цьому контексті особливого значення набуває забезпечення міжнародних стандартів рівності, що закріплені як в універсальних актах, так і у спеціалізованих документах міжнародних та регіональних організацій.

В Україні актуалізація проблематики рівності у спорті зумовлена не тільки необхідністю дотримання міжнародних зобов'язань, але й складною суспільно-політичною ситуацією, що пов'язана із триваючою агресією Російської Федерації. Воєнний стан та його соціальні наслідки, зокрема значна кількість внутрішньо переміщених осіб, погіршення економічних умов, зростання насильства та нерівності, загострили питання забезпечення рівних можливостей для різних соціальних груп у всіх сферах суспільного життя, у тому числі у сфері фізичної культури і спорту. За таких умов міжнародні правові стандарти відіграють визначальну роль як нормативно-ціннісні орієнтири для удосконалення національного законодавства, практики публічного адміністрування та правозастосовчої діяльності.

Крім того, наукове дослідження міжнародно-правових стандартів рівності у спорті з позицій порівняльно-правового аналізу є важливим для

виявлення найефективніших зарубіжних моделей і механізмів боротьби з дискримінацією, встановлення оптимального співвідношення між міжнародними вимогами та національними реаліями України. Порівняльно-правовий аналіз дозволяє виявити прогалини у національному законодавстві, недосконалість нормативно-правових та організаційних засобів, що застосовуються для реалізації політики рівності у спорті, та сформулювати рекомендації щодо адаптації національної системи до міжнародних стандартів.

Беручи до уваги вищезазначене, можемо резюмувати, що наукова актуальність дослідження зумовлена об'єктивною необхідністю поглибленого аналізу міжнародних стандартів рівності у спорті, визначення особливостей їх впливу на національну адміністративно-правову політику та вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо їх ефективної імплементації в Україні, що має суттєве значення для утвердження принципів правової держави та демократії у сфері фізичної культури і спорту.

На думку В. А. Сутули, історично сформована і соціально обумовлена потреба людей у видовищах і розвиток у суспільстві демократичних інститутів, що створюють сприятливі умови для самовираження вільних громадян через змагальну діяльність на основі їх тілесної сутності, привели до появи вже в середині XIX століття таких суспільно значущих явищ, як фізичне виховання і масовий спорт [141, с. 89-91]. Тож, уже з наступного століття по всьому світу почали вводитися міжнародні стандарти рівності.

Переходячи до аналізу, варто одразу констатувати, що під міжнародно-правовими стандартами рівності у спорті вважаємо за доцільне розуміти систему загальновизнаних норм, принципів та процедур, закріплених у міжнародних актах універсального та регіонального характеру, спрямованих на створення правових, організаційних та процедурних умов, які гарантують абсолютну відсутність дискримінації за будь-якою ознакою, рівність доступу і можливостей у фізкультурно-спортивній сфері для кожної людини.

Першим міжнародним правовим документом, що закріпив принцип

рівноправності чоловіків і жінок як фундаментальну передумову соціального розвитку та покращення життєвих умов людства, став Статут Організації Об'єднаних Націй. Його початковий проєкт було розроблено в рамках конференції, що об'єднала представників СРСР, США, Великобританії та Китаю у серпні-жовтні 1944 року в Думбартон-Оксе (США). Заключний текст документа підписали 26 червня 1945 року в Сан-Франциско під час Конференції Об'єднаних Націй, присвяченої створенню міжнародної організації, а його набуття чинності відбулося 24 жовтня 1945 року після ратифікації провідними державами, зокрема СРСР, США, Великобританією, Францією, Китаєм, Українською РСР та іншими країнами, що приєдналися до документа [142, с. 69]. Закріплення принципу рівноправності у Статуті ООН мало надзвичайно важливе значення для міжнародного правопорядку, оскільки вперше в історії міжнародного права рівність прав осіб незалежно від статі отримала офіційне юридичне закріплення на глобальному рівні. Це стало відправною точкою для подальшої розробки універсальних та регіональних механізмів забезпечення рівності та недискримінації, що знайшло відображення у таких ключових міжнародних актах, як Загальна декларація прав людини 1948 року, Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року, а також численних рекомендаціях і стратегічних документах міжнародних організацій.

Статут ООН як правова основа забезпечення рівноправності створив необхідні передумови для розвитку міжнародно-правових стандартів у сфері прав людини, включно з їх поширенням на сферу спорту. Вплив цього документа простежується у численних міжнародних ініціативах, спрямованих на боротьбу з дискримінацією у спорті, зокрема в олімпійському русі та діяльності міжнародних спортивних федерацій. Дотримання та імплементація принципів рівності, закладених у Статуті ООН, є особливо важливими у світлі сучасних викликів, пов'язаних із забезпеченням рівного доступу до спортивних можливостей для представників усіх соціальних, етнічних, гендерних і вікових груп. 3

позиції адміністративного права, юридичне закріплення рівноправності у Статуті ООН вплинуло на розвиток відповідних державних політик, зокрема в Україні, яка, будучи одним із засновників ООН, послідовно формує власну правову систему відповідно до міжнародних стандартів. Це підтверджується прийняттям низки стратегічних документів, спрямованих на ліквідацію дискримінації та створення рівних можливостей у сфері фізичної культури і спорту, серед яких Національна стратегія забезпечення рівності прав і можливостей жінок і чоловіків, законодавчі ініціативи щодо гендерної рівності у спорті, а також адаптація адміністративно-правових механізмів до стандартів ООН.

Відповідно до свого Статуту, Організація Об'єднаних Націй «може приймати рішення з питань, які стоять перед людством в ХХІ ст., такими, як мир і безпека, зміна клімату, стійкий розвиток, права людини, роззброєння, тероризм і надзвичайні ситуації, гендерна рівність, управління, виробництво продуктів і багато іншого» [143]. У межах системи Організації Об'єднаних Націй функціонує низка спеціалізованих органів, діяльність яких спрямована на вирішення проблематики гендерної рівності та усунення дискримінації за ознакою статі. Одним із перших таких органів стала Комісія зі становища жінок, заснована у 1946 році як функціональна структура Економічної і Соціальної Ради ООН. Основною метою її діяльності є моніторинг виконання державами-членами ООН міжнародних зобов'язань щодо дотримання стандартів захисту та просування прав жінок, а також розробка рекомендацій і пропозицій щодо підвищення ефективності реалізації цих норм. До складу Комісії входять представники 45 держав-членів ООН, які обираються строком на чотири роки. Робота органу здійснюється у форматі відкритих засідань, участь у яких можуть брати всі країни-члени ООН, висловлюючи свої позиції щодо питань, що розглядаються. Прийняті рішення та резолюції передаються на затвердження Економічною і Соціальною Радою ООН, що надає їм вагоме політико-правове значення у міжнародному масштабі. Важливою віхою у розвитку міжнародно-правових стандартів гендерної

рівності стала Перша Всесвітня жіноча конференція 1975 року, яка заклала підґрунтя для підписання у 1979 році Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW). Документ встановив комплексні правові механізми для подолання гендерної нерівності. Держави, що ратифікували цей міжнародний договір, зобов'язалися вживати необхідних заходів для трансформації соціальних і культурних моделей поведінки, спрямованих на викорінення стереотипів, забобонів та дискримінаційних практик, які базуються на уявленнях про перевагу або неповноцінність однієї зі статей [144, с.112]. У Конвенції було передбачено заснування Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок для розгляду ходу здійснення цієї Конвенції [144, с. 118]. Закріплення механізмів боротьби з дискримінацією та захисту прав жінок у структурі ООН свідчить про еволюцію міжнародного права у сфері прав людини. Комісія зі становища жінок відіграє центральну роль у формуванні міжнародної політики у сфері гендерної рівності, оскільки забезпечує інституційний контроль за виконанням відповідних міжнародних норм та механізмів. Її діяльність не лише сприяє розробці міжнародних стандартів, а й впливає на внутрішні правові системи держав-членів ООН, зокрема шляхом розробки стратегій, планів дій та рекомендацій щодо запобігання дискримінації. Важливим аспектом є інтеграція міжнародних стандартів у систему публічного адміністрування, зокрема через створення спеціалізованих державних органів, програм та механізмів державного контролю за виконанням норм гендерної рівності.

У 1999 році Генеральна Асамблея ООН ухвалила Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, відповідно до якого держави-учасниці визнали юрисдикцію Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок. Україна приєдналася до цього документа 7 вересня 2000 року шляхом підписання, а 5 червня 2003 року завершила процедуру ратифікації. Раніше, 15 вересня 1995 року, у межах Четвертої Всесвітньої конференції зі становища жінок, яка відбулася в Пекіні, було прийнято Декларацію та Платформу дій, що містили комплекс

заходів, спрямованих на покращення соціального, економічного та правового становища жінок у всьому світі [145].

Проблема прав жінок і гендерної рівності посідає важливе місце у діяльності Ради Європи. У складі Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) у 1998 р. створено Комітет з питань рівності і недискримінації (Комітет з рівних можливостей для жінок і чоловіків), який підготував низку проектів резолюцій з різних аспектів гендерної проблематики, ухвалених ПАРЄ [146]. Зокрема, в Резолюції 1615 (2008) «Надання можливостей жінкам у сучасному, багатокультурному суспільстві», «у десяту річницю з початку діяльності Комітету» зазначено, що ПАРЄ наголошує на «сприянні рівності між жінками і чоловіками». Водночас «Асамблея стурбована сповільненням питання гендерної рівності та прав жінок, що простежуються протягом декількох останніх років. Вона зазначає, що прогрес, якого було досягнуто в політичній, економічній і суспільній сферах, регулярно підривається. Наприклад, політику квот, скеровану на поліпшення участі жінок у процесах прийняття рішень, наразі ставлять під сумнів, навіть всередині Асамблеї» [147].

Вірно вказує С.М. Балабан, що на рівні міжнародного права сфера фізичної культури та спорту представлена значною кількістю нормативно-правових актів, які умовно можна поділити на такі групи: норми загального міжнародного права; міжнародні міжвідомчі угоди-декларації, документи міждержавних конференцій (Міжнародна хартія фізичного виховання і спорту (Париж, 21 листопада 1978 р.), Спортивна хартія Європи (Родос, 14-15 травня 1992 р.), європейський маніфест «Молоді люди і спорт» (Лісабон, 17-18 травня 1995 р.) та інші; нормативні акти міжнародних спортивних організацій (статути та інші нормативні документи, що встановлюють юридичний статус і регламентують діяльність Міжнародного олімпійського комітету, Міжнародного паралімпійського комітету, міжнародних федерацій з видів спорту і багатьох інших міжнародних спортивних організацій; норми міжнародного права, що регулюють порядок притягнення до

відповідальності порушників норм спортивного права, організацію і функціонування органів, що відповідають за винесення ухвал, а також порядок розгляду справ у цих органах, боротьбу з допінгом, діяльність міжнародного спортивного арбітражного суду тощо (наприклад, Дисциплінарний кодекс Міжнародної федерації футболу, Медичний кодекс МОК і т.д.); норми професійної, спортивної етики (приміром, Кодекс спортивної честі («Fair Play»)); норми щодо боротьби з насильством у спорті та хуліганською поведінкою спортивних вболівальників (Європейська конвенція про запобігання насильству і хуліганській поведінці глядачів під час спортивних змагань і, зокрема, футбольних матчів від 19 серпня 1985 р. (м. Страсбург); норми щодо боротьби з дискримінацією та расизмом у спорті (Міжнародна конвенція проти апартеїду у спорті (м. Нью-Йорк, 16 травня 1986 р.); міжнародні договори (угоди), ратифіковані Верховною Радою України [11, с.66-67].

Виходячи з цього, варто наголосити, що міжнародно-правові стандарти рівності у спорті мають багатокомпонентний характер, включаючи правові, етичні та організаційні механізми регулювання. Вони формують універсальні підходи до боротьби з дискримінацією, регламентують участь різних груп осіб у спортивній діяльності, забезпечують юридичні гарантії рівності та визначають санкційні механізми за їх порушення. У цьому контексті важливим завданням України залишається як гармонізація національного законодавства із міжнародними стандартами, так і розвиток власної правозастосовної практики у сфері забезпечення рівних можливостей у спорті.

Утвердження гендерної рівності наприкінці ХХ ст. стало одним з ключових завдань у діяльності Організації Об'єднаних Націй, низки інших міжнародних інституцій. Увага до цієї проблеми зумовлена, як наголосив свого часу генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй Кофі Аннан, тим, що «гендерна рівність є не лише ціллю самою по собі. Вона є передумовою подолання бідності, сприяння сталому розвитку та

впровадженню ефективного управління» [148, с. 5]. У підсумковій декларації Другого саміту Ради Європи, що була прийнята у Страсбурзі 11 жовтня 1997 р. відображено такі стандарти гендерної рівності, як збалансоване представництво чоловіків і жінок у всіх сферах суспільного життя, що вимагає створення рівних можливостей для реалізації можливостей у громадському, політичному, соціально-економічному житті, як для жінок, так і для чоловіків [149].

У сфері фізичної культури і спорту адміністративно-правове регулювання рівних прав і можливостей громадян має враховувати міжнародні стандарти, розроблені в рамках ООН та її спеціалізованих структур. У сучасному світі спорт слугує засобом фізичного розвитку і соціальним інструментом, що сприяє формуванню інклюзивного суспільства, де всі громадяни незалежно від статі мають рівні можливості для самореалізації. Однак гендерні стереотипи, історично притаманні спортивній сфері, продовжують впливати на доступ жінок до управлінських посад, професійного спорту та рівного фінансування. Адміністративно-правове регулювання у цій сфері має бути спрямоване на усунення дискримінаційних бар'єрів через механізми державного контролю, забезпечення квот на рівне представництво жінок у спортивних органах, впровадження спеціальних програм підтримки спортсменок, а також закріплення правових норм, які гарантують рівний доступ до спортивної інфраструктури.

Спрямування діяльності міжнародних організацій з питань забезпечення гендерної рівності визначається такими векторами, як: подолання проявів дискримінації; забезпечення рівноправності чоловіків і жінок (так звана якісна рівність); створення рівних умов для реалізації суб'єктивних активних та пасивних виборчих прав (кількісна рівність); усунення протиправних діянь та запобігання їх вчиненню, що пов'язані із встановленням певних гендерних ознак (торгівля дітьми, жінками, сексуальне рабство, поширення продукції, що має ознаки порнографії тощо) [150, с. 52-53].

Особливої уваги потребує проблема гендерно зумовленого насильства у

спорті, що охоплює питання сексуальної експлуатації спортсменів, торгівлі людьми, дискримінації за статевою ознакою та інших протиправних практик. Документи Ради Європи та ООН закликають держави створювати ефективні механізми контролю за захистом прав жінок і дітей у спорті, що передбачає розробку спеціальних національних стратегій, ратифікацію міжнародних документів (зокрема, Стамбульської конвенції), а також посилення діяльності національних омбудсменів у цій сфері. Забезпечення рівності у спорті також характеризується також економічним аспектом. Гендерні стереотипи часто спричиняють нерівний розподіл фінансових ресурсів, обмежений доступ жінок до тренувальних баз, нижчі гонорари у професійному спорті та менше представництво у спортивних медіа. Відповідно, міжнародні організації наполягають на запровадженні національних програм фінансової підтримки жіночого спорту, що має на меті створення рівних умов для всіх спортсменів.

Як вірно зауважує А.Я. Палюх, розвиток міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і спорту значною мірою формується під впливом практики ЄСПЛ, який своєю правозастосовною діяльністю визначає підходи до захисту спортивних правовідносин. Практика ЄСПЛ щодо спортивних спорів постійно удосконалюється, підтвердженням чого є справи: ФК Мретебі проти Грузії 31 липня 2007 р. (право на справедливий суд); Португальська професійна футбольна ліга проти Португалії 27 квітня 2012 р. (рішення щодо прийнятності); Френд та інші проти Сполученого Королівства 24 листопада 2009 р. (рішення щодо прийнятності); Нова асоціація булонських хлопчиків проти Франції 7 березня 2011 р. (рішення щодо прийнятності) та інші [151, с. 15-16]. Як вірно зазначає М.І. Іншин та Я.Я. Мельник, судова практика Європейського суду з прав людини має бути фундаментом для формування як національного законодавства, так і практики його застосування судами України [152, с. 68]. Цікавим прикладом судової практики ЄСПЛ щодо гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту є справа “Семеня проти Швейцарії”.

Південноафриканська бігунка Кастер Семеня оскаржила правила Міжнародної асоціації легкоатлетичних федерацій (IAAF), які вимагали від спортсменок з підвищеним рівнем тестостерону знижувати його медикаментозно для участі в жіночих змаганнях. ЄСПЛ встановив, що Швейцарія не забезпечила належного захисту Семені від дискримінації, визнавши порушення її прав [153]. Іншою справою в контексті проблематики нашого дослідження є справа “Алі Різа та інші проти Туреччини”, де було порушено процесуальні гарантії рівності, а саме право на справедливий суд (порушено було ст. 6 Європейської конвенції з прав людини) [154]. Все ж, доцільно зауважити, що відсутня велика кількість справ судової практики у досліджуваній царині [155].

Щодо зарубіжного досвіду, то варто відмітити, що у країнах з перехідною економікою на сьогоднішній день відсутній реєстр громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості. Їх варто класифікувати на певні групи: загальнонаціональні спортивні об'єднання; фізкультурно-спортивні товариства; фізкультурно-спортивні громадські об'єднання (федерації, асоціації, спілки) з певного виду спорту або групи видів спорту; фізкультурно-спортивні об'єднання соціальних груп населення; спортивні клуби різної організаційно-правової форми; колективи фізичної культури [156, с. 117]. Така ситуація призводить до низки системних проблем: 1) відсутність обліку та систематизації даних. Оскільки в різних регіонах діють сотні спортивних організацій, їх неуніфікована діяльність ускладнює координацію на державному рівні, що впливає на ефективність розподілу фінансування, контролю за дотриманням норм безпеки, антидопінгової політики тощо; 2) неможливість забезпечення рівних умов для всіх суб'єктів фізкультурно-спортивного руху. Відсутність систематизованих відомостей про організації, що займаються фізичною культурою та спортом, створює перешкоди для їх участі у програмах державного фінансування, отриманні грантів, а також обмежує можливості розвитку на регіональному та національному рівнях; 3) проблеми правового статусу спортивних об'єднань.

На сьогоднішній день багато фізкультурно-спортивних об'єднань функціонують без чіткої юридичної класифікації, що ускладнює регулювання їхньої діяльності та взаємодію з державними органами.

Ознайомлення із системою управління фізичною культурою і спортом низки провідних країн показало, що в більшості з них відповідальність за розвиток фізкультурно-спортивного руху лежить як на центральних, так і місцевих органах влади та місцевого самоврядування. Характерно, що соціально-економічні процеси, які відбуваються в незалежній Україні не мають прямого впливу на вибір організаційно-управлінської структури фізичною культурою і спортом. Вони більше залежать від суб'єктивних факторів, а не від об'єктивних чинників [157, с. 20-24].

Цілком слушною є думка Р.С. Мельника про те, що вивчення зарубіжного досвіду сприяє розширенню наукового бачення правових явищ, дозволяє розглянути певні проблеми з альтернативної перспективи, а також здійснити порівняльний аналіз досягнень вітчизняної науки з результатами досліджень зарубіжних фахівців. Крім того, використання напрацювань іноземних колег дає змогу уникнути дублювання наукових пошуків, зосереджуючи увагу на питаннях, які ще потребують теоретичного та практичного опрацювання [158, с. 179]. Міжнародний досвід підтверджує, що регулярна рухова активність є важливим чинником профілактики захворювань та підтримання загального рівня здоров'я людини. Проте Україна, за таким інтегральним критерієм, як середня тривалість життя, займає одне з останніх місць серед європейських країн. Однією з ключових причин цього є низький рівень залученості населення до фізичної активності: лише 13 % громадян систематично займаються фізичною культурою і спортом. У порівнянні з іншими державами, такими як Фінляндія, Швеція, Великобританія, Чехія та Німеччина, цей показник є значно нижчим. В Україні лише третина чоловіків та п'ята частина жінок ведуть активний спосіб життя, у сільській місцевості цей рівень ще нижчий – спортом займається лише кожен четвертий чоловік і кожна восьма жінка. Для

порівняння, у Великій Британії та Франції понад 65 % громадян регулярно займаються спортом, у Нідерландах цей показник сягає 72 %, а у Фінляндії – 80 %. Це свідчить про необхідність розробки та впровадження ефективних державних програм, спрямованих на популяризацію фізичної активності та формування культури здорового способу життя в українському суспільстві [11, с. 22]. Однією з ключових проблем низької залученості населення України до занять фізичною культурою та спортом є недостатня розвиненість правових, організаційних та фінансових механізмів стимулювання фізичної активності. У багатьох європейських країнах держава активно сприяє розвитку спортивної інфраструктури, забезпечує доступність спортивних заходів, впроваджує систему податкових пільг для підприємств, що підтримують здоровий спосіб життя серед працівників. В Україні ж такі механізми або відсутні, або мають суто декларативний характер. Низький рівень популяризації фізичної активності в системі освіти, недостатня підтримка масового спорту та відсутність комплексного підходу до мотивації громадян до занять спортом негативно позначаються на стані здоров'я населення та призводять до зростання рівня хронічних захворювань.

До речі, в зарубіжних країнах державна політика у сфері фізичної культури є органічним поєднанням діяльності держави, урядових, неурядових (громадських) та приватних організацій, установ, інститутів. У більшості європейських країн така політика реалізується різними способами залежно від концептуального визначення ролі держави в життєдіяльності суспільства. У державах, де існує принцип «невтручання», спортивна активність хоча і вважається соціально значущою, проте вона є вираженням вільної й автономної ініціативи самих громадян країни, тому що стимулювання й розвиток спорту належать до компетенції спортивного руху. Яскравим прикладом цієї моделі є США, що не розглядають сферу спорту як об'єкт фінансової підтримки з боку національного уряду [159, с. 178].

У розвинених країнах фізична активність інтегрована в культуру повсякденного життя: існують загальнодоступні парки, велодоріжки, зони

для занять спортом, а також корпоративні програми здоров'я. Водночас в Україні низький рівень доходів значної частини населення, а також економічні труднощі часто не залишають громадянам можливості витратити кошти на абонементи до спортивних залів чи купівлю необхідного обладнання. Відсутність державних субсидій для організацій, що займаються розвитком фізичної культури серед соціально вразливих верств населення, лише посилює цю проблему. Виходячи з цього, необхідним є комплексний перегляд державної політики в цій сфері, включаючи розробку програм фінансової підтримки, правове врегулювання питань доступності спортивних об'єктів та створення умов для залучення приватного сектора до розвитку спортивної інфраструктури.

У більшості країн Європи державна політика у сфері фізичної культури реалізується через різні підходи, які залежать від концептуального сприйняття ролі держави в регулюванні суспільних відносин. У деяких державах дотримуються принципу мінімального втручання, за якого спортивна діяльність розглядається як частина громадянської ініціативи, а її розвиток здебільшого перебуває в компетенції спортивних об'єднань. Яскравим прикладом такої моделі є США, де сфера спорту функціонує автономно та не отримує фінансування з боку федерального уряду. Подібний підхід застосовується у Великій Британії, Нідерландах, Норвегії, Швеції та Японії, де держава надає лише матеріально-технічну підтримку, необхідну для забезпечення функціонування спортивного руху, залишаючи його управління на розсуд самих організацій. Натомість у країнах, які застосовують модель активного державного регулювання спорту, держава бере на себе не лише фінансування, але й відповідальність за розвиток фізичної культури. На центральному рівні компетенція у сфері спорту може бути закріплена за спеціалізованими міністерствами, національними спортивними комітетами чи іншими державними органами. Водночас, незважаючи на активне втручання держави, зберігається автономність спортивних організацій, а політика у цій сфері формується шляхом співпраці

між органами влади та представниками спортивного руху. У сукупності, це забезпечує ефективну координацію спортивних програм та стратегій, що сприяє комплексному розвитку фізичної культури на національному рівні [159, с. 180-182]. Досвід зарубіжних країн свідчить про існування двох основних моделей управління спортом: автономної та регульованої. Обидві моделі мають свої переваги та недоліки. Автономний підхід забезпечує більшу гнучкість спортивних організацій, дозволяючи їм самостійно визначати пріоритети розвитку, проте водночас може призвести до недостатнього фінансування та нерівномірного розподілу ресурсів. У свою чергу, активне державне регулювання сприяє стратегічному розвитку спорту, проте може обмежувати незалежність спортивних інституцій. Для України, яка нині перебуває у процесі реформування спортивної сфери, доцільно застосовувати змішану модель управління, що поєднує державну підтримку з автономією спортивних організацій.

Досвід економічно розвинених держав Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки демонструє високий рівень ефективності у сфері публічного управління. Вказане зумовлено запровадженням принципів лібералізації державної влади, що базуються на демократичних засадах та передбачають активну взаємодію державних інституцій із суспільством у форматі партисипативного управління. Це забезпечує партнерську модель взаємодії між органами влади різних рівнів, сприяючи прозорості, підзвітності та ефективності публічного адміністрування [160]. Науковці розглядають феномен публічного адміністрування у двох аспектах: з одного боку, це процес управління та координації діяльності організацій, установ та відомств, а з іншого - це формалізоване, бюрократичне управління, яке здійснюється виключно на основі нормативно визначених наказів, директив і розпоряджень. Водночас в окремих дослідженнях адміністрування трактується як діяльність, пов'язана із систематизацією документації, веденням офіційних записів та інформаційною обробкою даних. В іншому підході адміністрування розглядається як виконання встановлених правил,

процедур і політик, визначених вищими органами управління [161, с. 53-57]. Таким чином, сучасні концепції публічного адміністрування акцентують увагу не лише на його регулятивній функції, а й на необхідності забезпечення ефективної взаємодії між державою, громадянським суспільством та бізнесом.

Наприклад, про ефективність публічного адміністрування досліджуваною сферою свідчить досвід Китаю, де відсоток дорослого населення, що бере участь у фізкультурно-спортивній діяльності, у 2000 р. становив лише 18,3% від загальної чисельності населення, а за всіма програмними документами до 2020 р. приріст становить до 40%. При цьому особливе значення в Китаї надається вдосконаленню управління галуззю як на рівні країни, так і на місцевому рівні, в тому числі управління спортом вищих досягнень, дитячо-юнацьким і масовим спортом, матеріально-технічною базою тощо [162, с. 16-19]. Публічне адміністрування сферою спорту у Китаї має трирівневу структуру, представлену центральним виконавчим органом, виконавчими органами в межах адміністративних областей і місцевими органами виконавчої влади. Серед них провідна роль належить Державному управлінню спортом КНР як головному суб'єкту адміністрування галуззю. Незважаючи на зміну назви, протягом реформ даний орган стабільно функціонує в ранзі міністерства, реалізуючи на сучасному етапі дві найважливіші функції керівництва та контролю. На місцевому рівні (провінції, міста, повіти тощо) також функціонують державні органи галузевого адміністрування. Громадські суб'єкти адміністрування фізичною культурою і спортом працюють під повним контролем державного органу управління галуззю і фактично виконують тільки представницькі функції щодо міжнародних спортивних організацій [162, с. 16-19].

У Китаї суб'єкти публічного адміністрування у сфері спорту орієнтовані на створення сприятливих умов для фізичного виховання дітей та молоді, що сприяє покращенню їхнього фізичного та розумового здоров'я. Окремий акцент робиться на розвиток спорту серед етнічних меншин, підтримку

талановитих спортсменів, а також міжнародне співробітництво, яке ґрунтується на принципах незалежності, рівності, взаємної вигоди та поваги. У правовій площині ця політика втілюється шляхом розробки національних програм і державних стандартів фізичної підготовки населення, а також системного моніторингу фізичного стану різних вікових груп. Державні органи управління спортом у межах адміністративно-територіальних одиниць Китаю впроваджують заходи з розвитку спорту, враховуючи місцеві традиції, особливості та ресурси. При цьому громадські організації та професійні спілки разом із державними структурами забезпечують інклюзивність спортивного руху, створюючи умови для залучення до занять фізичною культурою осіб з інвалідністю та громадян з обмеженими можливостями здоров'я [11, с. 129-130].

З огляду на значні успіхи китайських спортсменів, можна зробити висновок, що правова система управління фізичною культурою і спортом у КНР є однією з найрозвиненіших. Вона чітко визначає компетенцію відповідних державних органів на всіх рівнях – від центрального до місцевого, а також регламентує права та обов'язки спортивних організацій, встановлюючи межі їхньої автономії. Завдяки проведеним реформам китайське спортивне законодавство було спрямоване на створення більш ефективної, гнучкої та децентралізованої системи управління, яка здатна швидко адаптуватися до сучасних тенденцій у сфері спорту, залишаючись при цьому у правовому полі державного контролю [163, с. 136].

Виходячи з досвіду Китаю, доцільно розробити та впровадити єдину державну програму фізичного виховання та спортивного розвитку у нашій країні. Так, важливо створити комплексну національну програму, яка враховуватиме специфіку різних вікових та соціальних груп, зокрема дітей, молоді, осіб з інвалідністю та представників соціально вразливих категорій населення. Програма повинна передбачати систему регулярного моніторингу фізичного здоров'я населення та відповідне коригування політики у сфері фізичної культури. Важливо передбачити у ній вимогу щодо адаптації

спортивних програм для осіб з інвалідністю та інших вразливих категорій населення. Це може включати створення окремих тренувальних програм, спеціально облаштованих спортивних об'єктів, державне фінансування секцій адаптивного спорту та підтримку професійного паралімпійського руху. Відповідно, потрібно суттєво підвищити фінансування даної сфери з метою реального забезпечення доступу до занять фізкультурою та спортом без зайвих дій зі сторони вразливих верств населення. У доповнення вищесказаному вважаємо за доцільне запровадити державну програму спортивних сертифікатів, які видаватимуться громадянам (зокрема дітям, молоді, людям з інвалідністю, ветеранам війни, малозабезпеченим особам) для покриття витрат на спортивні секції, індивідуальні тренування, оренду спортивних залів та обладнання. Такі сертифікати можна буде використати як в державних, так і в приватних спортивних закладах, що сприятиме розвитку масового спорту та забезпеченню рівного доступу до фізичної активності.

У Франції управління спортивною сферою здійснюється безпосередньо через Міністерство спорту, яке виступає центральним органом виконавчої влади, відповідальним за розробку та реалізацію державної політики у цій галузі. На рівні регіонів, департаментів та комун функціонують спеціалізовані державні установи, які забезпечують розвиток та ефективне функціонування спорту на місцевому рівні. Державні органи мають виключне право здійснювати контроль за спортивною діяльністю, проводити процедури сертифікації та ліцензування, що супроводжується видачею офіційних дозволів та документів відповідного зразка. Французька держава відіграє активну роль у підтримці спортивного руху осіб з інвалідністю, забезпечує фінансування та організаційну допомогу федераціям з окремих видів спорту, а також здійснює нагляд за дотриманням чинного законодавства у цій сфері. Регулювання конфліктних ситуацій у спорті покладається на спортивні федерації та спеціалізовані уповноважені органи, які діють у межах встановлених нормативних процедур, забезпечуючи

справедливість та прозорість у розв'язанні спірних питань [11, с. 134].

Система державного управління фізичною культурою та спортом у Франції базується на чіткій структурі адміністративно-правового регулювання, де центральним органом виконавчої влади є Міністерство спорту. На рівні регіонів, департаментів та комун функціонують спеціалізовані державні установи, відповідальні за розвиток спортивної галузі, координацію спортивних програм та моніторинг їх ефективності. При Міністерстві спорту Франції діє розгалужена мережа децентралізованих служб, які забезпечують контроль за реалізацією молодіжної політики, освітніх ініціатив та заходів у сфері громадського життя та спорту. Французьке законодавство містить низку нормативно-правових актів, що визначають особливості функціонування спортивної сфери. Основоположним є Спортивний кодекс, який регламентує механізми фінансування фізичної культури та спорту, джерелами якого є державний та місцеві бюджети. Кодекс закріплює відповідальність держави, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів за сприяння розвитку фізичної активності населення. Водночас французька модель передбачає збереження за державою права на контроль за діяльністю спортивних організацій, сертифікацію та ліцензування спортивної діяльності, що супроводжується обов'язковим отриманням відповідних дозвільних документів [164, с. 66]. Враховуючи позитивний досвід Франції, де Спортивний кодекс є ключовим нормативно-правовим актом, що забезпечує комплексне регулювання сфери фізичної культури та спорту, доцільно розробити та ухвалити Спортивний кодекс України. Його прийняття дозволить систематизувати законодавство у сфері фізичної культури та спорту, встановити чіткі адміністративно-правові механізми регулювання, а також закріпити ефективні механізми державного нагляду та підтримки спортивного руху.

Державне управління у сфері фізичної культури та спорту у Великій Британії здійснюється централізовано через головний виконавчий орган – Департамент з питань культури, медіа та спорту, який виконує

координаційну функцію щодо діяльності низки незалежних та недержавних організацій. Однією з ключових структур є “Спорт Великобританії”, яка відповідає за організацію та проведення масштабних спортивних заходів на національному рівні, представляє інтереси Великої Британії в міжнародних спортивних федераціях, контролює фінансування спортивної індустрії, а також здійснює моніторинг цільового використання бюджетних та приватних коштів, інвестованих у розвиток фізичної культури та спорту. Таким чином, система державного управління спортом у Великій Британії характеризується чітко вираженою централізацією, що проявляється у підпорядкуванні державному регулятору широкого спектра незалежних спортивних організацій. Водночас значна увага приділяється розвитку місцевого спортивного самоврядування: розширенню компетенцій та функцій органів місцевої влади, які відповідають за реалізацію політики у сфері фізичної культури та спорту на територіальному рівні [165, с. 385-386].

У Німеччині відсутня єдина централізована система державного управління фізичною культурою та спортом. Як зазначає В. Г. Кононович, у Федеративній Республіці Німеччина різні аспекти розвитку цієї сфери перебувають у компетенції кількох суб'єктів, зокрема законодавчих органів (Спортивного комітету), урядів федеральних земель, федеральних міністерств освіти та охорони здоров'я, а також громадських організацій, підприємств і спортивних об'єднань. Особливістю німецької моделі є активна участь громадського сектору в управлінні спортом. Виконавча влада не бере безпосередньої участі в організації спортивного руху, а делегує значну частину своїх повноважень спортивним організаціям, сприяючи розвитку масового спорту. При цьому держава здійснює фінансову підтримку, яка спрямовується на реалізацію спортивних програм через спортивні клуби та федерації. У Німеччині функціонує значна кількість громадських спортивних організацій, найвпливовішими серед яких є Німецька олімпійська спортивна федерація та Німецький спортивний союз інвалідів, що відіграють ключову роль у формуванні спортивної політики та

забезпеченні рівного доступу до занять спортом для всіх категорій громадян [166].

В Іспанії та Португалії державна політика спрямована на створення сприятливих умов для розвитку фізичної культури та спорту шляхом запровадження податкових пільг для спортивних асоціацій, а також ухвалення нормативно-правових актів, що мінімізують потенційні ризики та негативні наслідки для галузі. У цих країнах застосовується інтервенціоністська модель регулювання сфери спорту, яка передбачає активну роль держави у підтримці спортивного сектору, включаючи можливість втручання у діяльність приватних спортивних організацій з метою забезпечення їх стабільного функціонування та розвитку [167, с.16–17].

Система правового регулювання спортивних відносин у США характеризується мінімальним втручанням держави у розвиток спорту. Основну відповідальність за підтримку принципу «спорт для всіх» несуть спортивні ради та комісії, які функціонують як приватні неприбуткові організації та сприяють розвитку масового спорту. Попри поширену думку про повну незалежність спортивного сектору від державних органів, аналіз правових джерел свідчить про певний рівень державного регулювання у цій сфері. Так, хоча федеральний уряд не здійснює прямого управління фізкультурно-спортивною діяльністю, органи влади на рівні штатів і муніципалітетів проводять політику непрямого регулювання та стимулювання розвитку спорту шляхом прийняття спеціальних законодавчих актів. Крім того, у виняткових випадках уряд США надає фінансову підтримку національній олімпійській команді, що свідчить про наявність певних механізмів державного впливу. Незважаючи на відсутність профільного міністерства та єдиної централізованої системи державного управління спортом, упродовж 1960–1980-х років у США було ухвалено низку нормативних актів, які регулюють відповідні суспільні відносини. Зокрема, у державних освітніх програмах було закріплено заборону

дискримінації за статевою ознакою, що сприяло утвердженню принципу рівності у доступі до занять спортом у навчальних закладах, забезпечуючи рівні права для жінок і чоловіків [168, с. 145]. З досвіду США можна виокремити кілька ключових аспектів, які можуть бути адаптовані в українське законодавство для вдосконалення адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері спорту. Приміром, запровадження інноваційної розгалуженої системи спортивних рад і комісій як незалежних неприбуткових організацій, які координуватимуть розвиток масового спорту та здійснюватимуть громадський контроль за дотриманням принципів рівності у спортивній сфері для людей будь-якого віку. Також доцільно оптимізувати та вдосконалити державну підтримку професійного та аматорського спорту через розширення механізмів грантового фінансування для спортивних клубів і федерацій, які забезпечують рівні можливості для всіх громадян, незалежно від соціального статусу, статі чи фізичних можливостей. Таким чином, можемо констатувати, що досвід США демонструє, що навіть за відсутності жорсткої централізованої моделі управління спортом, адміністративно-правові механізми можуть ефективно забезпечувати рівний доступ громадян до занять фізичною культурою та спортом через систему стимулювання та державної підтримки.

Отже, дослідження міжнародно-правових стандартів рівності у сфері спорту дозволяє нам констатувати, що регулювання спортивних правовідносин є важливою складовою глобального правового порядку та виступає елементом широкого комплексу міжнародних соціальних гарантій. Правовий розвиток сфери фізичної культури та спорту здійснюється шляхом взаємодії універсальних, регіональних та національних правових норм, які формують єдину нормативну систему, спрямовану на забезпечення рівних прав та можливостей у спорті.

3.2. Тенденції розвитку адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту України

Сучасна Україна перебуває на етапі трансформації всіх ключових сфер суспільного життя, зумовленої європейською інтеграцією, активною адаптацією міжнародних стандартів та викликами, що постали в умовах воєнного стану. Одним із пріоритетних напрямів державної політики є забезпечення рівних прав та можливостей громадян, що прямо корелює із гарантуванням права на здоров'я, фізичну активність, повноцінну реалізацію особистісного потенціалу незалежно від статі, віку, соціального статусу, стану здоров'я чи інших ознак. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання ефективності адміністративно-правового регулювання сфери фізичної культури та спорту, яке є важливим інструментом реалізації соціальних гарантій держави та забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина. Так, адже фізичне вдосконалення передбачає такий рівень здоров'я, фізичний розвиток, психофізичні та фізичні дані особистості, які є основою його активної, трансформаційної, соціально значущої, фізичної культури, спортивної діяльності та здорового способу життя в цілому. Фізична культура і спорт, які оздоблюються соціально-культурною ідеєю, відтворюють, інсценують потаємні потяги, мотивації людини до творчості і натякають на притаманні їм божественні, надзвичайні, а також руйнівні демонічні сили, що існують у світі [169, с.101-102].

Практика останніх років свідчить про наявність низки істотних прогалин і недоліків у правовому регулюванні сфери спорту, які негативно впливають на ефективність адміністративного механізму гарантування рівності. Серед найбільш значущих є недостатня системність та узгодженість нормативно-правової бази, слабка інтеграція міжнародних стандартів у національне законодавство, фрагментарність заходів державної підтримки фізкультурно-спортивної діяльності, а також обмеженість адміністративних процедур, що

забезпечують реалізацію принципу недискримінації в українському спорті. Необхідність подолання зазначених проблемних аспектів зумовлює важливість виявлення актуальних тенденцій розвитку адміністративно-правового регулювання досліджуваної нами сфери.

Зазначена тематика набуває додаткового значення з огляду на соціальні, економічні та політичні виклики, зокрема військову агресію проти України, яка істотно вплинула на доступ громадян до спортивних ресурсів, призвела до руйнування спортивної інфраструктури, значного скорочення можливостей державної та місцевої влади щодо підтримки масового спорту та фізичного виховання. У таких умовах важливо проаналізувати сучасні тенденції удосконалення нормативного забезпечення, окреслити напрями розвитку адміністративно-правового регулювання сфери фізичної культури і спорту, адаптувавши їх до нових умов та міжнародних стандартів.

Отже, дослідження тенденцій розвитку адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту України є актуальним не лише у контексті сучасних суспільних трансформацій, але і як необхідна передумова створення ефективного, прозорого, соціально справедливого адміністративного механізму, який би відповідав міжнародним зобов'язанням України та сприяв би зміцненню соціальної стабільності та громадського здоров'я держави.

В.І. Лукашук відзначає, що впровадження сучасних технологій змінює образ спорту, сприяє розвитку його нових видів, полегшує підготовку та відновлення спортсменів. Оскільки спорт значною мірою репрезентує найбільш суттєві компоненти існуючої культури, то він не тільки породжує та вирішує певні специфічні проблеми, властиві тільки цій підсистемі суспільства, але й виступає індикатором багатьох соціальних проблем, що породжуються іншими його складовими [170].

Сучасні адміністративно-організаційні механізми повинні орієнтуватися на інноваційні підходи, що забезпечуватимуть глибоку модернізацію,

системність та узгодженість розвитку фізкультурно-спортивної сфери з урахуванням актуальних викликів сьогодення. Особлива увага має приділятися налагодженню конструктивної взаємодії між державними структурами та інститутами громадянського суспільства, що дозволить сформуванню сучасної і ефективної моделі управління фізичним вихованням на засадах соціального партнерства [171, с. 95]. З огляду на це, наявне адміністративно-правове регулювання гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури та спорту потребує комплексного реформування та удосконалення шляхом вирішення низки організаційно-управлінських, адміністративно-правових і нормативних проблем з обов'язковим використанням позитивного попереднього досвіду та зарубіжних напрацювань.

Відповідно, тенденціями у сфері адміністративно-правового регулювання фізичної культури і спорту є інтеграція принципів прозорості та відкритості у прийнятті управлінських рішень, активізація ролі суспільних інституцій як рівноправних партнерів держави, а також посилення механізмів громадського контролю за реалізацією фізкультурно-спортивних програм і проєктів. Відповідно до вказаних тенденцій необхідно створити організаційно-правові передумови для підвищення ефективності державної політики у сфері фізичного виховання, забезпечення її відповідності сучасним міжнародним стандартам рівності та доступності спортивних ресурсів для різних категорій населення України.

Вдало зазначає Н.Д. Нікольська, що провідними соціальними аспектами розвитку спорту є підвищення його морально-етичної цінності та зростання кількості масових спортивних заходів. Водночас особливу увагу необхідно приділяти збереженню соціального виміру спорту, який має потужний виховний потенціал та виконує важливу культурну місію, значною мірою залежну від специфіки соціальної структури суспільства, у межах якого розвивається сфера масового спорту [172, с. 52-53].

Важливо зазначити, що сучасні тенденції адміністративно-правового

регулювання мають бути спрямовані не лише на кількісне розширення масових змагань, але й на формування якісно нових, суспільно орієнтованих цінностей фізичної культури і спорту. Вказане нами передбачає посилення адміністративних гарантій, спрямованих на забезпечення рівного доступу громадян до спортивних послуг та інфраструктури, а також впровадження спеціальних заходів щодо заохочення громадськості до занять фізичною культурою як основи формування здорового способу життя та суспільного добробуту.

Актуальні соціально-економічні умови висувають на передній план питання щодо формування компетентності у сфері збереження здоров'я, яке є ключовою передумовою та гарантією ведення здорового способу життя [50, с. 49]. Розв'язання цього питання через механізми фізичного виховання та спортивної діяльності набуває особливого значення в контексті державного регулювання. Водночас науковці звертають увагу на низку чинників, що сприяють безвідповідальному ставленню до власного здоров'я, серед яких можна виокремити недостатню обізнаність щодо фізіологічних та медичних аспектів здорового розвитку, відсутність системної та цілеспрямованої державної просвітницької політики у сфері оздоровлення та популяризації фізичної активності [173, с. 46].

Однією з проблем сучасного суспільства є погіршення рівня здоров'я населення, що зумовлено комплексом соціально-економічних факторів. До основних чинників, які сприяють цьому негативному явищу, належать економічна нестабільність, недосконалість системи охорони здоров'я, а також низький рівень мотивації громадян до ведення активного та здорового способу життя, включно із регулярними фізичними вправами. У цьому контексті процес фізичного виховання повинен розглядатися не лише як елемент освітньої діяльності, а як фундаментальна складова соціальної державної політики [174, с. 49]. Поведінкові фактори відіграють вирішальну роль у формуванні загального рівня здоров'я громадян, оскільки спосіб життя безпосередньо впливає на фізичний стан, а економічні та соціальні умови

формують відповідні передумови для забезпечення належного рівня добробуту [175, с. 37-38]. Аналізуючи тенденції адміністративно-правового регулювання у сфері гарантування рівних прав та можливостей громадян у галузі фізичної культури та спорту, важливо враховувати комплексний підхід до вирішення проблеми зниження рівня здоров'я населення. Необхідно вдосконалювати адміністративно-правові механізми, які забезпечують доступність спортивних об'єктів, розвиток інфраструктури, а також створення соціальних ініціатив, спрямованих на усунення бар'єрів у доступі до фізичної активності для різних соціальних груп.

Сучасні тенденції розвитку сфери фізичного виховання і масового спорту на державному рівні характеризуються зміною і ускладненням функцій органів, що складають вертикаль управління галуззю; створенням галузевої нормативно-правової бази, що регулює різноманітні суспільні відносини в даній сфері; стрімким розвитком системи комерційних фізкультурно-спортивних організацій, фізкультурно-оздоровчих послуг, які потрібні населенню; зміною конфігурації галузі суспільних фізкультурно-спортивних об'єднань [176, с. 123]. Розвиток сфери фізичного виховання та масового спорту на сучасному етапі супроводжується істотною трансформацією механізмів державного управління, що проявляється у розширенні та ускладненні функціональних повноважень органів виконавчої влади, які здійснюють адміністрування цієї сфери.

Аналіз наявних концепцій удосконалення державної політики у сфері фізичного виховання та масового спорту дозволяє сформулювати методологічний підхід до програмно-цільового управління, що базується на інтеграції програмного та цільового компонентів. Такий підхід передбачає розробку комплексних державних програм, у межах яких визначаються стратегічні пріоритети, конкретні заходи, необхідні ресурси, а також відповідальні виконавці та строки реалізації. Застосування програмно-цільового управління сприяє підвищенню ефективності державного регулювання цієї сфери, оскільки забезпечує комплексний підхід до

розв'язання проблем і враховує міжгалузеві зв'язки, що впливають на фізичну активність населення.

Водночас сучасний стан здоров'я населення України характеризується кризовими тенденціями, зумовленими не лише соціально-економічними чинниками, але й екологічними катастрофами, такими як наслідки аварії на Чорнобильській АЕС, що спричинили спад здоров'я на генетичному рівні. Додатковою проблемою є низький рівень культури здорового способу життя, відсутність стійкої мотивації до фізичної активності та недостатність просвітницької роботи у сфері фізичного виховання. Тому держава має не лише розробляти і реалізовувати комплексні програми розвитку фізичної культури, а й запроваджувати системні заходи з популяризації здорового способу життя, що включають освітні ініціативи, стимулювання громадян до участі у спортивних заходах, посилення контролю за якістю фізкультурно-оздоровчих послуг та забезпечення рівного доступу всіх громадян до спортивної інфраструктури. Таким чином, адміністративно-правове регулювання цієї сфери має бути спрямоване на формування комплексного підходу до оздоровлення нації через фізичну культуру та спорт, що стане дієвим інструментом у подоланні негативних демографічних тенденцій [50, с. 135].

На основі результатів дисертаційного дослідження О.О. Стрельник пропонується низка практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення статусу жінки в сучасному українському суспільстві: 1) соціальна політика щодо жінок повинна мати всебічний і самостійний характер, не обмежуючись традиційними уявленнями про сімейно-побутову, материнську функцію жінки. Така політика буде сприяти всебічному розкриттю соціального потенціалу жінок; 2) необхідно активізувати розробку і реалізацію програм, спрямованих на ліквідацію гендерної нерівності в економічній, політичній, освітній сферах, що розширить доступ жінок до ресурсів самореалізації, а отже, підвищить їхні життєві шанси та адаптивні можливості; 3) особливе місце повинні займати програми заохочення самозайнятості жінок,

механізми кредитування жіночого підприємництва, психологічні тренінги з формування адаптивного потенціалу, залучення жінок до різноманітних громадських об'єднань. Актуальність відповідних програм зумовлена тим, що трансформація гендерних бар'єрів реалізації соціального потенціалу на соціально-психологічному рівні пов'язана насамперед із жінками та їх життєвими стратегіями; 4) особливості соціального статусу і соціальної ролі жінок в суспільстві мають бути враховані в теорії і практиці соціальної роботи, спрямованої на представництво та захист інтересів індивідів, які мають нерівні потенційні можливості, порівняно з іншими; 5) у процесі впровадження принципів гендерної рівності слід спиратися на систему освіти і засоби масової інформації [27, с. 18-19]. Гендерна рівність у сфері фізичної культури та спорту залишається одним із ключових викликів для сучасного суспільства. У багатьох країнах світу, включаючи Україну, жінки стикаються з низкою обмежень, які зменшують їхню участь у спортивній діяльності та знижують їхні кар'єрні можливості. Запропоновані адміністративно-правові заходи сприятимуть подоланню цих обмежень, що забезпечить більш рівномірний розвиток спортивної галузі та розширить соціально-економічні перспективи жінок.

Одним із важливих аспектів є необхідність інтеграції адміністративного контролю у сфері гендерної політики. Запровадження ефективних механізмів моніторингу та оцінки реалізації гендерної рівності дозволить усунути практику непропорційного розподілу фінансування та забезпечить рівний доступ жінок до спортивної інфраструктури. Крім того, важливим кроком є стимулювання жіночого підприємництва у спортивній сфері, що сприятиме створенню нових робочих місць і залученню жінок до управління спортивними процесами на різних рівнях.

Як вказує В.М. Сисюк, масовий спорт у соціокультурному вимірі відіграє ключову роль у формуванні державної політики та суспільного розвитку, що потребує його інтеграції в систему державотворчих процесів. З огляду на динаміку розвитку суспільства, необхідно переосмислити

завдання, які стоять перед масовим спортом, та адаптувати їх до сучасних викликів. Для цього важливо забезпечити взаємозв'язок спорту з іншими соціальними сферами, що сприятиме комплексному впровадженню державної політики у сфері фізичної культури та спорту. У цьому контексті постає потреба у розробці нової концепції державного регулювання масового спорту, що передбачатиме стратегічне планування та створення ефективних механізмів реалізації державних програм. Соціальний вимір масового спорту проявляється в його суспільній значущості, в закономірностях розвитку фізичної культури та її інтеграції у систему освіти та охорони здоров'я. Таким чином, масовий спорт має розглядатися як один із пріоритетних напрямів державної політики, що вимагає створення ефективних адміністративно-правових механізмів регулювання та стимулювання його розвитку [50, с. 43].

Сьогодні питання державної політики у сфері фізичної культури та спорту стали надзвичайно актуальними для країн із перехідними соціально-економічними системами, зокрема для України. І це є цілком закономірним, оскільки в цих країнах процес трансформації державної політики стосовно сфери фізичної культури та спорту відбувається дуже складно, йому притаманні серйозні суперечності та прорахунки. Тому проблеми галузевого виміру державної політики у сфері фізичної культури та спорту перебувають у центрі уваги як теоретиків державного управління, так і практиків [159, с. 183].

Як зазначає С.М. Балабан, реформування потребує уся фізкультурно-спортивна галузь, і насамперед її інституціональна складова, оскільки наразі функції держави в згаданій сфері полягають у жорсткому централізованому управлінні, що виявляється у формуванні інвестиційної, антимонopolної, регуляторної політики у сфері фізичної культури та спорту, визначенні системи спортивних відзнак і нагород, нормативів матеріально-технічного та кадрового забезпечення, визначенні порядку визнання видів спорту в Україні, включенні їх до відповідного реєстру та порядку його ведення,

затвердженні Єдиного календарного плану фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів України, встановленні порядку атестації спортивних тренерів та суддів тощо [11, с. 102]

Недостатня розвиненість законодавчої бази суттєво ускладнює процес організації та розвитку фізкультурно-спортивної сфери, перешкоджаючи її ефективному функціонуванню. Більшість нормативно-правових актів, що регулюють зазначену сферу, не реалізуються в повному обсязі через їхню внутрішню суперечливість, відсутність належної узгодженості між окремими положеннями, недостатню чіткість правових норм, а також наявність істотних прогалин у регулюванні ключових аспектів спортивної діяльності. Така правова невизначеність створює суттєві труднощі для учасників спортивних правовідносин, знижує ефективність державного регулювання галузі та унеможлиблює комплексний підхід до адміністративно-правового забезпечення рівних можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту.

І. Л. Гасюк наголошує на важливості створення та підтримки конкурентного середовища у сфері надання фізкультурно-спортивних послуг. Науковець акцентує увагу на необхідності забезпечення ефективного фінансування заходів, які реалізуються центральними та місцевими органами виконавчої влади, спрямованих на розвиток фізичної культури та спорту [177, с. 278].

Як справедливо зауважує С. В. Нікітенко, держава приділяє недостатньо уваги питанням фінансування та розвитку фізичної культури та спорту, зокрема належному законодавчому врегулюванню актуальних проблем у цій сфері. Зацікавленість політиків та посадовців до спортивної галузі зазвичай зростає лише напередодні Олімпійських ігор, коли спортсменам починають обіцяти значні грошові винагороди та вирішення житлових питань. Такий підхід свідчить про відсутність системного підходу до розвитку спортивної сфери та необхідність комплексного реформування політики держави у цьому напрямку [178, с. 104-105].

Погоджуємось із думкою Ю. М. Репкіної щодо необхідності чіткого розмежування комерційних та некомерційних видів спорту в Україні. Зокрема, до комерційних доцільно віднести такі види, як футбол, баскетбол, волейбол, бокс, теніс, на які має поширюватися законодавство про професійний спорт. Водночас решту видів спорту варто класифікувати як некомерційні, що дозволить створити належні умови для їх розвитку та функціонування [179, с. 14-15].

На сьогодні, як зауважує В.В. Солопенко, також актуальною є проблема правового регулювання паралімпійського спорту в Україні. Треба відзначити, що сьогодні в Україні триває процес всеосяжних реформ, не виключенням є і соціальна сфера, в якій особливе місце займають питання захисту прав, свобод та інтересів осіб з особливими можливостями. Саме тому, лише за допомогою урегульованості, своєчасності та високого рівня правового регулювання можна вести мову про результативну діяльність органів публічної адміністрації в досліджуваній сфері, про функціонування паралімпійського спорту в системі спорту України, реалізацію пріоритету бути достойним представником на міжнародному рівні в паралімпійському спорті [164, с. 135-136].

З.П. Дубінська окреслила ключові тенденції розвитку спортивного права в Україні, серед яких варто виділити поступовий відхід від радянської моделі правового регулювання спортивних правовідносин і наближення до європейських стандартів. Також спостерігається впровадження механізмів забезпечення прозорого та відкритого розподілу бюджетних коштів, що виділяються на розвиток спорту, а також пошук додаткових джерел фінансування, таких як реклама та меценатство. Важливим аспектом є розширення сфери контрактного права у професійному спорті, що забезпечує правову визначеність для спортсменів і спортивних організацій. Окрім того, значна увага приділяється збереженню та модернізації спортивної інфраструктури, а також будівництву багатофункціональних спортивних об'єктів, доступних для широкого загалу. Не менш важливим напрямом є

формування ефективного механізму популяризації спорту та залучення громадян до активної участі у спортивному житті [168, с. 189].

Як зазначає С. М. Балабан, формування нової моделі правового регулювання фізкультурно-спортивних правовідносин в Україні має ґрунтуватися на врахуванні найкращих міжнародних практик, зокрема конституційних засад публічного адміністрування у сфері спорту. Водночас на відміну від багатьох розвинених країн, національна нормативно-правова база у цій сфері перебуває у стані становлення. Попри закріплення у Конституції України принципу державної підтримки розвитку фізичної культури і спорту, на практиці окреслити чітку систему правовідносин між державними органами та суб'єктами фізкультурно-спортивної діяльності є досить складно, що ускладнює формування ефективного правового забезпечення галузі [11, с. 146]

О. А. Костюченко наголошує на необхідності комплексного вдосконалення чинного спортивного законодавства, особливо в аспекті регламентації діяльності органів публічного адміністрування у сфері спорту. Важливим є також прийняття спеціальних нормативних актів, що визначають правові засади діяльності громадських добровільних організацій фізкультурно-спортивного спрямування, а також впровадження системи правового захисту національної спортивної символіки, включаючи олімпійські атрибути, відмітні знаки та найменування спортивних товариств [180, с. 93]. Окрім того, необхідним є подальше вдосконалення не тільки адміністративно-правового регулювання, але й господарських, трудових, соціальних, фінансових та інших правовідносин, що стосуються сфери фізичної культури та спорту.

З.П. Дубінська виокремлює низку ключових проблем у сфері спорту, які потребують першочергового вирішення, зокрема: 1) застаріла модель управління та недостатній рівень нормативно-правового забезпечення; 2) постійний дефіцит бюджетних коштів у спортивній галузі, а також їх неефективний розподіл і використання; 3) низький рівень розвитку

спортивної індустрії; 4) недостатня залученість населення до занять спортом та слабка популяризація здорового способу життя. Зокрема, наголошується, що врегулювання правовідносин у сфері фізичної культури та спорту в Україні нашою є на низку системних викликів, які потребують комплексного підходу для свого подолання, включаючи не лише правові, а й управлінські, фінансові, освітньо-виховні та психологічні заходи. Серед основних проблем виділяються: 1) недостатня кількість сучасних спортивних об'єктів, особливо тих, що відповідають міжнародним стандартам для проведення змагань; 2) скорочення кількості годин фізичної культури у навчальних закладах, що сприяє зростанню фізичних відхилень у молоді, пов'язаних із гіподинамією, стресовими навантаженнями та незадовільними умовами життя; 3) високий рівень вживання підлітками тютюнових виробів, алкоголю та наркотичних речовин через їх легку доступність; 4) домінування віртуальної реальності над фізичною активністю, що сприяє поширенню комп'ютерної залежності серед дітей та молоді [168, с. 6].

Тож, можемо констатувати, що сучасний розвиток фізичної культури та спорту вимагає інтеграції адміністративно-правових норм у більш широку систему державного управління, що включає цифровізацію адміністративних процесів, впровадження електронного документообігу у спортивних організаціях, а також запровадження механізмів громадського контролю за використанням бюджетних коштів у спортивній сфері. Усе це потребує оновлення адміністративного законодавства з урахуванням найкращих світових практик, що дозволить підвищити ефективність правового регулювання у сфері фізичної культури і спорту та забезпечити справедливий доступ до спортивних можливостей для всіх громадян незалежно від їхнього соціального статусу чи інших обставин.

Незважаючи на наявні правові гарантії, адміністративно-правове регулювання фізичної культури та спорту в Україні залишається фрагментарним і не завжди адаптованим до сучасних соціально-правових реалій. Основними проблемами є: 1) наявність правових прогалин у

регулюванні питань гендерної рівності у спорті (недостатня увага до фінансування жіночого спорту, бракує механізмів захисту спортсменок від дискримінації); 2) відсутність ефективного механізму імплементації міжнародних стандартів; 3) фрагментарність норм, які регулюють доступ до спортивної інфраструктури для осіб з інвалідністю, що ускладнює створення інклюзивного середовища у сфері фізичної культури; 4) застарілість деяких нормативних актів, що не враховують сучасних тенденцій розвитку спортивної індустрії та нових викликів у сфері рівного доступу до спорту. Таким чином, правова система потребує системного оновлення, спрямованого на посилення адміністративних механізмів рівності у спорті, забезпечення більшої відповідальності державних органів у сфері фізичної культури, а також імплементацію міжнародних стандартів у національне законодавство. Тільки завдяки ефективній адміністративно-правовій політиці можна гарантувати реальну рівність прав і можливостей у сфері фізичної культури та спорту, створюючи умови для повноцінного розвитку кожного громадянина незалежно від соціального статусу, фізичних можливостей чи гендерної ідентичності.

На підставі виявлених проблем виокремлюємо наступні тенденції розвитку адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту в Україні: 1) посилення нормативної деталізації та диференціації правових гарантій - вказана тенденція характеризується уточненням та поглибленням норм права, що регулюють гарантії рівності, зокрема створення спеціалізованих адміністративних норм для окремих соціальних груп (люди з інвалідністю, молодь, літні люди); 2) децентралізація та територіальне вирівнювання спортивної інфраструктури - свідчить про поступове розширення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері планування та розвитку фізкультурно-спортивної інфраструктури для вирішення регіональних диспропорцій; 3) запровадження більш ефективних адміністративних інструментів фінансування адаптивного та інклюзивного

спорту - тобто впровадження цільових державних програм, адміністративних договорів, публічно-приватних партнерств для підтримки спорту для осіб з особливими потребами; 4) цифровізація та оптимізація адміністративного контролю - відбувається інтенсивне впровадження сучасних методів моніторингу та цифровізації контролю за дотриманням принципу рівності у спорті, що дозволяє оперативно реагувати на порушення та формувати превентивні механізми; 5) розвиток адміністративно-правових механізмів популяризації фізичної культури та підвищення рівня фізкультурної освіченості населення - Дана тенденція спрямована на вдосконалення адміністративно-правових інструментів, які регулюють популяризацію фізичної культури, сприяють усвідомленню громадянами необхідності ведення активного способу життя та підвищенню рівня фізкультурної освіченості. Вона передбачає розширення державних інформаційно-просвітницьких програм, спрямованих на підвищення рівня знань населення щодо значення фізичної активності, а також залучення засобів масової інформації для пропаганди здорового способу життя. Одним із ключових напрямів цієї тенденції є створення спеціалізованих електронних платформ та інформаційних ресурсів на рівні органів державної влади, що сприятиме оперативному поширенню актуальної інформації, рекомендацій та державних ініціатив у сфері фізичної культури та спорту.

Отже, аналіз тенденцій розвитку адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту України свідчить про поступове усвідомлення державою важливості цієї сфери як невід'ємного компонента національної соціальної політики. Проте сучасний етап характеризується наявністю низки викликів, серед яких особливо актуальними є недостатня нормативна деталізація забезпечення рівності, нерівномірність у розвитку спортивної інфраструктури, відсутність ефективних мотиваційних механізмів для широкого залучення громадян до занять спортом та обмеженість адміністративних інструментів контролю за виконанням державних програм.

Таким чином, розвиток адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав і можливостей у сфері фізичної культури та спорту в Україні має бути зорієнтований на комплексну модернізацію чинного законодавства, вдосконалення організаційно-управлінських механізмів та посилення взаємодії всіх суб'єктів публічного адміністрування. Реалізація цих тенденцій дозволить створити ефективну систему правових гарантій рівності, сприятиме зростанню рівня фізкультурної культури населення та, зрештою, позитивно вплине на показники громадського здоров'я та соціальний розвиток українського суспільства загалом.

Висновки до Розділу 3

1. Наголошено, що міжнародно-правові стандарти рівності у спорті мають багатокомпонентний характер, включаючи правові, етичні та організаційні механізми регулювання. Вони формують універсальні підходи до боротьби з дискримінацією, регламентують участь різних груп осіб у спортивній діяльності, забезпечують юридичні гарантії рівності та визначають санкційні механізми за їх порушення. У цьому контексті важливим завданням України залишається як гармонізація національного законодавства із міжнародними стандартами, так і розвиток власної правозастосовної практики у сфері забезпечення рівних можливостей у спорті.

2. Враховуючи позитивний досвід Франції, де Спортивний кодекс є ключовим нормативно-правовим актом, що забезпечує комплексне регулювання сфери фізичної культури та спорту, доцільно розробити та ухвалити Спортивний кодекс України. Його прийняття дозволить систематизувати законодавство у сфері фізичної культури та спорту, встановити чіткі адміністративно-правові механізми регулювання, а також закріпити ефективні механізми державного нагляду та підтримки

спортивного руху.

3. Незважаючи на наявні правові гарантії, адміністративно-правове регулювання фізичної культури та спорту в Україні залишається фрагментарним і не завжди адаптованим до сучасних соціально-правових реалій. Основними проблемами є: 1) наявність правових прогалин у регулюванні питань гендерної рівності у спорті (недостатня увага до фінансування жіночого спорту, бракує механізмів захисту спортсменок від дискримінації); 2) відсутність ефективного механізму імплементації міжнародних стандартів; 3) фрагментарність норм, які регулюють доступ до спортивної інфраструктури для осіб з інвалідністю, що ускладнює створення інклюзивного середовища у сфері фізичної культури; 4) застарілість деяких нормативних актів, що не враховують сучасних тенденцій розвитку спортивної індустрії та нових викликів у сфері рівного доступу до спорту.

4. Встановлено, що тенденціями у сфері адміністративно-правового регулювання фізичної культури і спорту є інтеграція принципів прозорості та відкритості у прийнятті управлінських рішень, активізація ролі суспільних інституцій як рівноправних партнерів держави, а також посилення механізмів громадського контролю за реалізацією фізкультурно-спортивних програм і проєктів.

ВИСНОВКИ

У **висновках** на підставі проведеного дослідження адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту України сформульовано ряд висновків, пропозицій та рекомендацій, що відображають досягнення поставленої мети. Основні з них такі:

1. Рівні права та можливості громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це система юридично закріплених норм і механізмів, спрямованих на забезпечення кожному громадянину, незалежно від його статі, віку, соціального чи майнового статусу, місця проживання, фізичних можливостей чи інших обставин, рівного доступу до занять фізичною культурою і спортом, включаючи можливість реалізації своїх прав на участь у спортивному житті суспільства.

2. Серед ознак рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкта адміністративно-правового регулювання визначено такі: 1) соціально-публічна природа їх реалізації – право на рівний доступ до спортивних послуг, спортивної інфраструктури та державних програм підтримки визначається як суспільно значуща мета, що забезпечується системою адміністративно-правових норм. Публічний інтерес тут реалізується через державне управління з метою зміцнення здоров'я населення, підвищення якості життя та формування соціальної згуртованості, що має важливе значення для сталого суспільного розвитку; 2) принцип недискримінації та забезпечення гендерної рівності – характеризує об'єкт регулювання через нормативно встановлену заборону дискримінації за будь-якими ознаками, зокрема за ознакою статі, віку, фізичних особливостей, соціального походження тощо. Забезпечення гендерної рівності вимагає спеціальних адміністративних заходів, таких як квоти для жінок у керівництві спортивних організацій, фінансова підтримка жіночого спорту, а також державні гарантії соціального захисту для спортсменок у період материнства

(субстантивна рівність); 3) інституційна забезпеченість – визначає, що рівні права у сфері фізичної культури і спорту реалізуються через систему інституцій державної влади та органів місцевого самоврядування, які наділені відповідною компетенцією для забезпечення доступу всіх категорій громадян до фізкультурно-спортивних послуг. Це включає спортивні школи, спортивні федерації, центри адаптивного спорту, які діють під державним управлінням та фінансуванням, створюючи інфраструктуру для рівних можливостей фізичного розвитку усіх верств населення; 4) системність та міжгалузевий характер – характерною особливістю рівних можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту є комплексність регулювання, яке включає не лише норми адміністративного права, але й трудового, фінансового, цивільного, екологічного та інших галузей права. Такий міжгалузевий підхід забезпечує всебічну правову регламентацію суспільних відносин у спорті, що є необхідною умовою для усунення бар'єрів і створення умов справжньої рівності доступу громадян до спорту і фізичної культури; 5) поєднання формальної та субстантивної рівності у сфері спорту – адміністративно-правове регулювання рівних можливостей у фізичній культурі та спорті поєднує в собі формальну рівність (рівність перед законом та рівний юридичний статус громадян) із субстантивною рівністю (врахування соціальних, економічних і фізичних особливостей різних груп населення). В результаті громадяни отримують не лише формально однакові права, але й реальні можливості та ресурси для їх повноцінної реалізації; 6) протекціоністська ознака – виражається у створенні особливих адміністративних механізмів захисту вразливих категорій громадян (осіб з інвалідністю, жінок, дітей, літніх людей тощо). Такий підхід спрямований на створення умов для їхнього активного залучення до фізичної культури і спорту.

3. До видів гарантій дотримання рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту віднесено такі: 1) конституційно-правові гарантії; 2) адміністративно-правові гарантії; 3) процесуально-правові

гарантії; 4) соціально-економічні гарантії; 5) антидискримінаційні гарантії; 6) міжнародно-правові гарантії; 7) універсальні (загальнолюдські) гарантії.

4. У процесі аналізу нормативно-правових актів, які визначають гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту сформульовано перелік недоліків адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту: 1) недостатня ефективність імплементації міжнародних стандартів – попри наявність міжнародних зобов'язань, їх виконання в Україні залишається проблемним, зокрема щодо забезпечення рівного доступу жінок до спортивної діяльності та адаптації інфраструктури для осіб з інвалідністю; 2) фінансова нерівність у спорті – державне фінансування спорту є нерівномірним: професійний спорт отримує значно більше ресурсів, ніж масовий, а також існують диспропорції у фінансуванні жіночого та чоловічого спорту; 3) недостатня адаптація спортивної інфраструктури – частина спортивних об'єктів не відповідає міжнародним стандартам інклюзивності, що обмежує можливості осіб з інвалідністю займатися фізичною культурою; 4) відсутність ефективних механізмів боротьби з дискримінацією у спорті – правові механізми запобігання дискримінації у спорті є недосконалими, а судова практика з цього питання – недостатньо розвиненою; 5) корупційні ризики у фінансуванні спорту – використання бюджетних коштів у сфері фізичної культури та спорту часто супроводжується корупційними схемами, що впливає на ефективність державної політики рівності у спорті; 6) низький рівень громадського контролю за дотриманням прав у спортивній сфері – відсутність ефективних механізмів громадського моніторингу порушень прав громадян у спорті знижує рівень правозахисту та робить адміністративно-правове регулювання менш ефективним.

5. Адміністративно-правовий механізм гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту – це комплексна, системно впорядкована сукупність взаємопов'язаних адміністративно-правових норм, принципів, інструментів, методів, форм, процедур та

інституційних структур, яка спрямована на ефективне забезпечення державних гарантій рівноправного доступу всіх громадян до занять фізичною культурою і спортом, усунення дискримінації та подолання соціально-правових бар'єрів, а також створення умов для повноцінної реалізації будь-якої особистості шляхом формування прозорого та справедливого правового середовища.

6. Систему суб'єктів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту складають загальні та спеціальні суб'єкти. До загальних суб'єктів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту віднесено таких: 1) Верховна Рада України – парламент як вищий представницький орган державної влади здійснює законодавче регулювання та контроль у сфері фізичної культури і спорту. Верховна Рада ухвалює основні закони, які закріплюють принцип рівності у спорті (наприклад, Закон України «Про фізичну культуру і спорт», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» тощо). Крім того, Верховна Рада України здійснює бюджетний контроль, визначає фінансування спортивних програм та аналізує їхню ефективність через відповідні комітети; 2) Президент України – глава держави відіграє важливу роль у формуванні стратегічної політики у сфері фізичної культури та спорту. Президент видає укази, які визначають пріоритети спортивного розвитку, ініціює програми державного рівня та здійснює нагородження видатних спортсменів. Президент також сприяє міжнародній співпраці у сфері спорту, підписує відповідні міжнародні договори та акти; 3) Кабінет Міністрів України – уряд здійснює координацію діяльності всіх органів виконавчої влади, які беруть участь у забезпеченні рівних прав і можливостей у сфері фізичної культури і спорту. Кабінет Міністрів затверджує державні програми, визначає бюджетне фінансування, забезпечує виконання міжнародних зобов'язань України, укладає міжурядові угоди щодо спортивної співпраці; 4) Міністерство економіки України та Міністерство фінансів України – дані органи

відповідають за розробку механізмів фінансування спортивної галузі, визначають нормативи кадрового забезпечення, затверджують стандарти бюджетної підтримки спортивних програм, контролюють цільове використання коштів, що виділяються на розвиток фізичної культури і спорту; 5) Міністерство охорони здоров'я України – відіграє ключову роль у забезпеченні медичного супроводу спортивної діяльності, зокрема щодо охорони здоров'я спортсменів, антидопінгового контролю та медичної реабілітації. Важливим напрямом є розвиток адаптивного спорту для осіб з інвалідністю, що безпосередньо пов'язане з програмами медико-соціального забезпечення; 6) органи місцевого самоврядування – місцеві ради, виконавчі органи, територіальні громади відповідають за розвиток спортивної інфраструктури на місцях, фінансування спортивних заходів, популяризацію фізичної культури серед населення, створення безбар'єрного середовища для осіб з інвалідністю, проведення регіональних і місцевих спортивних заходів.

До спеціальних суб'єктів гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту належать такі: 1) Міністерство молоді та спорту України – центральний орган виконавчої влади, який безпосередньо здійснює державну політику у сфері фізичної культури та спорту. Його функції охоплюють розробку законодавчих ініціатив, управління державними спортивними програмами, контроль за спортивними організаціями, реалізацію антидопінгових заходів, розвиток інклюзивного спорту та підтримку міжнародної спортивної співпраці; 2) Комітет з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України – забезпечує фізичне виховання у навчальних закладах, розвиток студентського спорту, впровадження програм здорового способу життя серед молоді, підготовку спортивних резервів та координацію діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл; 3) Міністерство оборони України (спортивні установи та військовий спорт) – відповідає за розвиток фізичної культури у Збройних Силах України, підготовку військових спортсменів, організацію спортивних заходів серед військовослужбовців, підтримку національних змагань з військово-спортивних дисциплін;

4) Національний олімпійський комітет України – є самоврядною громадською організацією, яка координує розвиток олімпійського руху в Україні. Національний олімпійський комітет України бере участь у формуванні спортивної політики, популяризації олімпійських цінностей, організації підготовки національних збірних до міжнародних змагань, співпрацює з Міжнародним олімпійським комітетом; 5) національний комітет спорту інвалідів України – організація, що займається розвитком адаптивного спорту в Україні, координацією паралімпійського та дефлімпійського руху, забезпеченням прав осіб з інвалідністю на участь у фізичній культурі та спорті, залученням державного фінансування для створення доступного спортивного середовища; 6) Спортивний комітет України – об'єднує національні спортивні федерації, здійснює координацію неолімпійських видів спорту, розробляє програми їхнього розвитку, організовує національні та міжнародні змагання, популяризує фізичну активність серед населення; 7) спортивні федерації та асоціації – незалежні організації, які регулюють діяльність у певних видах спорту, встановлюють правила змагань, забезпечують підготовку спортсменів, формують національні збірні, розвивають спортивні дисципліни та контролюють виконання міжнародних спортивних стандартів.

7. Адміністративні інструменти гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту – це комплекс правових засобів, механізмів та організаційно-процедурних прийомів, що забезпечують формально-юридичні гарантії дотримання правових норм, що забороняють дискримінацію за будь-якої ознаки та застосовуються суб'єктами публічної адміністрації в межах визначеної законом компетенції з метою практичної реалізації державної політики рівності у сфері фізичної культури та спорту.

8. До особливостей адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту належать такі: 1) системність; 2) функціональна диференціація елементів механізму; 3) взаємодія між суб'єктами механізму на основі єдиних цілей та засад; 4) адміністративно-правові норми слугують механізмом реалізації прав

та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту; 5) плановий характер та безперервність функціонування механізму; 6) підконтрольність, субординація та координація.

9. У процесі порівняльно-правового аналізу міжнародно-правових стандартів в Україні та закордоном в контексті адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей громадян резюмовано, що однією з ключових проблем низької залученості населення України до занять фізичною культурою та спортом є недостатня розвиненість правових, організаційних та фінансових механізмів стимулювання фізичної активності. У багатьох європейських країнах держава активно сприяє розвитку спортивної інфраструктури, забезпечує доступність спортивних заходів, впроваджує систему податкових пільг для підприємств, що підтримують здоровий спосіб життя серед працівників. В Україні ж такі механізми або відсутні, або мають суто декларативний характер. Низький рівень популяризації фізичної активності в системі освіти, недостатня підтримка масового спорту та відсутність комплексного підходу до мотивації громадян до занять спортом негативно позначаються на стані здоров'я населення та призводять до зростання рівня хронічних захворювань.

10. Тенденціями розвитку адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту в Україні визначено: 1) посилення нормативної деталізації та диференціації правових гарантій – вказана тенденція характеризується уточненням та поглибленням норм права, що регулюють гарантії рівності, зокрема створення спеціалізованих адміністративних норм для окремих соціальних груп (люди з інвалідністю, молодь, літні люди); 2) децентралізація та територіальне вирівнювання спортивної інфраструктури – свідчить про поступове розширення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері планування та розвитку фізкультурно-спортивної інфраструктури для вирішення регіональних диспропорцій; 3) запровадження більш ефективних адміністративних інструментів фінансування адаптивного та інклюзивного

спорту – тобто впровадження цільових державних програм, адміністративних договорів, публічно-приватних партнерств для підтримки спорту для осіб із особливими потребами; 4) цифровізація та оптимізація адміністративного контролю – відбувається інтенсивне впровадження сучасних методів моніторингу та цифровізації контролю за дотриманням принципу рівності у спорті, що дозволяє оперативно реагувати на порушення та формувати превентивні механізми; 5) розвиток адміністративно-правових механізмів популяризації фізичної культури та підвищення рівня фізкультурної освіченості населення – спрямовано на вдосконалення адміністративно-правових інструментів, які регулюють популяризацію фізичної культури, сприяють усвідомленню громадянами необхідності ведення активного способу життя та підвищення рівня фізкультурної освіченості. Одним із ключових напрямів цієї тенденції є створення спеціалізованих електронних платформ та інформаційних ресурсів на рівні органів державної влади, що сприятиме оперативному поширенню актуальної інформації, рекомендацій та державних ініціатив у сфері фізичної культури та спорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Міжнародний документ від 18.12.1979 URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення: 12.08.2024).
2. Конвенція про права осіб з інвалідністю: Міжнародний документ від 13.12.2006 URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 12.08.2024).
3. Усик О.О. Функції забезпечення міжнародного співробітництва у сфері фізичної культури та спорту. Вісник кримінологічної асоціації України. 2024. №1 (31). С. 489-496.
4. Палюх А.Я. Системний підхід у правовому регулюванні фізкультурно-спортивної сфери. Філософські та методологічні проблеми права. 2019. № 2. С. 92-99.
5. Багрій А.В. Рівні права та можливості громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 4. С. 72–76.
6. Журба М.А. Публічне управління у галузі фізичної культури і спорту : автореф. дис.. ... канд. юрид наук : 12.00.07 / Журба Марина Анатоліївна. Одеса, 2017. 24 с.
7. Деменко К.Е. Поняття та види суб'єктів адміністративно-правових відносин у сфері професійного спорту в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 32 (71). № 3. 2021. С. 22-27.
8. Моргунов О.А. Адміністративно-спортивне право як підгалузь адміністративного права України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Моргунов Олександр Анатолійович. Запоріжжя, 2012. 207 с.
9. Ярова Н.Г. Організаційно-правове регулювання в галузі спорту України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец.

12.00.07 «адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право / Н. Г. Ярова. Ірпінь, 2009. 20 с.

10. Великий тлумачний словник української мови: 170000 слів / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. К., Ірпінь : Перун, 2004. 1428 с.

11. Балабан С. М. Публічне адміністрування сферою фізичної культури та спорту : дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07 / Балабан Сергій Миколайович. Дніпро, 2017. 207 с.

12. Приходько І.І., Мудрик В.І. Стратегічний менеджмент розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні. Слобожанський науково-спортивний вісник : наук.-теор. журнал. Х.: ХДАФК, 2010. № 3. С. 134-138.

13. Ліщук С.В. Система державного регулювання у сфері фізичної культури та спорту в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2014. № 12. URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duup_2014_12_10 (дата звернення: 17.08.24).

14. Іванків І.Б. Права людства: стан та перспективи їх забезпечення [Електронний ресурс] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 - Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / І. Б. Іванків ; наук. кер. М. І. Козюбра ; Нац. ун-т "Києво-Могилян. акад.". Київ : Б. в., 2019. 214 с.

15. Погребняк С. П. Генезис ідеї рівності як основоположного принципу права. Вісник Академії правових наук України. 2010. № 3. С. 50-58.

16. Полховська І. К. Конституційний принцип рівності людини і громадянина в Україні: дис.... канд. юрид. наук: Харків, 2007. 197 с.

17. Васильченко О. П. Принцип рівності прав і свобод людини і громадянина в конституційному праві України: доктринальні та прикладні аспекти: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2015. 467 с.

18. Конституція України. Наук.-практ. коментар / редкол.: В.Я.Тацій (голова), О.В. Петришин, Ю.Г. Барабаш та ін. 2-ге вид., перероб. і доп. Х.: Право, 2011. 1128 с.

19. Полянський А.О. Правове регулювання трудових відносин професійних спортсменів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2015. 193 с.
20. Бачинська О.-М. І. Принцип недискримінації і механізми його реалізації (теоретико-правові аспекти) : дис. 12.00.01 ... Харків : Право, 2019. 254 с.
21. Руднєва О. М. Поняття й сутність принципу недискримінації. Проблеми законності : акад. зб. наук. пр. Харків. 2010. Вип. 110. С. 9–16.
22. Сахарук І.С. Рівність прав та можливостей працівників як правова основа концепції гідної праці. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. Випуск 6. Том. 4. С. 63-67.
23. Равлінко З. П. Заборона дискримінації: загальнотеоретичне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2016. 201 с.
24. Митчик О., Курчаба О., Тарасюк В., Кліш І. Місце та роль адаптивного спорту у сучасному українському суспільстві. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. 2024. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). № 5(178). С. 117-121.
25. Когут І. О. Соціально-гуманістичні засади розвитку адаптивної фізичної культури в Україні (на матеріалі адаптивного спорту) : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. Київ, 2016. 46 с.
26. Маринич В.Л., Когут І.О. Інклюзивність у дискурсах освіти та фізичної культури і спорту: національний вимір. Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія. 2022. № 1. С. 75-80.
27. Стрельник О.О. Гендерна нерівність та соціальний статус жінки в сучасному українському суспільстві : Автореф. дис. канд. соціол. наук : 22.00.01 / О. О. Стрельник; Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. Х., 2003. 208 с.

28. Андрусак І.П. Ідея гендерної рівності в українській правовій думці другої половини ХІХ століття : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2017. 17 с.
29. Стельмашук А.М. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник. Тернопіль : ТАНГ, 2000. 315 с.
30. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія / А. Т. Комзюк ; за заг. ред. проф. О. М. Бандурки. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.
31. Мельник О. М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Мельник Олена Миколаївна. Київ, 2004. 208 с.
32. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. / П. М. Рабінович ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Вид. 9-те, зі змін. Львів : Край, 2007. 188 с.
33. Чистов С. М. Державне регулювання економіки : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / С. М. Чистов. Київ : КНЕУ, 2002. 208 с.
34. Моргунов О.А. Поняття та механізм адміністративно-правового регулювання публічного адміністрування сфер фізичної культури і спорту. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 3. С. 274-277.
35. Багрій А.В. Наукова інтерпретація рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкту адміністративно-правового регулювання. *Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 16–17 берез. 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 41–43.
36. Оніщенко Н. М., Сунєгін С. О., Клещенко Н. О. Юридичні гарантії права людини на мир: змістовні характеристики Наукові перспективи. No 1(43). 2024. С. 700-718. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1\(43\)-700-718](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-1(43)-700-718) (дата звернення: 14.12.2022)

37. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов [та ін.]: за ред. д-ра філос. наук, проф. О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2009. 208 с.
38. Ткачук Р. Від амазонок давнини до жінок-воїнів сьогодення. Військо України. 2014. № 2. С. 12–19.
39. Боднар С. Б. Рівність як категорія філософії права: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.12 «Філософія права» / С. Б. Боднар. Чернівці, 2009. 185 с.
40. Городовенко В. Принцип рівності громадян перед законом і судом. Вісник Конституційного Суду України. 2012. № 1. С. 178-186.
41. Equality and human rights: nothing but trouble? eds.: M. Brink, S. Bur, J. Goldschmidt. Utrecht : SIM , 2015. 222 p.
42. Білосорочка С. І. Гендерна рівність у ратифікованих Україною міжнародно-правових документах. Теорія та практика державного управління. Харків, 2017. Вип. 4. С. 210–214.
43. Слінько Т. М., Кушніренко О. Г. Права і свободи людини та громадянина: навч. посіб. Харків : Факт, 2001. 440 с.
44. Рабінович П. М., Хавронюк М. І. Права людини і громадянина : навч. посіб. Київ : Атіка, 2004. 464 с.
45. Уварова О. Права жінок і гендерна рівність в Україні. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/prava-zhinok-i-henderna-rivnist-v-ukrajini-o-uvarova> (дата звернення: 20.01.2024).
46. Павленко П. І. Правовий статус службовців органів внутрішніх справ (проблеми загальної теорії) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Донецьк, 2003. 164 с.
47. Васильченко О. П. Реалізація соціально-економічних прав з огляду на принцип рівності. Право і громадянське суспільство. 2013. № 4. С. 26–35.
48. Погребняк С. П. Втілення принципу рівності в юридичних актах С. Погребняк. Вісник Академії правових наук України. 2006. № 3. С. 8-19.

49. Погребняк С. П. Роль принципу недискримінації в загальній концепції рівності. Вісник Академії правових наук України. 2007. № 3. с. 23-34.
50. Сисюк В.М. Участь суспільних інституцій у формуванні та реалізації державної політики фізичного виховання в Україні [Текст] : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Сисюк Вадим Миколайович ; Міжрегіон. Акад. упр. персоналом. Київ, 2019. 207 с.
51. Спортивна хартія Європи від 24 вересня 1992р. URL <https://rm.coe.int/16804c9dbb> (дата звернення: 01.12.2023).
52. Магновський І. Й. Гарантії прав і свобод людини та громадянина в праві України (теоретико-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Магновський Ігор Йосифович ; Київський нац. ун-т внутр. справ. К., 2003. 221 с.
53. Bahrii A. Types of guarantees of equal rights and opportunities of citizens in the field of physical culture and sport. Entrepreneurship, Economy and Law. 2024. № 2. P. 116-122.
54. Конституція України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.141.
55. Уварова О.О., Дайнеко К.К. Захист прав жінок: юридичні інструменти забезпечення гендерної рівності в Україні. Київ. 2016. 118 с.
56. Бокало Н.І. Формування та розвиток ідеї рівності в праві: філософсько-правовий вимір [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12 / Бокало Наталія Іванівна ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2014. 205 с.
57. Балагур Л.О., Ганаба В.В. Особливості реалізації гендерної рівності у секторі безпеки та оборони: теоретичний аспект. Актуальні проблеми впливу збройного конфлікту на Сході України на появу й поширення гендерно обумовленого насильства та забезпечення доступу до правосуддя: зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18 вересня 2020 року). Київ: ДНДІ МВС України, 2020. С. 20-24.

58. Грищук О.В. Людська гідність у праві: філософські проблеми: монографія / О. В. Грищук. Л.: ЛьвДУВС, 2007. 428 с.
59. Рабінович С. З історії античного праворозуміння: вчення ранніх стоїків та епікурейців про природну справедливість. Юридична Україна. 2006. № 10 (46). С. 3–7.
60. Багрій А.В. Нормативно-правові акти, які визначають гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту. *KELM*. 2023. № 7 (59). С. 407–411 (Республіка Польща).
61. Бордюгова Г.Ю. Міжнародне спортивне право як основа для формування національної галузі права «Спортивне право України»: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К, 2009. 19 с.
62. Усик О.О. Система адміністративно-правового регулювання міжнародного співробітництва у сфері фізичної культури та спорту. Вісник Пенітенціарної Асоціації України. 2023. № 4 (26). С. 70-76.
63. Загальна декларація прав людини: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН No 217 А (III) від 10.12.1948 [неофіційний переклад]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 17.11.2022).
64. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 17.11.2022).
65. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Міжнародний документ від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 22.08.2024)
66. Міжнародна хартія фізичного виховання, фізичної активності та спорту: Міжнародний документ від 21.11.1978. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_350#Text (дата звернення: 12.02.2023)
67. План дій Ради Європи для України на 2023-2026 роки «Стійкість, відновлення та відбудова». URL: <https://rm.coe.int/action-plan-ukraine-2023-2026-ukr/1680aa8282>. (дата звернення: 18.09.24).

68. Чистоколяний Я. В. Конституційно-правові норми в Україні: дис... канд. юрид. наук : Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. 2005. 204 с.
69. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник / О.Ф. Скакун ; пер. з рос. Х. : Консум, 2001. 656 с.
70. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3808-XII . Відомості Верховної Ради України. 1994. № 14. Ст. 80. (дата звернення: 18.09.24).
71. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV . Відомості Верховної Ради України. 2005. № 52. Ст. 561.
72. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21 березня 1991 р. № 875-XII . Відомості Верховної Ради України. 1991. № 21. Ст. 252. (дата звернення: 18.09.24).
73. Про Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню гендерної рівності у суспільстві на 2001-2005 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2001 № 479. URL <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/479-2001-%D0%BF>. (дата звернення: 16.10.2024)
74. Про затвердження Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.11.2020 № 1089. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.09.2024).
75. Порадник для гендерних радників та радниць. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/2023/25.08.2023/poradnik-dlya-radnikov-1-1.pdf>.
76. Заїченко Л.І. Суб'єкти спортивної діяльності: господарсько-правовий аспект. Правова доктрина - основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН

України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України» (Харків, 20-21 листоп. 2013 р.). Х., 2013. С. 798-801.

77. Багрій А.В. Особливості міжнародного адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту. *Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 4–5 черв. 2024 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 38–40.

78. Багрій А.В. Поняття та сутність адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту. *Юридична наука*. 2020. № 3. Т. 2. С. 178–183.

79. Білодід І. К. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наук. думка, 1973. Т. 4: І-М. 840 с.

80. Рудницький С. В. Категорія «механізм» та її гносеологічні можливості для опису явищ і процесів суспільно-політичного життя. *Держава і право*. 2011. № 53. С. 679-685.

81. Грицай І. О. Теоретико-правова характеристика механізму забезпечення принципу гендерної рівності. *Правові новели*. 2018. № 5. С. 7-14.

82. Державне управління в Україні : навч. посіб. / [за заг. ред. В. Б. Авер'янова]. Київ : СОМІ, 1999. 265 с.

83. Тодыка Ю. М. Конституция Украины – основной закон государства и общества : учеб. пособие. Харьков : Факт, 2001. 382 с.

84. Безпалова О.І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави. дис. ... д-ра юрид. наук. За спеціальністю 12.00.05. Харків. 2014. 524 с.

85. Скакун О. Ф. Теория государства и права : учебник / О. Ф. Скакун. Харьков : Консум, 2000. 704 с.

86. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку ХХІ століття) : монографія / [В. В. Галунько, В. І. Олефір,

М. Л. Пихтін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Галунька. Херсон : Херсон. міська друк., 2010. 376 с.

87. Омельченко Н. Л. Теоретичні проблеми механізму реалізації законодавчої функції Верховної Ради України. Часопис Київського університету права. 2008. № 3. С. 121–126.

88. Голосніченко І. П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття) : посібник / І. П. Голосніченко ; Держ. подат. адмін. України, Укр. фінанс.-екон. ін-т. Ірпінь, 1998. 108 с.

89. Шопіна І. М. Адміністративно-правове регулювання управління органами внутрішніх справ України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Шопіна Ірина Миколаївна. Київ, 2012. 514 с.

90. Гонюкова Л. В., Педченко Н. С. Сучасний механізм упровадження гендерної політики в Україні. Вісник НАДУ при Президентові України. 2016. № 2. С. 114-120.

91. Венгер О. М. Становлення та особливості функціонування гендерної демократії в сучасному українському суспільстві: дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2009. 198 с.

92. Герасименко Г. В. Гендерні аспекти соціально-економічної політики в Україні: дис.... канд. екон. наук. Київ, 2004. 223 с.

93. Лазур Я. В. Забезпечення прав і свобод громадян у сфері публічного управління : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Лазур Ярослав Володимирович. Київ, 2011. 454 с.

94. Бачинська О.М. Співвідношення принципів недискримінації та рівності у праві. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 9. С. 165-168.

95. Фоміна Г.Ю. Принципи переведення та переміщення працівників. Юридична наука. 2020. No 5 (107). С. 34-40. doi:10.32844/2222-5374-2020-107-5- 1.04., с. 36; Blahoť J., Balaš V., Klíma K. Srovnávací ústavní právo; 3., přeprac. a dopl. vyd.. Praha: ASPI, 2007. 511 s.

96. Enakost in Diskriminacija, sodobni izzivi za pravosodje / M. Bošnjak, M. Cerar, A. Kmecl, N. Kogovšek, T. Kuzmanić, T. Strojani; D. Zagorac (ur.). Ljubljana: Mirovni inštitut 2005. 227 s.
97. Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації. Тернопіль: Терно-граф, 2017. 100 с.
98. Бордюгова Г. Ю. Міжнародне спортивне право як основа для формування національної галузі права «Спортивне право України»: дис. ... канд. юрид. наук. К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2009. 369 с.
99. Данилюк Ю. В. Суб'єкти конституційно-правових відносин: проблемні питання. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2013. № 4. С. 39–44. URL http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzizvru_2013_4_9.pdf (дата звернення: 18.03.2023).
100. Перепелиця М. О. Правове регулювання статусу платників податків і зборів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Перепелиця Марія Олександрівна. Харків, 2001. 184 с.
101. Мурза В. В. Теоретико-правові засади становлення та розвитку наглядової функції держави : монографія / В. В. Мурза ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Головка. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 408 с.
102. Загальна теорія держави і права : підруч. для студентів юрид. спец. ВНЗ / [М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.] ; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина ; МОНУ ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2002. 432 с.
103. Хаустова М. Суб'єкт права як елемент правової системи суспільства. Вісник Академії правових наук України. 2009. № 3 (58). С. 29–38.
104. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права: навч. посіб. Вид. 3-тє. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 247 с.

105. Проблеми протидії ОВС транснаціональній злочинності : наук.-практ. посіб. / [Вербенський М.Г., Сущенко В.Д., Берлач А.І. та ін.]. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 288 с.
106. Адміністративне право. Академічний курс : підручник : у 2 т. Т. 1 : Загальна частина / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова). Київ : Юрид. думка, 2004. 584 с.
107. Коваль Л. В. Охорона громадського порядку / Л. В. Коваль. Київ : Політвидав України, 1988. 92 с.
108. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 736 с.
109. Ведерніков Ю. А. Адміністративне право України : навч. посіб. / Ю. А. Ведерніков, В. К. Шкарупа. Київ : Центр навч. літ., 2005. 336 с.
110. Фролов Ю. М. Суб'єкти адміністративного права: сутність та підстави класифікації. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2012. № 25. С. 549–557.
111. Мацелик Т. О. Суб'єкти адміністративного права: поняття та види. Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). 2009. № 3 (46). С. 159–164.
112. Адміністративне право. Загальна частина : навч. посіб. / С. М. Алфьоров, С. В. Ващенко, М. М. Долгополова, А. П. Купін. Київ : Центр учб. літ., 2011. 216 с.
113. Апаров А. М. Концепція спортивного права: огляд ключових аспектів. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Серія:Правознавство. 2017. Т. 22. Вип. 1 (30). С. 6–19.
114. Історія фізичної культури та спорту в Україні: навчальний посібник / В. А. Вербицький, І. Г. Бондаренко. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. 340 с.
115. Залізко О.М. Вирішення спорів, що виникають з міжнародних приватних спортивних відносин Спортивним арбітражним судом: дис. ...

канд. юрид. наук : 12.00.03 / Залізко О.М.; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. К., 2018. 225 с.

116. Вінніков О. Ю., Ковриженко Д. С., Лациба М. В. Державне фінансування організацій громадянського суспільства. Як запровадити європейські стандарти? Український незалежний центр політичних досліджень. Київ:Агентство «Україна», 2010. 224 с.

117. Андрєєва О., Кенсицька І. Лімітуючі та стимулюючі чинники формування цінностей здорового способу життя студентів. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. Вип. 26. С. 37–42.

118. Бутник О. Законодавче регулювання державно-приватного партнерства: ризики та перспективи розвитку. Держава та регіони. Серія «Державне управління». 2013. № 3. С. 119–123.

119. Bahrii, A. The legal nature of administrative instruments for ensuring equal rights and opportunities in the field of physical culture and sports. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 3. P. 174-181.

120. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода від 27.06.2014. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 11.10.2022)

121. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) в 11 томах. Том 3. 1972. С. 300. URL: <http://sum.in.ua/s/zasada>. (дата звернення: 17.06.2021)

122. Панова Н.С. Адміністративно-правові засади розвитку державного управління в сучасній Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2008. 19 с.

123. Люх В.В. Інструменти адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки держави. *Юридична наука*. 2020. № 2 (104). С. 237-247.

124. Патерило І. В. Право як ціннісна категорія : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2006. 20 с.
125. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко, Т. Коломоєць, В. Курило, С. Стеценко та ін.; за ред. В. Галуцька та О. Правоторової. Видання четверте. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 592 с.
126. Казміришин Е.О. Адміністративно-правові інструменти забезпечення реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 5. С. 78-83.
127. Кравченко О. С. Адміністративно-правові основи гендерної політики в Україні : Кандидат юридичних наук : спец. 12.00.07. Ужгород. 2024. 216 с.
128. Орел А.О. Адміністративні інструменти запобігання та протидії дискримінації за ознакою гендерної ідентичності в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 9. С. 601-603.
129. Примаков К. Сучасні підходи до розуміння інструментів діяльності публічної адміністрації. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 4 (119). С.188-193.
130. Мосьондз С. Які інструменти публічного адміністрування використовуються для забезпечення (захисту) прав і свобод громадян. Адміністративне право для громадян України: науково-популярне видання / за ред. В. Галуцька. Київ: НДПП. 2019. С. 58-60.
131. Гриценко І.С., Мельник Р.С., Пухтецька А.А. Загальне адміністративне право : підручник ; за заг. редакцією І.С. Гриценка. К.: Юрінком Інтер, 2015. 568 с.
132. Приходченко Л. Сутність понять механізмів держави, державного управління та державного регулювання. Актуальні проблеми державного управління. 2008. Вип. 3 (35). С. 269–274.

133. Оболенський О. Ю. Державна служба України: реалізація системних поглядів щодо організації та функціонування : монографія. О. Ю. Оболенський. Хмельницький : Поділля, 1998. 294 с.
134. Сухонос В. В. Механізм реалізації функцій глави держави. Правовий вісник Української академії банківської справи. 2010. № 1 (3). С. 8–14.
135. Административное право Украины : учебник / под общ. ред. д-ра юрид. наук, акад., засл. юриста Украины С. В. Кивалова. Харьков : Одиссей, 2005. 880 с.
136. Ванчук І. Д. Спосіб правового регулювання: окремі аспекти. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. №1. С. 8–11 URL http://www.lsej.org.ua/1_2014/01.pdf. (дата звернення: 13.06.2024)
137. Адміністративне право України: навчальний посібник. за заг. ред. В. В. Галунька. Херсон: ХМТ, 2011. 320 с.
138. Соболев Є. Ю. Основні складові елементи адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини. Наукові записки ЦДПУ. Серія: Право = Academic Notes. Series: Law : зб. наук. праць / відп. ред. Є. Ю. Соболев [та ін.]. Кропивницький, 2022. Вип. 13. С. 70-74.
139. Альберда Т. Г. Механізм як загальнонаукова і правова категорія («правовий механізм»). Молодий вчений. 2013. № 2 (02). С. 64-68.
140. Мельник В. І. Поняття та особливості адміністративно-правового механізму забезпечення функціонування системи економічної безпеки України. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. редкол.), Л. І. Кормич (голов. ред.), І. М. Милосердна (відп. ред.) [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 65. С. 125-129.
141. Сутула В. Узагальнююче визначення поняття «спорт» як один з базових конструктів узагальнюючої теорії фізичної культури та теорії спорту. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2018. № 1(64). С.89–97 doi:10.15391/sns.v.2018-1.016.

142. Андрусак І.П. Ідея гендерної рівності в українській правовій думці другої половини ХІХ століття : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2017. 233 с.

143. Організація Об'єднаних Націй. Офіційний сайт. Режим доступу: <http://www.un.org/en/index.html>. (дата звернення: 02.05.2024)

144. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. Київ: Наук. думка, 1992. С. 109-123.

145. Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок: Закон України від 05.06.2023 № 946-IV Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/946-15> (дата звернення: 04.05.2024)

146. Equality and Non-discrimination. Офіційна сторінка. URL http://website-pace.net/en_GB/web/as-ega/main (дата звернення: 06.05.2024)

147. Надання можливостей жінкам у сучасному, багатокультурному суспільстві. Резолюція 1615 (2008). URL http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz/docs/831_res_1615.htm (дата звернення: 16.03.2024)

148. Гендерний розвиток в Україні: Реалії і перспективи. Київ: Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй. Представництво в Україні, 2003. 104 с.

149. Second summit of heads of state and government. (Strasbourg, 10-11 October 1997). URL.: <https://rm.coe.int/168063dced>. (дата звернення: 16.03.2024)

150. Грибовська А. А. Конституційні засади гендерної рівності в Україні. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2019. 257 с.

151. Палюх А. Я. Конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту [Текст] : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук :

12.00.02 / Палюх Андрій Ярославович ; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2021. 36 с.

152. Іншин М.І., Мельник Я.Я. Забезпечення соціальних прав у спорті: монографія/За заг.редакцією академіка НАПрН України, д.ю.н., професора М.І. Іншина та д.ю.н. Я.Я. Мельника. Вид-во «Освіта України». Київ, 2021. 272 с.

153. Рішення ЄСПЛ "Семеня проти Швейцарії" URL [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-225768%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-225768%22]}) (дата звернення: 14.10.2024)

154. Рішення ЄСПЛ "Алі Різа та інші проти Туреччини" URL [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-200548%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-200548%22]}) (дата звернення: 15.10.2024)

155. Практика ЄСПЛ. Спорт. URL <https://www.echr.com.ua/publication/sport/> (дата звернення: 16.10.2024)

156. Канавець М. Сучасний стан і перспективи розвитку взаємодії молодіжних громадських організацій з органами публічної влади і об'єднаними територіальними громадами в умовах децентралізації. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 3 (38). С. 116–130.

157. Гасюк І. Л. Механізми фінансування галузі «фізична культура і спорт» URL: www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-4/doc/3/07.pdf (дата звернення: 15.02.2023).

158. Мельник Р.С. Система адміністративного права України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Мельник Роман Сергійович. Х., 2010. 415 с.

159. Гацуля О. Розвиток галузевого управління у сфері фізичної культури та спорту: концептуальні засади. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. № 1 (24). С. 176-185.

160. Pollitt C. Public Management Reform: A Comparative Analysis. C. Pollitt, G. Bouckaert. Oxford: University Press, 2004. 240 p.

161. Кривокульська Н. Адміністрування діяльності держаних організацій в умовах динамічного зовнішнього середовища: проблемні аспекти та напрями удосконалення. Галицький економічний вісник. 2011. № 1. С. 53-57.

162. Глоба Г.В. Система фізичного виховання в школах Китаю. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2012. № 10. С. 16-19.

163. Nafziger A.R. James, Wei Li. China's Sports Law. International Sports Law Review (LS.L.R.). Athens, 2001. Volume IV: Issues 182. P. 125-154.

164. Солопенко В.В. Правове регулювання видатків на фізичну культуру та спорт : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07. Солопенко Валентина Василівна. Київ, 2019. 214 с.

165. Вавренюк С. А. Закордонний досвід державного управління розвитком фізичної культури і спорту. Теорія та практика державного управління. 2014. Вип. 4. С. 383-389.

166. Кононович В. Г. Нормативно-правові засади державного управління у сфері фізичної культури і спорту на прикладі європейських країн. Державне будівництво. 2013. № 1. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2013-1/index.html>. (дата звернення: 06.01.2022).

167. Petry K., Steinbach D., Tokarski W. Sport systems in the countries of the European Union: similarities and differences. European Journal for Sport and Society. 2004. Vol.1. №1. P.15-21.

168. Дубінська З.П. Особливості регулювання правовідносин у сфері спорту в Україні: теоретико-правовий підхід: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі 081. Право. Львів. 2021. 216 с.

169. Дутчак М. В. Моніторинг в системі державного управління спортом для всіх в Україні. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту*. Харків: ХДАДМ, 2008. № 9. С.34–43.

170. Лукащук В.І. Основні етапи розвитку соціології спорту. *Socioprostir: міждисциплін.зб.наук. пр.зсоціол.та соц.роботи.* 2011. № 1(2). С. 77 – 83. URL:http://www.sociology.kharkov.ua/socioprostir/index.php?option=com_content&task=view&id=262&Itemid=132 (дата звернення: 29.04.2021).
171. Імас Є., Дутчак М., Катерина У. Організаційно-методичні засади розвитку студентського спорту: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту.* 2018. № 2. С. 89–97
172. Нікольська Н.Д. Виховання національно свідомої особистості засобами фізичної культури. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія «Теорія та методика навчання: фізична культура і спорт».* 2005. Вип. 2. С. 50–54
173. Андрєєва О., Катерина У. Організаційно-методичне забезпечення та ефективність діяльності навчально-оздоровчих комплексів у процесі фізичного виховання студентів. *Слобожанський науково-спортивний вісник.* 2017. № 6. С. 15–20
174. Кенсицька І. Л. Характеристика показників фізичного стану студентської молоді. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова.Серія 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)».* 2017. Вип. 10 (92). С. 46–50
175. Мотречко В. В. Напрями оновлення організаційно-управлінської діяльності органів місцевого самоврядування при впровадженні молодіжної політики на локальному рівні. *Реформування публічного управління: теорія, практика, міжнародний досвід:* матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Одеса, 28 жов. 2016 р.). Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2016. С. 37–38
176. Белецька І. Соціалізація підлітків засобами діяльності клубних об'єднань. *Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Пед. науки.* 2012. № 5, Ч. 1. С. 116–124

177. Гасюк І. Л. Теоретичне обґрунтування принципів оптимізації державного управління розвитком фізичної культури і спорту. Університетські наукові записки : часоп. Хмельниц. ун-ту упр. та права. Хмельницький : Вид-во ХУУП, 2010. № 4 (36). С. 276–281

178. Нікітенко С.В. Особливості фінансування фізичної культури та спорту в Україні. Держава та регіони, 2016. №1 (53). С.103-106.

179. Рєпкіна Ю.М. Адміністративно-правові основи регулювання фізичної культури і спорту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право”. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. К., 2010. 19 с.

180. Костюченко О.А. До питання формування національного спортивного законодавства. Вісник Академії адвокатури України. 2012. № 3. С. 90-94.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Багрій А.В. Поняття та сутність адміністративно-правового механізму гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту. *Юридична наука*. 2020. № 3. Т. 2. С. 178–183.

2. Багрій А.В. Нормативно-правові акти, які визначають гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту. *KELM*. 2023. № 7 (59). С. 407–411 (Республіка Польща).

3. Bahrii, A. Types of guarantees of equal rights and opportunities of citizens in the field of physical culture and sport. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 2. P. 116–122.

4. Bahrii, A. The legal nature of administrative instruments for ensuring equal rights and opportunities in the field of physical culture and sports. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 3. P. 174–181.

5. Багрій А.В. Рівні права та можливості громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 4. С. 72–76.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Багрій А.В. Наукова інтерпретація рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту як об'єкту адміністративно-правового регулювання. *Актуальні проблеми взаємодії правової науки та практики її застосування: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 16–17 берез. 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 41–43.

7. Багрій А.В. Особливості міжнародного адміністративно-правового регулювання гарантування рівних прав та можливостей у сфері фізичної культури і спорту. *Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у*

практичну діяльність: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 4–5 черв. 2024 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 38–40.